

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Π.Μ.Σ “Εγκληματολογία: Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της”

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : “ Ο κύκλος της Βίας : Η επίδραση της πρότερης θυματοποίησης του δράστη των σεξουαλικών εγκλημάτων της παιδοφιλίας – παιδεραστίας στην εγκληματική του συμπεριφορά”

Λαμπάκη Ιωάννα

3216Μ005

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΟΜ. ΚΑΘ. ΜΑΓΓΑΝΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΜΕΛΗ: ΚΑΘ. ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ & ΕΠ. ΚΑΘ. ΒΛΑΧΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Αθήνα, Μάιος, 2019

Στην οικογένειά μου

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΜΕΡΟΣ Α' : ΒΙΑ & ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ	6
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι : Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΒΙΑ</u>	6
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ : ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ</u>	9
Α. ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	11
Β. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	14
Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	19
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ : ΒΙΑ ΜΕ ΘΥΜΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ</u>	25
Α. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ	29
Β. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	32
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV : Η ΠΑΙΔΟΦΙΛΙΑ ΩΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ</u>	40
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ V : ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ</u>	44
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI: ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ</u>	59
Α. ΑΝΔΡΕΣ ΔΡΑΣΤΕΣ	62
Β. ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΕΣ	64
Γ. ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΔΡΑΣΤΕΣ	68
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII : ΕΞΗΓΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ</u>	71
ΜΕΡΟΣ Β' : Ο « ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ » ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	78
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι : ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ « ΚΥΚΛΟΥ ΒΙΑΣ »</u>	78
Α. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ	78
Β. ΘΕΩΡΙΑ ΜΙΜΗΣΗΣ ΤΟΥ GABRIEL TARDE	84
Γ. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΚΟΛΛΗΣΗΣ	86
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ : Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ «ΚΥΚΛΟΥ ΤΗΣ ΒΙΑΣ » ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	91
Α. ΑΝΔΡΕΣ ΔΡΑΣΤΕΣ	92
Β. ΕΡΕΥΝΕΣ ΕΣΤΙΑΣΜΕΝΕΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ	100
ΜΕΡΟΣ Γ' : ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΔΕΙΓΜΑ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΔΡΑΣΤΕΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΘΥΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	107
<u>ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ</u>	107
<u>ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ</u>	107
<u>ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ</u>	108
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	112
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	114

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παιδική σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί μία από τις πλέον ειδεχθείς μορφές εγκληματικής συμπεριφοράς, θέση που διαφαίνεται τόσο στον τυπικό έλεγχο, μέσω της λειτουργίας του ποινικού συστήματος, όσο και στην άτυπη κοινωνική αντίδραση, μέσω των συλλογικών αναπαραστάσεων. Όπως σε κάθε έγκλημα, η διερεύνηση (θεωρητική και εμπειρική) των παραγόντων εκείνων που οδηγούν ή επιδρούν καταλυτικά στη διάπραξη κατέχει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο για την καλύτερη κατανόηση της συμπεριφοράς και της μεταχείρισης αυτής. Εν προκειμένω, το πόνημα πραγματεύεται την υπόθεση του

«Κύκλου Βίας», με κέντρο του εξηγητικού μοντέλου τον καταλυτικό ρόλο της πρότερης θυματοποίησης του δράστη στην διάπραξη σεξουαλικών εγκλημάτων με θύμα το παιδί. Πιο συγκεκριμένα, η μεταβίβαση της βίας από το δράστη στο θύμα, με το δεύτερο να υιοθετεί την κακοποιητική συμπεριφορά και να την αναπαράγει, λαμβάνοντας τη θέση του δράστη, συνιστά μία από τις κυρίαρχες υποθέσεις για τους παράγοντες εκείνους που ωθούν το άτομο στην παιδοφιλία / παιδεραστία.

Τόσο οι θεωρητικές προσεγγίσεις που αναδεικνύουν την υπόθεση του «Κύκλου Βίας», όσο και τα σχετικά ερευνητικά πόρισματα της διεθνούς βιβλιογραφίας παρατίθενται και αναλύονται στο ανά χείρας πόνημα.

SUMMARY

Child sexual abuse constitutes one of the most heinous forms of criminal behavior, a position apparent both in formal control, through the operation of the criminal system, and in informal social response, through collective enactments. As in every crime, the investigation (theoretical and empirical) of those factors leading to or crucially affecting the offence has a significant role in a better understanding of behavior and its treatment. In this regard, this piece of work addresses its case “Cycle of violence” with centrepiece of this explanatory model the instrumental role of prior victimization of the offender in committing sexual crime acts, the victim of which is a child. More precisely, the transmission of violence from victim to aggressor, with the latter taking the place of the aggressor and adopting abusive behavior and reproducing it, constitutes one of the most dominant hypothesis for those factors which lead the individual to pedophilia / child molestation.

Not only the theoretical approaches which highlight the case of “Cycle of Violence”, but also the relevant research findings of the international bibliographies are quoted and analysed in this piece of work held.

Λέξεις – κλειδιά : «Κύκλος της Βίας», «διαγενεακή μεταβίβαση της σεξουαλικής βίας», παιδεραστία – παιδοφιλία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το άρρηκτα συνδεδεμένο με τις ανθρώπινες κοινωνίες, εγκληματικό φαινόμενο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αποτελούν αστείρευτη πηγή επιστημονικού, και όχι μόνο, ενδιαφέροντος, μέσα στο χρόνο. Τόσο η αδιάκοπη ύπαρξή του μέσα στις κοινωνίες και ο παγκόσμιος χαρακτήρας του, όσο και η ποικιλία του ως προς τις μορφές, τους συντελεστές, τις αιτίες, τις αντιδράσεις που το συνοδεύουν, όλες, δηλαδή, εκείνες τις μεταβλητές που το χαρακτηρίζουν, θέτουν αναγκαία την προσέγγιση και την όσο δυνατόν καλύτερη γνώση του μεταβαλλόμενου αυτού κοινωνικού φαινομένου.

« Τι είναι αυτό που ωθεί το άτομο στο έγκλημα; Ποιές συνθήκες τον οδηγούν στο πέρασμα στην πράξη; Ποιοί παράγοντες διαμορφώνουν την εγκληματική προσωπικότητα και γιατί διαφέρει από άτομο σε άτομο; » είναι μερικά από τα ερωτήματα που απασχολούν, διεθνώς, τόσο τον επιστημονικό κόσμο, όσο και τις συλλογικές αναπαραστάσεις.

Το παρόν πόνημα, ομοίως, θέτει υπό μελέτη το ζήτημα της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, μίας από τις ειδικότερες, μορφές του εγκληματικού φαινομένου, κάτι που διαφαίνεται τόσο από την άτυπη, όσο και από την τυπική κοινωνική αντίδραση που τη συνοδεύει· και ενώ το παραπάνω δε φαίνεται, ως επι το πλείστον, να αμφισβητείται, ιδιαίτερο ενδιαφέρον και διάσταση απόψεων συναντώνται στην αναζήτηση των επιδραστικών εκείνων παραγόντων που ωθούν το άτομο σε μία τέτοια πράξη.

Στόχος της εν λόγω εργασίας είναι να αναδείξει την καταλυτική επίδραση του ιστορικού πρότερης θυματοποίησης του δράστη των σεξουαλικών εγκλημάτων της παιδοφιλίας – παιδεραστίας, την υπόθεση, όπως ονομάζεται, του « Κύκλου της Βίας », της μεταβίβασης, δηλαδή, της σεξουαλικής βίας, με το θύμα να λαμβάνει ρόλο δράστη.

Αναλυτικότερα, κατά το πρώτο κεφάλαιο, θα γίνει θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου της ανθρώπινης βίας, μέσω ορισμένων χαρακτηριστικών θεωριών, προερχόμενων από διάφορους επιστημονικούς κλάδους, για την προέλευσή του. Εν συνεχεία, η προσοχή

επικεντρώνεται στο θύμα, εν προκειμένω στο παιδί – θύμα βίαιης (σεξουαλικής) συμπεριφοράς. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην ενδοοικογενειακή σεξουαλική βία, όπου και περιγράφεται φαινομενολογικά η « νοσηρή » οικογένεια, κατάλληλο περιβάλλον για τη διαγενεακή μεταβίβαση της βίας.

Καθώς δεν προσεγγίζεται μονάχα νομικά, αλλά και από την σκοπία της ψυχοπαθολογίας, περιγράφεται, κατά το πρώτο κεφάλαιο, τόσο η κλινική εικόνα της παιδοφιλίας, όσο και η ποινική μεταχείριση του εγκλήματος, όπως καταγράφεται στον Ποινικό Κώδικα.

Παρόλο που οι δράστες της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών χαρακτηρίζονται από ετερογένεια ως προς τον πληθυσμό, ωστόσο, έπειτα από ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, παρατίθενται κάποια χαρακτηριστικά και κατηγοριοποιήσεις, που θα μπορούσαν να συνθέσουν ένα γενικό « προφίλ » (ανδρών, γυναικών , ανηλίκων).

Με χαρακτήρα παραγωγικής συλλογιστικής, μεταβαίνοντας από το γενικό στο ειδικό, στο δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνεται αρχικά η θεωρητική προσέγγιση της υπό διερεύνηση υπόθεσης, σχετικά με την μεταβίβαση της σεξουαλικής βίας, ενώ εν συνεχεία εκτίθενται τα σχετικά ερευνητικά πορίσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας, πορίσματα που επιβεβαιώνουν τον καταλυτικό ρόλο του ιστορικού θυματοποίησης στην μετέπειτα εγκληματική σεξουαλική δράση με θύμα την ανηλικότητα.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος του πονήματος παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήχθη στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής Αθηνών και στόχο είχε την συσχέτιση της σεξουαλικής κακοποίησης των ανηλίκων με την μετέπειτα παιδοφιλική τους δράση (υπόθεση εργασίας). Το συλλεχθέν υλικό αποτελείτο από αρχειοθετημένους φακέλους ανηλίκων δραστών, οι οποίοι αναζητήθηκαν, επιλέχθηκαν (σύμφωνα με τα μεθοδολογικά κριτήρια, που αναλύονται στο κεφάλαιο) και αναλύθηκαν. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι αυτή της έμμεσης παρατήρησης, μέσω της πρωτογενούς ανάλυσης τεκμηρίων (φάκελοι προσωπικών στοιχείων δραστών).

ΜΕΡΟΣ Α' : ΒΙΑ & ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ

Κεφάλαιο Ι : Η ανθρώπινη βία

Η σκέψη για το τι συνιστά «βία» συχνά περιορίζεται στην αντιμετώπισή της ως φαινομένου και αντικειμένου μελέτης των επιστημών της Νομικής και της Εγκληματολογίας. Ετυμολογικά, ο όρος προσδιορίζει «την άσκηση σωματικής ή άλλης δύναμης ή την χρησιμοποίηση απειλών με σκοπό την επιβολή της θέλησης (κάποιου)»¹.

Πλαισιωμένο από ποινικούς ορισμούς και νομικές ορολογίες, το φαινόμενο της βίας μελετάται – κυρίως σε κλινικό επίπεδο - ως προς το αποτέλεσμα του (της βίαιης πράξης του επιτιθέμενου προς τον αποδέκτη της) , την ταυτότητα του δράστη και την πρόθεσή του². Επικρατεί, δε , η αντίληψη , πως οι σοβαρότερες εκφάνσεις και περιστατικά της εμπίπτουν στο Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης, εν αντιθέσει με τις σχετικές έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες το μεγαλύτερο μέρος του φαινομένου της βίας μένει «αθέατο»³.

Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Jacques Léauté (νομικός και εγκληματολόγος), η βία είναι πανταχού παρούσα, εντείνεται μέσα στα χρόνια και εξελίσσεται έξω από τον κόσμο των κακοποιών⁴. Υπάρχει στην ανθρώπινη φύση και την ακολουθεί καθ'όλη την ιστορική εξέλιξη της κοινωνικής οργάνωσης, παρά τη δημιουργία νόμων για την καταστολή και αντιμετώπισή της. Η Hannah Arendt, πολιτική επιστήμονας και φιλόσοφος, χαρακτηριστικά

¹ Μπαμπινιώτης Γ., (2012), « Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας », Κέντρο Λεξιλογίας, Αθήνα, σ. 361.

² McLaughlin E., Muncie J., (2001), «The Sage Dictionary of Criminology», SAGE Publications, London, σ. 315 – 316.

² McLaughlin E., Muncie J., (2001), «The Sage Dictionary of Criminology», SAGE Publications, London, σ. 315 – 316.

³ Στο ίδιο, σ. 316.

⁴ Léauté J. , (χ.χ.) , « Η ανθρώπινη βία », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 17.

θα επισημάνει την έλλειψη του λήμματος «βία» από εκδόσεις της Εγκυκλοπαίδειας των Κοινωνικών Επιστημών, αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο την ύπαρξη της βίας και της σύμφυτης της αυθαιρεσίας ως τόσο δεδομένη, ώστε, να παραμελούνται· « κανένας δεν αμφισβητεί, ούτε εξετάζει κάτι πασιφανές »⁵.

Η βία διακρίνεται σε πραγματική και φανταστική. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις συμπεριφορές που προκαλούν φυσικές ή ψυχικές βλάβες σε άλλα ζωντανά όντα ή πράγματα, ή αποσκοπούν στο να τις προκαλέσουν. Η δεύτερη κατηγορία αφορά στις πράξεις που εμφανίζονται ότι τελούνται, χωρίς να συμβαίνει πραγματικά (βλ. ταινίες, περιοδικά κτλ.)⁶.

Μία ακόμα διάκριση της βίας είναι αυτή σε προσωπική και δομική. Ως προσωπική ορίζεται η σκόπιμη φυσική και ψυχική βλάβη ενός ζωντανού όντος ή πραγμάτων από ένα ή περισσότερα άτομα. Με την έννοια αυτή συνδέεται και η επιθετικότητα. Αιτίες της επιθετικότητας είναι : 1) το βίαιο ένστικτο, που ενυπάρχει στην ανθρώπινη φύση, 2) η απογοήτευση, σε συνδυασμό με άλλους συναισθηματικούς επιβαρυντικούς παράγοντες, 3) οι διαδικασίες εκμάθησης⁷. Η δομική βία είναι η καλυμμένη βία, η οποία υπάρχει στο κοινωνικό σύστημα με οποιαδήποτε μορφή, χωρίς την ανάγκη ύπαρξης κάποιου δράστη που την ασκεί ή κάποιου θύματος, που γνωρίζει ότι του ασκείται. Σύμφωνα με τον Galtung, είναι η διαφορά μεταξύ του βέλτιστου προσδόκιμου ζωής και του πραγματικού προσδόκιμου ζωής⁸. Με το παραπάνω, ο Galtung εννοεί πως η δομική βία επηρεάζει με τέτοιο τρόπο τους ανθρώπους, ώστε τα σωματικά και πνευματικά τους επιτεύγματα να είναι μικρότερα από τις

⁵ Arendt H., (2000), « Περί Βίας », Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, σ. 71.

⁶ Λαμπροπούλου Εφ., (1999), « Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : Η περίπτωση της Βίας και της Εγκληματικότητας », Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σ. 61 – 63.

⁷ Στο ίδιο, σ. 62.

⁸ Galtung J., Hoivik T., (1971), « Structural and Direct Violence : A note on Operationalization », Journal of Peace Research, vol. 8, Oslo, σ. 74.

πραγματικές τους δυνατότητες⁹, εξισώνοντάς την με την έννοια της χειραγώγησης, πολιτικά τοποθετημένη.

Τα ιστορικά τεκμήρια αποδεικνύουν την ύπαρξη της βίας, ως μορφή συμπεριφοράς κοινωνικά αποδοκιμαστέας, παρά ταύτα αλληλένδετης με την ανθρώπινη δραστηριότητα¹⁰. Στις αρχέγονες κοινωνίες, ο μοναδικός τρόπος για να επιτευχθεί η άσκηση ισχύος ήταν η εξάσκηση της σωματικής υπεροχής, οποιοδήποτε, δε, σύστημα συλλογικής καταπίεσης ήταν άγνωστο. Από τους πρώιμους, κίολας, Ιστορικούς Χρόνους, η βία αποτελεί όπλο για την επίλυση διακρατικών, αλλά και ιδιωτικών, διαφορών. Στις πρώτες αυτές κοινωνίες, οι βίαιες ενέργειες μεταφράζονται σε θεόσταλτα μηνύματα και αποφάσεις, σε περιπτώσεις, δε, άδικης πράξης (ύβρις), η τιμωρία (τίσις) αποκτά ανταποδοτικό χαρακτήρα. Στον έλλογο άνθρωπο, η βίαιη συμπεριφορά υπαγορεύεται από τη μέριμνα για την προάσπιση του συμφέροντός του (είτε το πεδίο δράσης είναι η πολιτική, είτε ο πόλεμος, είτε ο ειρηνικός ανταγωνισμός, είτε ακόμα η παρανομία). Η βία, εδώ, δεν πρέπει να συγχέεται με την ισχύ, η οποία απαντάται παράλληλα στο φάσμα των κοινωνικών σχέσεων¹¹.

Κατά την κλασική και ύστερη περίοδο, το ελληνικό ιδεώδες, με εκφραστές φιλοσόφους και στοχαστές καταδικάζει τη βία και προάγει τη δημοκρατία και τη δικαιοσύνη ως μοναδικά όπλα του λαού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η βία εκλείπει από τα τυραννικά καθεστώτα. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η προσπάθεια προσέγγισης της βίας από τον Αριστοτέλη, ο οποίος διακρίνει τα εγκλήματα (πράξεις βίας), τους εγκληματίες και προσδιορίζει τους εγκληματογόνους παράγοντες.

⁹ Λαμπροπούλου Εφ., (1999), « Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : Η περίπτωση της Βίας και της Εγκληματικότητας », ό.π., σ. 62.

¹⁰ Αναλυτικότερα, για τις Πρώιμες Προσεγγίσεις της Βίας, βλ. Βλάχου Β., (2008), « Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 4 – 14.

¹¹ Στυλιανέας Α. Χ., (2011), « Ανθρώπινη Βία Αθώα ή Ένοχη : Μια μελέτη για την εξελικτική διαμόρφωση της ανθρώπινης βίας και της κοινωνικής δύναμης », Εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, σ. 28 – 29.

Με το πέρασ των χρόνων και την παράλληλη εξέλιξη των κοινωνιών, κατέστη σαφής η ανάγκη για τη δημιουργία θεσμοθετημένου πλαισίου, ενός επίσημου συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, που θα προλαμβάνει και θα καταστέλλει, αντιδρώντας κοινωνικά στην παράβαση και το έγκλημα.

Παρά τη δημιουργία νόμων και αντεγκληματικής πολιτικής, η βία ενυπάρχει στην ανθρώπινη συμπεριφορά και στην κοινωνία. Σύμφωνα μάλιστα με τον Léauté J., οι βίαιες αντιδράσεις πολλαπλασιάζονται σε βάρος των νόμιμων μέσων, η προσφυγή στη δύναμη γενικοποιείται, οι κοινωνικές συγκρούσεις γίνονται όλο και πιο σκληρές.

Δεν είναι, όμως, μονάχα η διαχρονικότητα και η ένταση που κάνει το φαινόμενο της βίας αντικείμενο μελέτης των διαφόρων επιστημονικών κλάδων, αλλά και οι γενεσιουργές αιτίες του.

Κεφάλαιο II : Θεωρίες Προέλευσης της Βίας

Η ανθρώπινη συμπεριφορά αποτέλεσε και αποτελεί αστείρευτη πηγή μελέτης και θεωρητικών αναλύσεων. Η πληθώρα των αποριών, των απόψεων και των απαντήσεων που διατυπώνονται σχετικά με ζητήματα που αφορούν στην ανθρώπινη φύση τονίζουν αυτήν ακριβώς την πολυπλοκότητα και τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της. Η βία, στοιχείο της ανθρώπινης συμπεριφοράς, με μετρήσιμα αποτελέσματα (δεν πρέπει, βέβαια, να αψηφάται η μεταβλητή του σκοτεινού αριθμού, η οποία επηρεάζει την εικόνα) έχει απασχολήσει και απασχολεί, διαχρονικά, ποικίλους επιστημονικούς κλάδους και πεδία, με καθένα από αυτά να δίνουν τη δική τους προσέγγιση για την προέλευση του φαινομένου.

Οι βασικότερες θεωρίες που έχουν προκύψει κατά την αναζήτηση των γενεσιουργών παραγόντων του φαινομένου κατηγοριοποιούνται σε βιολογικές, ψυχολογικές,

κοινωνιολογικές θεωρίες, ανάλογα με την «πηγή» πρόκλησης της βίας. Οι χαρακτηριστικότερες από αυτές, θα αναλυθούν παρακάτω.

α. Βιολογικές θεωρίες

Όπως προδίδει και το όνομα τους, οι βιολογικές θεωρίες προσεγγίζουν το ζήτημα της βίας και της επιθετικότητας, συνδέοντάς το με βιολογικούς παράγοντες, ως έμφυτη εσωτερική παρόρμηση που επιδιώκει να αποδεσμευθεί και να εξωτερικευθεί, ανεξάρτητα από τα εξωτερικά ερεθίσματα και τους παράγοντες του περιβάλλοντος ¹².

Οι θεωρίες που παρατίθενται παρακάτω, επιλέχθηκαν σύμφωνα με τον καινοτόμο χαρακτήρα, τον όποιο κάθε μία από αυτές προσέδωσε κατά την προσέγγιση της βίας.

Κύριος εκφραστής της εν λόγω άποψης υπήρξε ο Lorenz K., Αυστριακός ζωολόγος και ιδρυτής της σύγχρονης Ηθολογίας, με το βιβλίο του « On Aggression ».

Ο λόγος για τον οποίο επιλέγεται να αναφερθεί η συγκεκριμένη προσέγγιση στο παρόν πόνημα είναι η βαθύτατη και μονοδιάστατη βιολογική φύση, κατά τον ίδιο, της ανθρώπινης βίας, καθώς και η απόλυτη εξίσωση της κοινωνίας και των δικτύων σχέσεων των ζώων με αυτή των ανθρώπων. Οι παραπάνω λόγοι κατέστησαν τη θεωρία αντικείμενο έντονης διχογνωμίας και κριτικής, με υποστηρικτές, αλλά και πολέμιους.

Επηρεασμένος ο Lorenz από το Δαρβίνο, θέτει ως κινητήριο δύναμη των πληθυσμών – του ζωικού βασιλείου – την ανάγκη των ειδών για επιβίωση. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των σχέσεων (σχέσεις κυνηγού και θηράματος) που προκύπτει από αυτή την ανάγκη, αποτελεί το βήμα προς την εξέλιξη. Η αδιάκοπη αυτή μάχη μεταξύ « κυνηγού » και « θηράματος », κατά τον Lorenz, έχει και δικλίδες ασφαλείας · σταματά πάντα πριν την εξαφάνιση του θηράματος, καθιερώνοντας έτσι μια κατάσταση ισορροπίας μεταξύ τους, που απαιτεί βέβαια αντοχή, εκατέρωθεν ¹³. Η επιθετικότητα, λοιπόν, προσλαμβάνεται ως ένα θετικό ένστικτο, το οποίο εξυπηρετεί σημαντικές λειτουργίες, όπως αυτή της επιβίωσης του όντος και του είδους

¹² Παπαδάτος Π., (1980), « Η επιθετικότητα, η βία και η καταστροφικότητα στην κοινωνική διαβίωση », Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ. 7 – 8.

¹³ Lorenz K., (1963), « On Aggression », Methuen Publishing, Austria, σ. 20 – 22.

του, διαμέσου της διασποράς του πληθυσμού στον υπάρχοντα χώρο, της επιλογής του κατάλληλου συντρόφου για αναπαραγωγή, της καθιέρωσης μιας ιεραρχίας στην εσω – ομάδα του είδους, για την καλύτερη λειτουργία της ¹⁴.

Το εν λόγω δίκτυο σχέσεων στις κοινωνίες των ζώων και οι ερμηνείες για τη λειτουργικότητα της βίας και της επιθετικότητας, κατά το Lorenz, επικρατούν και εφαρμόζονται και στις ανθρώπινες κοινωνίες, αποτελούν δε απάντηση για την προέλευση της βίας και της – εν μέρει - χρησιμότητάς της. Πιο συγκεκριμένα, με την ανθρωπότητα στην παρούσα πολιτισμική και τεχνολογική της φάση, το φαινόμενο της βίας εμφανίζεται στην εσω – ομάδα, στις σχέσεις, δηλαδή, του ίδιου είδους, με σκοπό την καθιέρωση της ιεραρχίας. Για την καταπολέμηση των αρνητικών επιπτώσεων της βίας, στις περιπτώσεις αυτές, μέσω της δημιουργίας μέτρων, θα πρέπει να αναζητηθεί η αλυσίδα της φυσικής αιτίας που τις προκάλεσε.

Χωρίς να αμφισβητείται η σύνθετη αλληλουχία της παραπάνω προσέγγισης και η ενδιαφέρουσα προσπάθεια εξομοίωσης της κοινωνίας των ζώων με αυτή των ανθρώπων, ωστόσο δε μπορεί κανείς να αγνηθήσει την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στα ζώα και τον άνθρωπο · τη λογική. Η χρήση της λογικής και η επικράτησή της έναντι των ενστίκτων είναι αυτή που χαρακτηρίζει τόσο το ανθρώπινο είδος σε σχέση με τα άλλα, όσο και τις σχέσεις, τις συμπεριφορές και τις λειτουργίες του μέσα στην κοινωνία. Η πορεία, ωστόσο, του ανθρώπου μέσα στο χρόνο, έχει αποδείξει πως η ανθρώπινη σκέψη δε λειτουργεί πάντοτε με γνώμονα τη λογική, παρά τη διαστρεβλώνει, με απώτερο σκοπό το προσωπικό όφελος, έναντι της κοινωνίας και των μελών της.

¹⁴ Βλάχου Β. , (2008), « Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα », ό.π., σ. 32 – 33.

Αποδεσμευόμενες από την αποκλειστική επιρροή της ζωόδους ανθρώπινης φύσης, κρατώντας, όμως ισχυρό το στοιχείο της βιολογικής μεταβλητής, οι σύγχρονες θεωρίες αποπειρώνται να συνδέσουν περιβαλλοντικούς παράγοντες και ατομικά χαρακτηριστικά.

Ενδεικτικά, θα παρατεθεί η προσέγγιση του Hans Eysenck, Άγγλου ψυχολόγου, λόγω του σύνθετου εξηγητικού μοντέλου που εισήγαγε για τη λειτουργία της ανθρώπινης προσωπικότητας και των διαφορών που παρουσιάζει από άτομο σε άτομο, στο οποίο ανέλυσε ενδελεχώς το ζήτημα της βίας και της προέλευσης αυτής.

Κατά τον Eysenck, που ασχολήθηκε κυρίως με ζητήματα νοημοσύνης και προσωπικότητας, η αντικοινωνική, επιθετική και ψυχοπαθητική συμπεριφορά συνδέεται με στοιχεία της προσωπικότητας που καθορίζονται γενετικά ¹⁵. Ενώ στην εποχή που ο Eysenck δραστηριοποιείται επιστημονικά, γίνεται προσπάθεια θεωρητικών προσεγγίσεων που συνδυάζουν βιολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες, ο ίδιος με το βιβλίο του « Crime and Personality » επιχειρεί να δώσει μια πλήρως βιολογική προσέγγιση στα φαινόμενα της εγκληματικότητας και της βίας ¹⁶.

Χωρίζει την « ψυχοπάθεια » σε πρωτογενή και δευτερογενή και θέτει τις διαστάσεις της εξωστρέφειας και του νευρωτισμού. Η συνείδηση είναι προϊόν μακράς διαδικασίας, ενώ η μικρή προσαρμοστική δυνατότητα είναι « σύμπτωμα » δευτερογενούς ψυχοπάθειας. Τα παραπάνω μπορούν να παρατηρηθούν και να αποδειχθούν από την παιδική ηλικία, διατηρούνται στην ενήλικη ζωή και ευθύνονται - η έλλειψη συνείδησης και η μικρή

¹⁵ Φαρσεδάκης Ιακ., (2005), « Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 102.

¹⁶ Rafter H. N., (2006), « H. J. Eysenck in Fagin's kitchen : the return to biological theory in 20th – century criminology », στο HISTORY OF THE HUMAN SCIENCES, Vol. 19 No. 14, Sage publications, σ. 40 – 42.

προσαρμοστική ικανότητα – για το πλείστο των παραβατικών, βίαιων και εγκληματικών συμπεριφορών¹⁷.

Τρίτη και τελευταία θεώρηση που θα αναφερθεί είναι αυτή της Robbins. Όπως και ο Eysenck, έτσι και εδώ το στοιχείο της προσωπικότητας κυριαρχεί. Ωστόσο, αυτό που διαφέρει ως προς την τεκμηρίωση της συγκεκριμένης προσέγγισης είναι η ερευνητική βάση που η Robbins θέτει, εμπλουτίζοντας τη θεωρία με ερευνητικά πορίσματα και δεδομένα.

Πιο συγκεκριμένα, η Robbins, στη θεωρία της κάνει χρήση του όρου « κοινωνικο – παθητική προσωπικότητα », περιγράφοντας μια κατάσταση ψυχικής ασθένειας, ένα σύνολο αντικανονικών συμπεριφορών. Τα συμπτώματα, δηλαδή αυτές οι συμπεριφορές, εμφανίζονται στους υπό έρευνα πληθυσμούς (παιδιά) σε παρόμοια ηλικία και ακολουθούν μια « κληρονομική » πορεία, αφού οι γονείς και οι συγγενείς εξ αίματος τα εμφανίζουν εξίσου¹⁸. Η πρόβλεψη, εδώ, της αντικοινωνικής, εγκληματικής και βίαιης συμπεριφοράς είναι η βάση της προσέγγισης, αφού για τα παράπανω ευθύνεται η κληροδότηση των χαρακτηριστικών αυτών των προγόνων προς τους απογόνους.

β. Ψυχολογικές θεωρίες

Ενώ οι βιολογικές θεωρίες για την προέλευση της βίας θέτουν τη γενετική ιδιοσυστασία και τον οργανισμό ως γενεσιουργούς παράγοντες του φαινομένου, οι ψυχολογικές θεωρίες το αποδίδουν σε εσωτερικές ψυχικές διεργασίες, κατ' εξοχήν παθολογικές.

¹⁷ Eysenck H. J., (revised ed. 1977), « Crime and Personality », Routledge and Kegan Paul, London and Henley, σ. 130 – 153.

¹⁸ Φαρσεδάκης Ιακ., (2005), « Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων », ό.π., σ. 102 – 103, Βλάχου Β. , (2008), « Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα », ό.π., σ. 36.

Οι θεωρίες που παρατίθενται, επιλέχθηκαν με γνώμονα την πρωτοτυπία και την απήχησή τους, τα πολυσύνθετα και πολυεπίπεδα εξηγητικά μοντέλα που « γέννησαν » και το διαφορετικό πρίσμα, μέσα από το οποίο ανέλυσαν την ανθρώπινη συμπεριφορά, εν γένει, και πιο συγκεκριμένα το φαινόμενο της βίας.

Πρώτος ο οποίος ασχολήθηκε με την έννοια του « εαυτού » , των «συστατικών » και των « παραγώνων » του υπήρξε ο Freud.

Ο Freud περιγράφει την προσωπικότητα ως ένα ενεργειακό σύστημα, το οποίο μονίμως επιζητεί την εξισορρόπηση δυνάμεων και την χωρίζει σε τρεις συγκεκριμένες δομές¹⁹ · το Εκείνο, το Εγώ και το Υπερεγώ. Κάθε μία από αυτές τις δομές περιλαμβάνει χαρακτηριστικά και διεργασίες. Εν συντομία, το « Εκείνο » αποτελεί την πιο πρωτόγονη δομή της προσωπικότητας. Είναι καθαρή libido ή ψυχική ενέργεια άλογης φύσεως και σεξουαλικού χαρακτήρα, η οποία ενστικτωδώς καθορίζει ασύνειδες διεργασίες. Το « Εγώ » είναι η δομή εκείνη που διαφοροποιείται από το « Εκείνο » και αποκαλείται ως ο διευθύνων παράγοντας της προσωπικότητας, καθώς διοχετεύει την ενέργεια του « Εκείνου » σε κοινωνικά αποδεκτές διεξόδους. Τέλος, το « Υπερεγώ » είναι η ενσωμάτωση των ηθικών προτύπων – κυρίως των γονέων - και επιβάλλεται εξωγενώς. Τα πρότυπα μπορεί να είναι είτε θετικά, είτε αρνητικά. Το πρότυπο διαγωγής που επιβάλλεται από το τελευταίο αποτελεί το κριτήριο, το μέτρο αυτο – ελέγχου, μέσω ενός εσωτερικευμένου συστήματος τιμωριών και ανταμοιβών.

Τα κίνητρα²⁰ διαδραματίζουν, επίσης, σημαντικό ρόλο στη συγκεκριμένη εννοιοκατασκευή. Προέρχονται από τα ένστικτα και αποτελούν βιολογικές ανάγκες. Ταξινομούνται σε κίνητρα ζωής – Έρωτος και Θανάτου. Τα πρώτα περιλαμβάνουν την πείνα, τη δίψα και το σεξ, ενώ

¹⁹ Αναλυτικότερα, για το σύστημα του Freud, βλ. Brennan F. J., (επιμ. Κουρδούσης Π.), (2009), « Ψυχολογία : Ιστορία και Συστήματα », Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, σ. 373 κ. ε.

²⁰ Στο ίδιο, σ. 378.

τα δεύτερα μπορούν να στραφούν είτε προς τα έσω, όπως συμβαίνει με την αυτοκτονία ή το μαζοχισμό, ή προς τα έξω, όπως συμβαίνει με το μίσος και την επιθετικότητα.

Η μη κάλυψη των ψυχοσεξουαλικών αυτών αναγκών, η έλλειψη ικανοποίησης ή η υπερβολική ικανοποίηση, κατά τον Freud, θα καταλήξει πιθανώς σε ανεπίλυτες ασυνείδητες συγκρούσεις, οι οποίες θα εκδηλωθούν σε παθολογικές, κοινωνικά μη αποδεκτές καταστάσεις²¹.

Οι αμυντικοί μηχανισμοί – όταν ενεργοποιούνται και εφαρμόζονται – , όπως η άρνηση ή αναστολή, το χιούμορ ή η υποκατάσταση (διοχέτευση της σεξουαλικής και επιθετικής ενέργειας σε κοινωνικά αποδεκτές μορφές, όπως η εργασία ή οι δραστηριότητες) είναι αυτοί που τροποποιούν το εσωτερικό, πρωτόγονο ένστικτο και αποτρέπουν από την διάπραξη παραβατικών και βίαιων συμπεριφορών.

Ο Alfred Adler υπήρξε ένας από τους πρώτους οπαδούς του Freud, βαθμιαία, ωστόσο, άρχισε να ασκεί κριτική στο δάσκαλό του. Ο Adler δεν αποδεχόταν την ακαμψία του Φροϋδικού συστήματος κι έτσι ανέπτυξε μια πρόταση εναλλακτική, πάντα όμως εντός του ψυχαναλυτικού μοντέλου²².

Κατά τον ίδιο, κινητήριο δύναμη για την ανθρώπινη δραστηριότητα είναι η μειονεκτική θέση του ατόμου κατά τον τοκετό, που έχει ως επακόλουθο να επιζητεί συνεχώς και εναγωνίως τελειότητα και θετικά συναισθήματα. Εδώ, σε αντίθεση με τη Φροϋδική θεώρηση, τα κίνητρα μεταφράζονται σε θετική έλξη της ατομικής επιδίωξης για αυτο – βελτίωση. Για την επίτευξη της τελείωσης, έθεσε τρία προαπαιτούμενα ζωής · την εργασία, τη φιλία και την αγάπη. Η ανικανότητα του ατόμου να βρει λύσεις και να αυτο – πραγματωθεί μέσα από τα τρία αυτά καθήκοντα, το οδηγεί στην υιοθέτηση κοινωνικά μη

²¹ Wilmshurst L., (επιμ. Μπεζεβέγκης Ηλ.), (2011), « Εξελικτική Ψυχοπαθολογία : Μια αναπτυξιακή προσέγγιση », Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, σ. 65.

²² Brennan F. J., (επιμ. Κουρδούσης Π.), (2009), « Ψυχολογία : Ιστορία και Συστήματα », ό.π., σ. 382 – 383.

αποδεκτών τρόπων ενίσχυσης της ανωτερότητας έναντι κάποιου άλλου και μίας επίπλαστης κάλυψης του αισθήματος της υπερηφάνειας²³. Το σύμπλεγμα κατωτερότητας δεν υπερνικάται, σε αυτή την περίπτωση, παρά απωθείται στο ασυνείδητό, εκδηλώνεται, δε, με την επιβολή του ατόμου στους άλλους επιβεβαιώνοντας παράλληλα τον εαυτό του. Για τον Adler, οι νεύρωσεις, ο εθισμός στις ουσίες, η αυτοχειρία, οι σεξουαλικές παραφιλίες²⁴ και η εγκληματική συμπεριφορά είναι οι εκφάνσεις των συνεπειών για τα άτομα που δεν κατάφεραν με κοινωνικά αποδεκτά μέσα να φτάσουν στην τελείωση.

Μια από τις πιο περίπλοκες και γοητευτικές προσεγγίσεις της ανθρώπινης ψυχής και των συμπεριφορών είναι αυτή του Carl Yung. Συνοδοιπόρος και αυτός του Freud, τραβά αρχικά μια κοινή πορεία, διαχωρίζει εν συνεχεία, όμως, την επιστημονική του θέση και προχωρά με δικές του ερμηνείες για την ψυχανάλυση. Εισάγει στην ψυχανάλυση τη διαισθητική ματιά σε αρχαίους θρύλους και μύθους. Ο Yung, όπως και ο Freud, θεωρεί ως βασικό στόχο της προσωπικότητας την επίτευξη της ισορροπίας μεταξύ των ενδογενών συνειδητών και ασύνειδων δυνάμεων. Οι ασύνειδες δυνάμεις προέρχονται από δύο πηγές · το προσωπικό ασυνείδητο και το ομαδικό ασυνείδητο. Στο πρώτο εμπεριέχονται συμπλέγματα, συστάδες συναισθημάτων με ορισμένο θέμα, που γεννούν παραμορφωμένες συμπεριφοριστικές αποκρίσεις, ενώ στο δεύτερο οι ασύνειδες δυνάμεις αποτελούν αρχέτυπα εξελιγμένα από

²³ Leah C. J. Shon, Phillip C. Shon, (2018), « Empiricising and Substantiating Alfred Adler's Theory of Child Molestation » στο Journal of Humanistic Psychology, Sage Publications.

²⁴ Σύμφωνα με το Διαγνωστικό και στατιστικό εγχειρίδιο ψυχικών διαταραχών (DSM – IV – TR) προσδιορίζονται τρεις βασικοί τομείς των σεξουαλικών διαταραχών : οι σεξουαλικές δυσλειτουργίες, οι παραφιλίες, η διαταραχή ταυτότητας του γένους. Εν προκειμένω, ο όρος παραφιλία είναι σύνθετος από τις ελληνικές λέξεις παρά (δηλαδή παρέκκλιση) και φιλία (δηλαδή το αντικείμενο έλξης του ατόμου). Στις παραφιλίες περιλαμβάνονται η παιδοφιλία, η ηδονοβλεψία, η εφραψιομανία κ. α.

συγκεκριμένες εμπειρίες και στάσεις ζωής²⁵. Τέτοια είναι η γέννηση, ο θάνατος, η εξουσία, ο θεός κ. α. Και εδώ, όπως και στον Freud, η ζωώδης και σκοτεινή φύση συγκρούεται με την ηθική φύση, τον ενστικτώδη ρυθμιστή κάθε πράξης. Η γνώση του « εαυτού », η κατανόηση και αποδοχή της σκοτεινής πλευράς της φύσης του ανθρώπου αποτελούν αυτόματα καθρέπτη για την κατανόηση του συνανθρώπου. Η απώθηση, αντίθετα, οδηγεί στην προβολή της βίας, της αδικίας και της επιθετικότητας - που οι ίδιοι εμείς επιβάλλουμε στη φύση μας – στον συνάνθρωπο. Για τον Yung, η σκοτεινή πλευρά της φύσης μας συμβάλλει στην ολότητά μας, « πως έχουμε ένα σώμα που, όπως όλα τα σώματα, ρίχνει μιά σκιά, και πως, αν αρνηθούμε το σώμα αυτό, παύουμε να είμαστε τρισδιάστατοι και γινόμαστε επίπεδοι και χωρίς ουσία»²⁶. Περνά σε μια ακόμα κατηγορία δυνάμεων, αυτές της εξωστρέφειας και της εσωστρέφειας στην προσωπικότητα. Οι πρώτες έχουν κατεύθυνση προς τα έξω, στους άλλους ανθρώπους, στο περιβάλλον και εκτρέφουν την αυτοπεποίθηση. Οι δεύτερες, της εσωστρέφειας, είναι προς τα έσω κατευθυνόμενες και οδηγούν το άτομο σε κατάσταση περισυλλογής και ενδοσκόπησης, προσδίδοντάς του σταθερότητα. Στόχος της προσωπικότητας είναι η εξισορρόπηση των αντιτιθέμενων δυνάμεων για την επίτευξη της υγιούς ψυχολογικής λειτουργίας της αίσθησης, της διαίσθησης, του συναισθήματος και της σκέψης. Η ισορροπία αυτή μεταφράζεται σε δυνατότητα για την επίδειξη ενέργειας, ή αλλιώς « αξία ». Μια αρνητική « αξία » είναι επίσης μια δυνατότητα για την επίδειξη ενέργειας. Αυτό που προσδίδει στην ενέργεια πρόσημο είναι η μορφή. Η ανεπιτυχής, λοιπόν, εξισορρόπηση των δυνάμεων, συνειδητών και ασυνειδών, εσωστρέφειας και εξωστρέφειας ενδέχεται να οδηγήσει σε αρνητικές « αξίες », όπως νευρώσεις, βίαιη και παραβατική συμπεριφορά ακόμα και στο έγκλημα.

²⁵ Brennan F. J., (επιμ. Κουρδούσης Π.), (2009), « Ψυχολογία : Ιστορία και Συστήματα », ό.π., σ. 385 – 386.

²⁶ Καρλ Γιούνγκ, (1962), (μετ. Πην. Ιερομνήμονος), « Αναλυτική Ψυχολογία » Εκδόσεις Γκοβόστης, Αθήνα, σ. 29.

γ. Κοινωνιολογικές και μαρξιστικές θεωρίες

« Η βία μας δεν είναι έμφυτη επιθετικότητα, που υπήρξε πάντα και θα υπάρχει πάντοτε. Δεν είναι αυτή των ζώων για την οποία ο Konrad Lorenz και τόσοι άλλοι μας συγγραφείς μιλούν. Είναι το προϊόν της κοινωνίας μας, μιας κοινωνίας στην οποία οι θεσμοί, τα σύμβολα, η μαγεία δεν εμποδίζουν τους διαφορετικούς, τις μάχες, τους πολέμους, τις ψεύτικες ειρήνες να φθάσουν μέχρι την εξουδετέρωση. »²⁷

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες προσεγγίσεις του φαινομένου της βίας, οι κοινωνιολογικές θεωρίες αναζητούν την προέλευσή της έξω από το άτομο και επιχειρούν να προσεγγίσουν το φαινόμενο υπό το πρίσμα των κοινωνικο – πολιτισμικών παραμέτρων της εκάστοτε κοινωνίας. Τόσο η επιστήμη της Κοινωνιολογίας, όσο και αυτή της Εγκληματολογίας περιλαμβάνουν πλήθος θεωρήσεων, σχετικών με το εγκληματικό και βίαιο φαινόμενο. Ωστόσο, οι επιλεγθείσες προς παράθεση θεωρίες τοποθετούνται κάθετα και αναμφίβολα, με εξηγητικά σχήματα που προσδίδουν στην κοινωνία και στα δίκτυα αυτής χαρακτήρα σαφώς δραστικό στην ατομική βούληση και στην διάπραξη, υιοθέτηση ή / και διατήρηση της βίαιης συμπεριφοράς.

Αναμφισβήτητα, χαρακτηριστικότερη θεωρία (στηριζόμενη στη θεωρία του Fr. Engels) για την κοινωνική προέλευση της βίας είναι αυτή του Marx , διαχωρίζεται βέβαια από τις κοινωνιολογικές θεωρίες. Σύμφωνα με τη μαρξιστική θεώρηση, η βία και το έγκλημα είναι αποτέλεσμα της ταξικής, καπιταλιστικής κοινωνίας και των οικονομικών ανισοτήτων. Το κράτος είναι ο εγγυητής της εκμετάλλευσης. Πιο συγκεκριμένα, εξαιτίας της της μετατροπής της πρωτόγονης κοινότητας σε ταξική κοινωνία, η κοινωνία δε δύναται να συμφιλιώσει τις αντιθέσεις μεταξύ των τάξεων. Το κράτος και ο νόμος, λοιπόν, αναλαμβάνει, ως δύναμη που στέκει πάνω από την κοινωνία, να διευθετήσει αυτές τις διαφορές, με απώτερο σκοπό το

²⁷ Léauté J. , (χ.χ.) , « Η ανθρώπινη βία », ό.π., σ. 83.

συμφέρον της κυρίαρχης τάξης²⁸. Ποινικοποιεί οτιδήποτε βλάπτει το συμφέρον αυτό, προσπαθώντας να διατηρήσει την κυρίαρχη τάξη και τις επιταγές της. Ο καπιταλισμός - και όχι η ανθρώπινη φύση – παράγει το έγκλημα και τη βία, εκμεταλλευόμενος την εργατική τάξη, δημιουργώντας παράλληλα αισθήματα εγωκεντρισμού και απληστίας. Ο άνθρωπος απομακρύνεται από τη φύση, αποξενώνεται από τον συνάνθρωπο, από τον εαυτό του, από την υπόσταση του ως μέλους του ιδιαίτερου ανθρωπίνου είδους²⁹. Η κρατική αδικία σε συνδυασμό με την ηθική κατάπτωση και την αλλοτρίωση του ατόμου, το οδηγούν ακόμα και σε εκδήλωση παραβατικής ή και εγκληματικής συμπεριφοράς. Πέρα από τη βίαιη αντιμετώπιση του κράτους απέναντι στον άνθρωπο, ο Μάρξ εισάγει στην προσέγγισή του και το ρόλο της βίας ως επαναστατικής. Πιο συγκεκριμένα, η έκφανση αυτή αποτελεί μια δραστική μορφή αντίδρασης στη βία (μέσω βίας), απέναντι στην κατάφορη αδικία του κράτους. Η επαναστατική βία είναι, κατά τον Marx, ο τρόπος για να δημιουργηθεί μία δίκαιη, κομμουνιστική κοινωνία, η οποία θα εκτιμά πλήρως τις ανθρώπινες δημιουργικές και παραγωγικές δυνάμεις και τη δίκαιη κατανομή τους³⁰. Στο « Poverty of Philosophy » χαρακτηριστικά θα αναφέρει « στο κατώφλι κάθε γενικού ανασχηματισμού της κοινωνίας, τα τελευταία λόγια της κοινωνικής επιστήμης θα είναι πάντοτε : αγώνας ή θάνατος, αιματηρός πόλεμος ή τίποτα · επομένως, το ερώτημα τίθεται αναπόφευκτα », προσδίδοντας έτσι σε αυτή την έκφανση της βίας χαρακτήρα αναγκαίο, ηθικό και δικαιολογημένο.

Πέραν της μαρξιστικής θεώρησης για το φαινόμενο της βίας, η οποία αποτέλεσε μέρος ενός γενικότερου θεωρήματος για το οικοδόμημα της κοινωνίας και των δικτύων της, μια

²⁸ Ρούσης Γ., (1994), « Το Κράτος : από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ », Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, σ. 235.

²⁹ Στο ίδιο, σ. 238.

³⁰ Finlay J. C., (2006), « Violence and revolutionary subjectivity », European Journal of Political Theory, vol. 5, Sage Publications, σ. 375 – 380.

διαφορετική κατηγορία προσεγγίσεων επιχείρησαν να εξηγήσουν με κοινωνικούς όρους το φαινόμενο του εγκλήματος, βρίσκοντας εφαρμογή και στην ερμηνεία της βίας.

Ο Émile Durkheim, Γάλλος κοινωνιολόγος και φιλόσοφος, με την ρηζικέλευθη θεωρία του για την « ανομία », υπήρξε καθοριστικός για την αλλαγή του σκηνικού, σε μια εποχή όπου το θετικιστικό μοντέλο για την εξήγηση του εγκλήματος ήταν το κυρίαρχο.

Η ανομία, κατά τον ίδιο, είναι το αποτέλεσμα της αποσύνδεσης της ατομικότητας από τη συλλογική συνείδηση, η οποία δεν είναι πλέον σε θέση να ρυθμίζει τις ροπές (έγκλημα, βία, παραβατική συμπεριφορά) των μελών της κοινωνίας³¹. Το έγκλημα, συνεχίζει, αποτελεί ένα ομαλό κοινωνικό φαινόμενο, είναι αναπόσπαστο στοιχείο μιας υγιούς κοινωνίας και επιτελεί θετικές λειτουργίες. Ο ποινικός νόμος είναι το αποτέλεσμα της συλλογικής συνείδησης μίας κοινωνίας, η οποία αντιδρά με την ποινή στην παραβίαση των κανόνων που θεωρεί ότι πρέπει να τηρούνται. Ο Durkheim αποκλείει από τη θεωρία του τα ατομικά στοιχεία, τα βιολογικά ή ψυχολογικά χαρακτηριστικά του δράστη της παραβατικής συμπεριφοράς και χαρακτηρίζει το έγκλημα ως κοινωνικό φαινόμενο, προϊόν του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας. Όπως αναφέρει στο έργο του « The Division of Labour in Society », μακριά από τα μέρη του συνόλου που συντίθενται αρμονικά μεταξύ τους μέσω της συμπληρωματικότητας, της αμοιβαίας εξάρτησης και της ομαλής προσαρμογής, η βιομηχανική σκηνή χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, από την εχθρότητα και τον αγώνα ανάμεσα στην εργασία και το κεφάλαιο, από εμπορικές κρίσεις, από τις παγίδες της κανονιστικής ρύθμισης, από ανεξέλεγκτη (παραβατική) δράση ατομικού ή συλλογικού συμφέροντος³².

³¹ Χαΐδου Αν., (1996), « Θετικιστική Εγκληματολογία : Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 122.

³² Durkheim Ém., (1997), « The Division of Labour in Society », Free Press, New York.

Προκειμένου όλα τα μέλη μιας κοινωνίας να συμμορφώνονται στους ίδιους κανόνες και να μην τους παραβαίνουν, θα πρέπει να έχουν κοινή σύσταση προσωπικότητας, κοινές κοινωνικές αναπαραστάσεις, κοινή οικονομική κατάσταση³³ · πράγμα που δε συμβαίνει.

Το έγκλημα και η παραβατικότητα – μπορούμε εδώ να προσθέσουμε και το φαινόμενο της βίας, καθώς αρκετές κατηγορίες εγκλημάτων περιέχουν και αποδίδονται με βίαιη συμπεριφορά – σύμφωνα με τον Durkheim είναι αναπόφευκτο και λειτουργικό, αρχικά γιατί μέσω αυτού εκφράζεται ο ατομικισμός, αναγκάιο χαρακτηριστικό για κάθε ηθική και νομική αλλαγή, όσο και γιατί αποτελεί πρόδρομο της μέλλουσας ηθικής μιας κοινωνίας³⁴ .

Μια ακόμα προσέγγιση που έθεσε ως πηγή του εγκληματικού φαινομένου και της παραβατικής συμπεριφοράς την κοινωνία είναι αυτή του Alexandre Lacassagne, κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Ο Γάλλος φυσικός και εγκληματολόγος με τη « Σχολή του κοινωνικού περιβάλλοντος » υπήρξε ο κύριος αντίπαλος της Ιταλικής Θετικής Σχολής και του Lombroso, ο οποίος απέδωσε το έγκλημα σε λόγους αταβιστικούς. Ο Lacassagne θεωρούσε πως μονάχα οι κοινωνικές επιδράσεις έχουν τη δύναμη να αναπτύξουν μια ενδεχόμενη προδιάθεση και να οδηγήσουν στο έγκλημα. Οποιαδήποτε αντικοινωνική τάση μπορεί να ενεργοποιηθεί εαν και μόνο φιλοξενηθεί στο ανάλογο περιβάλλον, το οποίο θα λειτουργήσει ως αντιδραστήριο³⁵. Χαρακτηριστικά, αναφέρει στο περιοδικό « Αρχεία Εγκληματολογικής Ανθρωπολογίας » πως « οι κοινωνίες έχουν τους εγκληματίες που τους αξίζουν » και πως « η κοινωνία που κατασκευάζει και ετοιμάζει τους εγκληματίες της φέρει μόνο αυτή τη σχετική ευθύνη ». Μέσα από το περιοδικό του επικεντρώθηκε σε ποικίλες εκφάνσεις της εγκληματικότητας και τις ανέπτυξε με γνώμονα το κοινωνικό περιβάλλον. Σε αντίθεση με την αταβιστική θεώρηση

³³ Φαρσεδάκης Ιακ., (2005), « Στοιχεία Εγκληματολογίας », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 23 – 24.

³⁴ Στο ίδιο, σ. 25.

³⁵ Στο ίδιο, σ. 93 – 94.

του Lombroso για τον εγκληματία άνθρωπο, έθεσε ως κέντρο της προσέγγισής του τους κοινωνικούς παράγοντες. Επέκτεινε την εν λόγω θεωρία, την οποία εισήγαγε και ως καθοριστική για την χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής. Για την πιο αποδοτική καταπολέμηση του εγκλήματος και των προβληματικών καταστάσεων, κατά τον ίδιο, πρωτεύον βήμα είναι η μελέτη του συνολικού περιβάλλοντος και των σχέσεων που διακρίνουν τα επιμέρους στοιχεία του και εν συνεχεία η δημιουργία κατάλληλων κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, με στόχο την εξυγίανση³⁶.

Η επιρροή των θέσεων του Lacassagne υπήρξε καταλυτική για τις μετέπειτα εξελίξεις σχετικά με το φαινόμενο του εγκλήματος και των παραβατικών συμπεριφορών. Χωρίς να αφορίζει τη συμμετοχή και άλλων παραγόντων, αμφισβήτησε τον κυρίαρχο ρόλο τους και το δίπολο αίτιο – αιτιατό, θέτοντας ως βασικότερη την επιρροή του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Αναμφίβολα, οι αναφερθείσες θεωρίες αποτέλεσαν ρηζικέλευθες προσεγγίσεις κατά την εποχή τους όχι μόνο για το εγκληματικό φαινόμενο - και κατ' επέκταση για το φαινόμενο της βίας - , αλλά και για ολοκληρή την επιστήμη της Εγκληματολογίας και την πορεία της. Πολλές από αυτές ενέπνευσαν, επηρέασαν και « γέννησαν » μετέπειτα και άλλες ιδέες και θεωρήσεις, ενώ η διαχρονικότητά τους παραμένει αναλλοίωτη ακόμα και σήμερα, όπου συχνά το επιστημονικό και ερευνητικό ενδιαφέρον επιστρέφει σε αυτές.

Σήμερα, η μονόπλευρη θεωρητική προσέγγιση (single – factor) για την έρευνα του φαινομένου του εγκλήματος και της βίας φαίνεται να έχει εγκαταλειφθεί – κατά κανόνα -, χωρίς να αφηφάται η επιστημονική αξία των επιμέρους θεωριών, όπως προαναφέρθηκε. Επικρατές είναι το πολυπαραγοντικό μοντέλο, ψήγματα του οποίου βρίσκονται ακόμα και στις κλασσικές σχολές, σύμφωνα με το οποίο η παραβατική συμπεριφορά – όπως και οποιαδήποτε άλλη – είναι αποτέλεσμα της δράσης πολλών παραγόντων, βιολογικών,

³⁶ Βλάχου Βίκυ, (2017), « Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατα τον 19^ο αιώνα : Η γένεση της Εγκληματολογίας », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 205 – 207.

ψυχολογικών και κοινωνικών. Η διερεύνηση όλων εκείνων των μεταβλητών, είτε σε κλινικό είτε σε γενικό επίπεδο, είναι αυτή που θα επιτύχει την πλείστη ακρίβεια στην προσέγγιση ενός ασταθούς και συνεχώς μεταβαλλόμενου αντικειμένου.

Κεφάλαιο III : Βία με θύμα το παιδί

Όπως διαφαίνεται και από τα παραπάνω, το φαινόμενο της βίας, ως κοινωνικό χαρακτηριστικό, αποτέλεσε και αποτελεί αντικείμενο έντονης επιστημονικής ενασχόλησης και ενδιαφέροντος, ανά τους αιώνες. Η συνεχής και αδιάκοπη ύπαρξή της μέσα στο δίκτυο της κοινωνίας και στις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της είναι ίσως το χαρακτηριστικό που την καθιστά ένα μόνομο αντικείμενο υπό διερεύνηση. Η βία, κατά τον Léauté, είναι πανταχού παρούσα. Σε πολιτισμένες κοινωνίες, κάποια είδη βίας αποτελούν εναντίωση στη βία (όπως για παράδειγμα, η βία των αστυνομικών κατά τη σύλληψη δραστών), άλλα συνιστούν την αναπόφευκτη ανταπάντηση αναγνωρισμένων δικαιωμάτων (όπως αυτό της απεργίας)³⁷.

Η σύγχρονη βία, παρά ταύτα, ξεπερνάει την αναγκαιότητα, καθίσταται πλέον ως κάτι τετριμμένο, αποτελεί μία από τις « γλώσσες » της εποχής, δεν εντυπωσιάζει πια, παρά υπό την προϋπόθεση ότι είναι χωρίς έλεος.

Μιά σχετική αναζήτηση στον Ποινικό Κώδικα καταδεικνύει αυτόν ακριβώς τον πολυδιάστατο και « πληθωρικό » χαρακτήρα του φαινομένου. Το περιεχόμενο των ποινικών νόμων και κανόνων σχετικά με τις κατηγορίες δραστών, τις κατηγορίες θυμάτων, τις πράξεις και τις διαφορετικές εκφάνσεις της βίας, των μορφών και των εντάσεων της αποδεικνύει τη σταθερή και αλληλένδετη σχέση βίας και κοινωνίας.

Προσβολές κατά του πολιτεύματος, κατά της χώρας, εγκλήματα κατά ξένων κρατών, κατά της ελεύθερης άσκησης των πολιτικών δικαιωμάτων, επιβολή της θρησκευτικής ειρήνης, εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα, εγκλήματα κατά της ζωής, σωματικές βλάβες, εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας, κατά της γενετήσιας

³⁷ Léauté J. , (χ.χ.) , « Η ανθρώπινη βία », ό.π. σ. 21 – 22.

ελευθερίας και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, κατά της οικογενείας, κατά της τιμής είναι μερικά από τα κεφάλαια του ειδικού μέρους του Ποινικού Κώδικα³⁸.

Στους τίτλους, αλλά και στο περιεχόμενο των επιμέρους κεφαλαίων περιέχεται όχι μόνο η εκάστοτε παραβατική πράξη, αλλά συχνά ο δράστης και ο αποδέκτης αυτής.

Κατά τον Léauté, η υπέρτατη πρόκληση της βίας, η οποία διατηρεί το χαρακτήρα της από την εποχή κίολας των « σπηλαίων », κατευθύνεται κατά των πιο αδύνατων. Ο φόβος και η ανασφάλεια διακατέχει τις σημερινές κοινωνίες και ειδικά ο φόβος για τα παιδιά, τα απομονωμένα άτομα, τους ηλικιωμένους, τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες · μια άποψη, κατά κανόνα, αποδεκτή και αποδεδειγμένη . Η ένταση του φόβου του εγκλήματος διαφοροποιείται ανάλογα τόσο σε σχέση με ορισμένα χαρακτηριστικά των υποκειμένων, όσο και με τις διαφορετικές μορφές βίας, οι οποίες εκδηλώνονται σε συγκεκριμένα πλαίσια³⁹. Σχετική μελέτη της Ζαραφονίτου Χρ. για τη βίαιη εγκληματικότητα στην Αθήνα, κατέδειξε το σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό θυματοποίησης των νέων, ενώ οι ηλικιωμένοι θυματοποιούνται σε πολύ μικρότερο ποσοστό.

Χωρίς να παραμελείται η προστασία της ανθρώπινης ζωής, εν γένει, και οι δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης με στόχο την διαφύλαξή της, ιδιαίτερα η ευαλωτότητα και η προστασία της ανήλικης ζωής, τόσο στον Ποινικό Κώδικα και στην χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής, όσο και γενικότερη στην κοινωνική πολιτική αποτελεί και πρέπει να αποτελεί πρωτεύοντα στόχο. Η δημιουργία προγραμμάτων, νόμων, συμβάσεων, εκθέσεων, οδηγιών και συστάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων διεθνών οργανισμών (όπως π.χ. UNESCO, Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας κ.α) αποδεικνύουν αυτήν ακριβώς την κατεύθυνση προς τη διασφάλιση της αξίας της ανηλικότητας.

³⁸ Ποινικός Κώδικας, (2018), Σάμιος Θωμάς (επιμ. έκδοσης), Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα.

³⁹ Ζαραφονίτου Χ., (2004), « Εμπειρική Εγκληματολογία », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 258 – 259.

Η κακοποίηση, η παραμέληση και η βία (λεκτική, σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική) κατά των παιδιών και ανηλίκων αποτέλεσε ιδιαίτερο αντικείμενο επιστημονικού ενδιαφέροντος μετά τη δεκαετία του '60. Εως το 1999, οι παραπάνω έννοιες δεν ορίζονταν με σαφήνεια διεθνώς, παρά αντανακλούσαν τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές αξίες της κοινωνίας μέσα στην οποία μελετούταν το εκάστοτε φαινόμενο, όσο και με βάση τις υποκειμενικές αντιλήψεις και στερεότυπα των ίδιων των ερευνητών, δημιουργώντας κωλύματα στην ερευνητική μεθοδολογία και στη δυνατότητα σύγκρισης των αποτελεσμάτων.

Το 1999 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας σε μία προσπάθεια να άρει αυτά τα εμπόδια κατέληξε στον παρακάτω γενικό ορισμό:

« Η κακοποίηση ή κακομεταχείριση ενός παιδιού περιλαμβάνει όλες τις μορφές σωματικής ή συναισθηματικής κακής μεταχείρισης, σεξουαλικής παραβίασης, παραμέλησης ή παραμελημένης θεραπευτικής αντιμετώπισης ή εκμετάλλευσης για εμπορικούς σκοπούς, η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη ή εν δυνάμει βλάβη της υγείας, της ζωής, της ανάπτυξης ή αξιοπρέπειας του παιδιού, στο πλαίσιο μιας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης ή δύναμης »⁴⁰.

Κύριες μορφές κακοποίησης είναι η σωματική, η ψυχολογική και συναισθηματική κακοποίηση, η παραμέληση και η σεξουαλική παραβίαση. Οι παραπάνω εκφάνσεις της κακοποίησης ενδέχεται να υπάρχουν ταυτόχρονα ή μεμονωμένα, ενδοοικογενειακά ή έξω από αυτήν⁴¹.

Ενδεικτικά, κατά το διάστημα από 1/1/2015 έως 31/10/2015, η « Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα Παιδιά SOS 1056 » έλαβε συνολικά 784 καταγγελίες σοβαρών περιστατικών

⁴⁰ W.H.O., (1999), Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, Geneva, σ.15.

⁴¹ Thomas D., Leicht C., Hughes C., Madigan Am., Dowell K., (2002), «Emerging Practices in the Prevention of Child Abuse and Neglect », Dept. of Health and Human Services, U.S.A., https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/emerging_practices_report.pdf

κακοποίησης παιδιών, εκ των οποίων το 98% ανώνυμες και μόλις το 2% επώνυμες. Οι καταγγελίες αφορούσαν στο σύνολο τους 1.545 παιδιά εκ των οποίων : 728 αγόρια, 663 κορίτσια, 154 για τα οποία δεν ήταν γνωστό το φύλο, σε ποσοστό 40% τα παιδιά ήταν από 0 – 6 ετών, σε ποσοστό 48% τα παιδιά υφίσταντο σωματική κακοποίηση, σε ποσοστό 92% δράστες ήταν οι γονείς, είτε και οι δύο, είτε ο ένας εκ των δύο ⁴².

Διεθνώς, τα επίσημα στοιχεία του 4^{ου} Παγκόσμιου Συνεδρίου των Ηνωμένων Εθνών μαρτυρούν το εύρος του φαινομένου. Στη διάρκειά του, τα κράτη μέλη κλήθηκαν να παρουσιάσουν ποσοτικά δεδομένα, καθώς και προτάσεις για την αντιμετώπισή του. Αξίζει να αναφερθεί πως δεν υπήρξε καμία χώρα που να δηλώσει απουσία καταγεγραμμένων κρουσμάτων βίας, παρά τις όποιες διαφορές στους αριθμούς ⁴³.

Σύμφωνα με έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την « Παιδική Σεξουαλική Κακοποίηση στην Ευρώπη » υπολογίζεται ότι το 10 – 20 % των παιδιών στην Ευρώπη θα κακοποιηθούν κάποια στιγμή, κατά την παιδική τους ηλικία. Στατιστικά, το ποσοστό καταγγελιών κοριτσιών στην Ευρώπη, για κακοποίηση είτε από τον πατέρα, είτε τον πατριό ή τον θετό πατέρα, πριν από τα 18 τους χρόνια, ανέρχεται στο 4 – 5 % και πληθυσμιακά μεταφράζεται σε 400. 000 με 500. 000 παιδιά.

Η κακοποίηση, είτε αυτή είναι συναισθηματική, σωματική ή σεξουαλική αποτελεί μία από τις σημαντικότερες αντιξοότητες κατά την ανάπτυξη του ατόμου, οι επιπτώσεις της οποίας είναι καθοριστικές για την υπόλοιπη ζωή του ατόμου. Κακοποιητικές συμπεριφορές κατά την παιδική ηλικία επηρεάζουν καταλυτικά την ψυχική υγεία και λειτουργικότητα του

⁴² « Παιδική κακοποίηση κακοποίηση : Στατιστικά στοιχεία του οργανισμού Το Χαμόγελο του Παιδιού », στο Social Policy. gr, <http://socialpolicy.gr/2015/11/παιδική-κακοποίηση-στατιστικά-στοιχ.html>

⁴³ Σκλάβου Κ., « Διαπολιτισμική διάσταση της ενδοοικογενειακής βίας » στο Γιωτάκος Ορ., Τσιλιάκου Μ., (2008), « Ο κύκλος της κακοποίησης », Εκδόσεις Αρχιπέλαγος, Αθήνα, σ. 20.

ατόμου στην ενήλικη ζωή. Οι επιπτώσεις στις γυναίκες θύματα είναι συχνότερα εσωτερικευμένες, όπως ο αυτοκτονικός ιδεασμός και οι διατροφικές διαταραχές, ενώ στους άνδρες εξωτερικευμένες, όπως εθισμός σε ουσίες και παραβατικότητα. Όπως και το φαινόμενο της βίας εν γένει, έτσι και αυτό της κακοποίησης έχει αποτελέσει κέντρο ενδιαφέροντος, μελέτης και επιστημονικής έρευνας. Τόσο οι επιπτώσεις της, όσο και οι παράγοντες που την προκαλούν έχουν αναζητηθεί και περιγραφεί, πολυεπιστημονικά και διεπιστημονικά. Συχνά μάλιστα, οι δύο αυτές έννοιες εμφανίζονται σε σχέση αλληλεξάρτησης και σύνδεσης. Μάλιστα, σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, τόσο η θεωρητική προσέγγιση, όσο και οι - σχετικές με το αντικείμενο – έρευνες συμφωνούν στο ότι η κακοποίηση των παιδιών αυξάνει την πιθανότητα να ξεκινήσουν και τα ίδια την εγκληματική τους σταδιοδρομία, και μάλιστα πρώιμα, συνδέοντας αρκετοί το είδος της κακοποίησης με την μορφή εγκληματικότητας, στην οποία θα εμπλακεί το θύμα αργότερα⁴⁴. Αυτός είναι και ο στόχος της παρούσας εργασίας, να αναδειχθεί η επίδραση της κακοποίησης (ως επι το πλείστον κατά την παιδική ηλικία) του ατόμου στην μετέπειτα σεξουαλική παραβατική του συμπεριφορά με θύμα τα παιδιά, δηλαδή η « διαγενεακή μεταβίβαση της βίας » ή αλλιώς « ο κύκλος της βίας »

α. Σεξουαλική κακοποίηση παιδιών

Η παιδική σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί μία από τις ειδικότερες μορφές βίας και εγκληματικής συμπεριφοράς. Το σύνολο των εγκλημάτων παρουσιάζει ευρύ φάσμα και ποικιλία και ορίζεται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ενδεικτικά, άλλα εγκλήματα τιμωρούνται (όπως θα παρατεθεί και σε επόμενο κεφάλαιο) ως πλημμελήματα, άλλα ως κακουργήματα, άλλα προσβάλλουν το έννομο αγαθό της γενετήσιας ελευθερίας, ενώ άλλα

⁴⁴ Ζαραφονίτου Χ., (2004), « Εμπειρική Εγκληματολογία », ό.π., σ. 129 – 130.

αποσκοπούν στην οικονομική εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής, άλλα έχουν ως δράστες αγνώστους και άλλα άτομα του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος, κάποια συνδυάζονται και με άλλες μορφές κακοποίησης, ενώ άλλα όχι. Αναμφισβήτητα, όμως, σε κάθε περίπτωση η προσβολή και η καταλυτική επίδραση της σεξουαλικής κακοποίησης στιγματίζει το άτομο για το υπόλοιπο της ζωής του.

Οι συλλογικές αναπαραστάσεις των σεξουαλικών εγκλημάτων συνήθως περιλαμβάνουν βίαιη παρά φύση και κατά φύση συνουσία και έντονη αντίσταση από τη μεριά του θύματος. Παρά ταύτα, στην φαινομενολογία της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται στον κανόνα.

Στατιστικά, αξίζει να σημειωθεί, ότι στις καταγγελίες που αφορούν το έγκλημα του βιασμού, διόλου ευκαταφρόνητο ποσοστό κατέχουν αυτές με ανήλικα θύματα, γεγονός που ενισχύεται, αν αναλογιστούμε το μεγάλο σκοτεινό αριθμό μη καταγγελίας της πράξης. Η ηλικία του θύματος, ο φόβος για αντίποινα, η σχέση του με το δράστη αποτελούν καποιους από τους ανασταλτικούς παράγοντες⁴⁵.

Όσον αφορά στον τόπο τέλεσης των σεξουαλικών εγκλημάτων και συγκεκριμένα του βιασμού, οι δικαστικές αποφάσεις καταδεικνύουν πως το μεγαλύτερο μέρος των περιστατικών διαπράττεται σε ιδιωτικούς και όχι σε δημόσιους χώρους, καταρρίπτοντας το στερεότυπο που κυριαρχεί στις συλλογικές αναπαραστάσεις σχετικά με τον τόπο τέλεσης⁴⁶.

Η σχέση γνωριμίας δράστη – θύματος αποτελεί μία ακόμα μεταβλητή και ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των σεξουαλικών εγκλημάτων. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών διαπράττεται μεταξύ γνωστών και πιο συγκεκριμένα από συγγενικό πρόσωπο. Ενδεικτικά, σε ποσοστό 75 – 85 % οι δράστες σεξουαλικής παραβίασης παιδιών είναι άτομα γνώριμα στο παιδί από το

⁴⁵ Για περισσότερα, σχετικά με τους παράγοντες μη καταγγελίας των αξιόποινων πράξεων από τα θύματα, βλ. Ζαραφωνίτου Χ., (2004), « Εμπειρική Εγκληματολογία », ό.π., σ. 265 – 272.

⁴⁶ Τσιγκρής Α. Αγ., (1999), « Σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού : Όψεις του κοινωνικού ελέγχου », Εκδόσεις ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Κομοτηνή, σ. 10 – 11.

στενό συγγενικό ή φιλικό περιβάλλον. Σύμφωνα, μάλιστα, με ερευνητικά δεδομένα, η σεξουαλική κακοποίηση της κόρης από τον πατέρα αποτελεί την πλέον συχνή μορφή ενδοοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης⁴⁷.

Αναφορικά με τον αριθμό των δραστών ανά περιστατικό, στην μεγάλη πλειοψηφία ο δράστης είναι ένας, ενώ και στην περίπτωση του θύματος ισχύει το ίδιο⁴⁸. Από τις δύο αυτές μεταβλητές θα μπορούσε να εξαχθεί η υπόθεση πως τα σεξουαλικά εγκλήματα με θύματα παιδιά έχουν, ως επί το πλείστον, διαπροσωπικό χαρακτήρα.

Χωρίς να ορίζεται ο ειδικός χαρακτήρας της σεξουαλικής κακοποίησης και των επιπτώσεων αυτής στο θύμα από την επανάληψη ή όχι της δράσης, ωστόσο δεν μπορεί να αμφισβητηθεί πως η συνέχιση και η διατήρησή της αποτελεί επιβαρυντικό παράγοντα στην θυματοποίηση του παιδιού και μεγιστοποιεί τη δριμύτητα των αρνητικών επιδράσεων. Δυστυχώς, τα ερευνητικά πορίσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας επιβεβαιώνουν αυτό ακριβώς· το ανήλικο θύμα, κατά κανόνα, δέχεται τη σεξουαλική επίθεση περισσότερες από μία φορές, από τον ίδιο δράστη και σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Η ηλικία, εδώ, αποτελεί αντιστρόφως ανάλογο παράγοντα. Όσο μειώνεται η ηλικία, τόσο αυξάνεται η συνέχιση της σεξουαλικής κακοποίησης. Είναι προφανές πως τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά του θύματος, όπως η ανικανότητά του προς αντίδραση και εξωτερίκευση, ο φόβος, η ελλιπής γνώση του εαυτού, η ελλιπής γνώση κοινωνικών αναπαραστάσεων και νορμών για το τι επιτρέπεται και τι όχι, η στενότητα επιλογών και εναλλακτικών λύσεων κοινωνικής διαβίωσης αποτελούν πρόσφορο έδαφος για τη συνέχιση της κακοποίησής του.

Το προφίλ των δραστών παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και ο τρόπος του λειτουργείν χαρακτηρίζεται, στο μεγαλύτερο ποσοστό του, από ενέργειες και μεθόδους αποπλανητικές,

⁴⁷ Γιωτάκος Ορ., Τσιλιάκου Μ., (2008), « Ο κύκλος της κακοποίησης », ό.π., σ. 145.

⁴⁸ Για περισσότερα, σχετικά με τα ακριβή ερευνητικά δεδομένα και πορίσματα, βλ. Τσιγκρής Α. Αγ., (1999), « Σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού : Όψεις του κοινωνικού ελέγχου », ό.π. σ. 18 – 19.

με σκοπό τόσο την επίτευξη του στόχου όσο και τη διατήρηση της σιωπής του θύματος και της μη αποκάλυψης της δράσης. Στην γενικότερη αυτή προσπάθεια θα μπορούσε να ενταχθεί η ελλιπής χρήση σωματικής βίας και τραυματισμού, που εντοπίζεται. Όντως, στην πλειοψηφία των υποθέσεων σεξουαλικής κακοποίησης, το θύμα δεν δέχεται κανένα απολύτως σωματικό τραυματισμό⁴⁹.

β. Ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, το φάσμα των εγκλημάτων που συνιστούν σεξουαλική κακοποίηση παιδιών είναι ευρύ και κυμαινόμενο ανάλογα με τις εντάσεις, τη δράση, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δράστη και θύματος, την ποινική μεταχείριση κ.α.

Ωστόσο, σε μια νοητή κλίμακα, το έγκλημα της αιμομιξίας συγκεκριμένα, και εν γένει της ενδοοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης θα βρισκόταν σίγουρα στην κορυφή της. Πέραν του ιδιαίτερου χαρακτήρα του φαινομένου, η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση παιδιών επιλέγεται να αναλυθεί εδώ, καθώς αποτελεί την έκφανση παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης με το μεγαλύτερο ποσοστό και κατά δεύτερον καθώς περιγράφει την ακριβή υπόθεση περί διαγενεακής μεταβίβασης της βίας. Μάλιστα, ερευνητικά πορίσματα κατέδειξαν την ύπαρξη του επιβαρυντικού παράγοντα της πρότερης σεξουαλικής θυματοποίησης σε δείγμα πατέρων – αιμομικτών⁵⁰.

⁴⁹ Τσιγκρής Α. Αγ., (1998), « Χωρίς συναίνεση : Εγκληματολογική και νομολογική προσέγγιση του βιασμού στην Ελλάδα », Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ. 175 – 176.

⁵⁰ Moroge S., Paul F., Milan C., Perez S., Pilard M., (2014), « Eclairages historiques, épidémiologiques et psychopathologiques concernant l'inceste: entre crime et pathologie? » [Epidemiologic, psychopathologic and historic lighting about incest: between crime and pathology?], στο Annales Médico-Psychologiques, Vol. 172, σ. 437 – 442.

Η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί ένα πολυσύνθετο και πολυεπίπεδο φαινόμενο τόσο ως προς τη φύση του όσο και ως προς το δίκτυο σχέσεων της δυσλειτουργικής οικογένειας, η οποία το « υποθάλπει ». Η σωματική και συναισθηματική εξάρτηση του παιδιού από τους γονείς και το ευρύτερο οικογενειακό πλαίσιο και η διάρρηξη αυτής της σχέσης από την σεξουαλική κακοποίηση υπονομεύει ολόκληρη τη συναισθηματική ύπαρξη του ατόμου. Η οικογένεια γίνεται περιβάλλον τρόμου και όχι ένας τόπος άνεσης και ασφάλειας, όπως θα έπρεπε. Η παραβίαση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της δέσμευσης μεταξύ των μελών της οικογένειας συνιστά τραύμα για τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και οικειότητας για όλη την υπόλοιπη ζωή του παιδιού, απαριθμεί δε πλήθος αρνητικών επιπτώσεων, όπως ψυχολογικές, συμπεριφορικές και κοινωνικές δυσκολίες, που κυμαίνονται από την κατάθλιψη και την ελλιπή αυτοεκτίμηση έως τον εθισμό σε ουσίες, τις διαταραχές της προσωπικότητας και την υιοθέτηση εγκληματικών συμπεριφορών.

Η σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού μέσα στην οικογένεια είναι ένα από τα πιο καλά κρυμμένα μυστικά. Ο ηθικός αποτροπιασμός και η κοινωνική αποδοκιμασία που συνοδεύουν την αποκάλυψη των περιστατικών αποτελούν ενισχυτικούς παράγοντες για την όσο το δυνατόν καλύτερη αποσιώπησή τους. Και σε αυτή την περίπτωση παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, το πρόβλημα του σκοτεινού αριθμού παρεμβαίνει στην προσέγγιση της πραγματικής εικόνας του φαινομένου.

Με τον όρο « ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση παιδιού » ορίζονται όλες οι σεξουαλικές σχέσεις ολοκληρωμένες ή όχι, με ή χωρίς άλλη σωματική, ψυχολογική βία, που συμβαίνουν ανάμεσα σε ένα παιδί και κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας (συνήθως ενήλικα). Στη διεθνή βιβλιογραφία, ο όρος « αιμομιξία⁵¹ » συχνά χρησιμοποιείται για να

⁵¹ Συχνά, στη διεθνή βιβλιογραφία ο όρος « αιμομιξία » αφορά αποκλειστικά στο δίπολο πατέρα / αιμομίκτη – κόρης. Παρά ταύτα, τόσο η κλινική περιγραφή του όρου, όσο και ο

περιγράφει εν γένει την ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση, χωρίς την απαραίτητη ολοκλήρωση της πράξης (συνουσίας). Χάριν ευκολίας, θα χρησιμοποιηθεί και στο παρόν πόνημα, κατά τον ίδιο τρόπο.

Συνοψίζοντας, καθοριστικό στοιχείο για τον προσδιορισμό της έννοιας είναι η αιματολογική συγγένεια του δράστη και του θύματος. Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό είναι το εύρος των σεξουαλικών πράξεων που ορίζονται ως τέτοιες, ξεκινώντας από τις « αιμομικτικές επιθυμίες » και φτάνοντας μέχρι την συνουσία⁵². Σύμφωνα με τον David Finkelhor, η αιμομιξία « αφορά στην σεξουαλική επαφή μεταξύ των μελών μιας οικογένειας, περιλαμβάνοντας όχι μόνο τη συνουσία, αλλά και τον από κοινού αυνανισμό, την στοματική ή απτική επαφή με τα γεννητικά όργανα, τη θωπεία, την έκθεση ή ακόμα και τη λεκτική παρότρυνση »⁵³.

Ενισχυτικοί για το φαινόμενο της αιμομιξίας είναι κάποιοι παράγοντες επικινδυνότητας, οι οποίοι διασταυρώνονται συχνά στα εμπειρικά δεδομένα των σχετικών ερευνών. Τέτοιοι είναι το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό στρώμα, οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης, οι πολυμελείς οικογένειες, το (ελλιπές) κοινωνικό δίκτυο σχέσεων της οικογένειας (απομόνωση γεωγραφική ή / και κοινωνική), η ύπαρξη ψυχοπαθολογίας, ο εθισμός και η χρήση ουσιών⁵⁴. Ωστόσο, οι πιο πρόσφατες προσεγγίσεις επισημαίνουν το « δημοκρατικό » χαρακτήρα του φαινομένου. Οι κοινωνικοοικονομικές, οι φυλετικές, οι θρησκευτικές συνιστώσες δεν προκαθορίζουν, ούτε αποκλείουν το πολυδιάστατο αυτό αδίκημα. Αυτό που ενδεχομένως

ελληνικός Ποινικός Κώδικας περιλαμβάνουν στην έννοια οποιαδήποτε αιμομικτική σχέση μεταξύ συγγενών. Η εν λόγω προσέγγιση θα ακολουθηθεί και στο παρόν πόνημα.

⁵² Αρτινοπούλου Β, (2004), « Αιμομιξία : Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 90 – 91.

⁵³ Pagelow M. D., (1984), « Family Violence », Praeger, New York, σ. 380.

⁵⁴ Αρτινοπούλου Β, (2004), « Αιμομιξία : Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα », ό.π., σ. 93 – 98.

συμβαίνει είναι η πιθανότητα αποτελεσματικότερης « συγκάλυψης » σε περιβάλλοντα, όπου δεν τίθεται ζήτημα ανέχειας ή παράλληλης εμπλοκής με το νόμο.

Όπως, κατά κανόνα, συμβαίνει, για την καλύτερη κατανόηση και προσέγγιση κάθε εγκλήματος, έτσι και στην περίπτωση της αιμομιξίας, προσπάθειες έχουν γίνει να συστηματοποιηθεί η προσωπικότητα του πατέρα – αιμομίκτη.

Η κλασική τυπολογία του Samuel Weinberg⁵⁵ περιλαμβάνει τρεις τύπους πατέρα – αιμομίκτη. Πρώτος είναι ο « ενδογαμικός », ο οποίος διοχετεύει και εκφράζει το σεξουαλικό ένστικτο μέσα στα πλαίσια της οικογένειας. Χαρακτηρίζεται από γεωγραφική ή / και κοινωνική απομόνωση και δεν διατηρεί συνήθως κοινωνικές, διαπροσωπικές σχέσεις. Επιπλέον, δεν « δραστηριοποιείται » σεξουαλικά εκτός σπιτιού, με άλλα παιδιά – θύματα ή εξωσυζυγικές σχέσεις, ενώ κακοποιεί περισσότερα από ένα παιδιά του.

Ο « παιδοφιλικός » αποτελεί τη δεύτερη κατηγορία αιμομίκτη. Χαρακτηρίζεται από έντονη παιδοφιλική έλξη και κακοποιεί και εξωοικογενειακά, άλλα παιδιά. Το αντικείμενο έλξης του παύει να υφίσταται, όταν το ανήλικο άτομο μεγαλώσει.

Τέλος, στον « ερωτικά ασύδοτο » τύπο περιλαμβάνονται άτομα που διατηρούν τόσο εξωσυζυγικές σχέσεις, όσο και σχέσεις με τη σύζυγο και τα παιδιά τους, έλκονται από ενήλικες και ανηλίκους, διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους να είναι σεξουαλικά ελευθέρια και δεν επενδύουν συναισθηματικά σε καμία περίπτωση από τις παραπάνω, παρά επιδιώκουν την πλήρη συναισθηματική ανεξαρτησία.

Προσπάθεια να κατηγοριοποιηθούν και οι μητέρες των αιμομικτικών οικογενειών έχει γίνει, διεθνώς, χωρίς ανάλογα αποτελέσματα και « συνέπεια » στην έρευνα. Η έλλειψη εμπειρικών στοιχείων σε ένα ήδη σκοτεινό φαινόμενο δυσχεραίνει τη γνώση για το ρόλο της μητέρας στην αιμομικτική σχέση. Επιπλέον, το επίκεντρο των θεωρητικών προσεγγίσεων καταλαμβάνει το ενδιαφέρον για την ιδιάζουσα προσωπικότητα του πατέρα – αιμομίκτη.

⁵⁵ Weinberg S. K., (1995), « Incest behavior », Citadel Press, New York, σ. 49 κ.ε.

Μία – σχετικά – σύγχρονη προσέγγιση είναι αυτή της Rachel Lev – Wiesel, η οποία έθεσε στο κέντρο του ερευνητικού της πονήματος το ρόλο που διαδραματίζει η μητέρα στο φαινόμενο της αιμομιξίας και το κατά πόσο το δικό τους βίωμα, ούσες θύματα πρότερης σεξουαλικής κακοποίησης λειτουργεί καταλυτικά στη διατήρηση αυτής της διαγενεακής μεταβίβασης της κακοποίησης.

Η κατηγοριοποίηση⁵⁶ της Rachel Lev – Wiesel έγινε με γνώμονα τα μοτίβα γνωστικών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών τους αποκρίσεων στην κακοποίηση του παιδιού και του εαυτού τους. Έτσι, προέκυψαν τέσσερις κατηγορίες μητρικών στύλ.

Η « αγνοούσα μητέρα » (the Unaware Mother) αποτελεί την πρώτη κατηγορία. Χαρακτηρίζεται από παντελή άγνοια σχετικά με τη σεξουαλική κακοποίηση που συμβαίνει στο σπίτι της. Τα σημάδια της δυσφορίας του παιδιού, αν υπάρχουν, ερμηνεύονται ως η αντανάκλαση προβλημάτων στο ακαδημαϊκό / σχολικό περιβάλλον ή ως κοινωνικές δυσκολίες (π.χ. απόρριψη από συνομηλίκους). Οι αντιδράσεις της στη δυσφορία του παιδιού συνήθως περιλαμβάνουν προσπάθειες να βοηθήσουν το παιδί να αναζητήσει λύση, σχετική με το νομιζόμενο – από εκείνη - πρόβλημα (π.χ. να έλθει σε επαφή με το εκπαιδευτικό προσωπικό κλπ.). Η αντίληψη της για τη σχέση της με τον σύζυγό της και την λειτουργία της οικογένειας είναι γενικά θετική. Μέχρι την αποκάλυψη της κακοποίησης, η μητέρα αισθάνεται ότι ήταν ευλογημένη με μια κανονική οικογένεια με υγιείς, λειτουργικές σχέσεις μεταξύ των μελών της, σε αντίθεση με την οικογένεια από την οποία η ίδια έχει προέλθει.

Η θεωρητική προσέγγιση της πρώτης αυτής κατηγορίας μπορεί να στηριχθεί στην άποψη των Janoff-Bulman και McPharson-Frantz (1997)⁵⁷, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι κάθε άτομο έχει

⁵⁶ Lev – Wiesel R., (2006), «Intergenerational Transmission of Sexual Abuse? Motherhood in the Shadow of Incest », στο Journal of Child Sexual Abuse, Vol. 15, σ. 75 -101.

⁵⁷ Janoff-Bulman R., McPherson F. C., (1997), « The impact of trauma on meaning: From meaningless world to meaningful life », στο Power M. J., Brewin C. R. (Eds.), « The transformation of meaning in psychological therapies: Integrating theory and practice », John Wiley & Sons Inc, New York, σ. 91 – 106.

έναν εσωτερικό δομημένο κόσμο που περιλαμβάνει στάσεις, πεποιθήσεις, συναισθήματα, αντιλήψεις και προσδοκίες σχετικά με τη ζωή γενικά, τον εαυτό και το περιβάλλον. Οι εν λόγω κοινωνικές αναπαραστάσεις και τα γνωστικά σχήματα βασίζονται στις διαδικασίες κοινωνικοποίησης στην παιδική ηλικία και στις εμπειρίες της ζωής. Όταν συμβαίνει ένα απροσδόκητο και αφύσικο γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τις υποθέσεις που το άτομο έχει συνθέσει, η αντίδραση είναι έκπληξη, άγχος, σύγχυση, ματαιότητα.

Η « χωρίς επίγνωση συνένοχος » (the Unwitting Accomplice) χαρακτηρίζεται από μία « λανθάνουσα » συνεργασία με τη σεξουαλική κακοποίηση που διαπράττει ο σύζυγός της. Τα σημάδια της κρυφής συνεργασίας διαφαίνονται σε συμπεριφορές όπως η αποτυχία (της μητέρας) να επιβεβαιωθούν οι ενίοτε προφανείς υπαινιγμοί του παιδιού. Η εκούσια « άρνηση » της επιβεβαίωσης μπορεί να προκύψει, αποφεύγοντας την ανάμειξη στο ζήτημα είτε λόγω της αίσθησης αβοηθητότητας και ανημποριάς, είτε λόγω το αισθήματος άγχους και του αποχωρισμού. Συχνά, κατά τη διάρκεια της θεραπείας, η μητέρα της συγκεκριμένης κατηγορίας θα παραδεχτεί ότι θα έπρεπε να γνωρίζει για την κακοποίηση και ότι όλα τα στοιχεία και οι αποδείξεις οδηγούσαν προς τη βεβαιότητα.

Ο μηχανισμός της αποσύνδεσης αποτελεί συχνά μηχανισμό άμυνας και αντιμετώπισης των μετατραυματικών επιπτώσεων και εμπειριών. Ιδιαίτερα για το παιδί – θύμα σεξουαλικής κακοποίησης, όπου το τραύμα είναι διαχρονικό και καταλύτικο για την μετέπειτα ζωή, η αποσύνδεση λειτουργεί ανακουφιστικά. Συχνά, ο μηχανισμός διατηρείται, κατά την πάροδο του χρόνου και μετατρέπεται σε μόνιμο « εργαλείο » αντιμετώπισης τραυματικών γεγονότων.

Το τρίτο πρότυπο, αυτό της « μητέρας – Υποκινητή / παθητικού συνεργού » (the Enabler) περιλαμβάνει συνήθως άτομα με οριακή προσωπικότητα και παρανοϊκές, σχιζοειδείς και σαδιστικές τάσεις. Η υποκινητής - μητέρα ενθαρρύνει, υποθάλπτει και καλύπτει τη

σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού από το σύζυγό της. Προσιδιάζει τυπολογικά στο ρόλο του δράστη. Η προσωπικότητα της μητέρας καθρεπτίζει συχνά το αποτέλεσμα της εγκατάλειψης ή της απόρριψής της από τη δική της μητέρα κατά την παιδική της ηλικία ή από το ρόλο που διαδραμάτισε η δεύτερη στην κακοποίησή της.

Τέταρτη και τελευταία είναι η κατηγορία της μητέρας « με κοινή μοίρα » (the Common Fate Mother) . Περιγράφει την προσωπικότητα της μητέρας, η οποία αισθάνεται ότι μοιράζεται μια κοινή μοίρα με το παιδί της. Χαρακτηρίζεται συνήθως από μαθημένη ανημποριά, παιδικότητα και εξάρτηση από το κοινωνικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων των σχέσεων με τα παιδιά της. Εμφανίζει, συχνά κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, έλλειψη βεβαιότητας και οικειότητας , καθώς και υψηλά επίπεδα σωματοποίησης.

Η υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης της βίας τίθεται ισχυρή και στην περίπτωση του φαινομένου της αιμομιξίας. Παρά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σε σχέση με άλλα σεξουαλικά εγκλήματα, δεν παύει να διατηρεί όμοια τυπολογία ως προς το προφίλ του δράστη και το *modus operandi* το οποίο ακολουθεί.

Η ύπαρξη ιστορικού κακοποίησης λειτουργεί καταλυτικά και στο συγκεκριμένο αδίκημα (οι σχετικές έρευνες θα παρατεθούν σε επόμενο κεφάλαιο) όχι μόνο για το δράστη – πατέρα (ως επί το πλείστον), αλλά και για τον « επικουρικό » ρόλο που διαδραματίζει η μητέρα στη διάπραξη και διατήρηση του φαινομένου.

Όπως αναφέρθηκε εκτενώς και πρωτότερα, η πρότερη σεξουαλική κακοποίηση της μητέρας φαίνεται να συμπίπτει σε μεγάλο ποσοστό των ερευνών με την μελλοντική ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση και των παιδιών της. Η διεθνής βιβλιογραφία και η φαινομενολογία των εγκλημάτων της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης καταδεικνύει το συντριπτικό ποσοστό των ανδρών δραστών έναντι των γυναικών, χωρίς όμως να αποκλείει τη δράση τους, κυρίως ως συνεργών. Η περίπτωση της αιμομιξίας αποτελεί χαρακτηριστικό

παράδειγμα αυτής της « συνέργειας », είτε αυτό σημαίνει συμμετοχή, είτε γνώση και συγκάλυψη.

Και για την μητέρα της αιμομικτικής οικογένειας, η πρότερη θυματοποίησή της διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο θα αποκριθεί και θα αντιδράσει ή όχι σε ό,τι συμβαίνει στο οικογενειακό περιβάλλον.

Τόσο ο αντίκτυπος της πρότερης σεξουαλικής κακοποίησης του δράστη στην αιμομικτική πράξη, όσο και το σύνθετο μοντέλο « έμμεσης » διαγενεακής μεταβίβασης της βίας που έχει δεχθεί στο παρελθόν η μητέρα και πλέον τα δικά της παιδιά, θα συζητηθούν παρακάτω.

Κεφάλαιο IV: Η παιδοφιλία ως σεξουαλική διαταραχή

Κατά την κλινική περιγραφή, η παιδοφιλία αποτελεί σεξουαλική προτίμηση που κατατάσσεται στις σεξουαλικές διαστροφές και τις παραφιλίες.

Παραφιλίες ή διαστροφές είναι τα σεξουαλικά ερεθίσματα ή πράξεις αποκλίνουσες από τις φυσιολογικές σεξουαλικές συμπεριφορές, είναι παρά ταύτα απαραίτητες για κάποια άτομα, ώστε να βιώσουν διέγερση και οργασμό. Οι πάσχοντες μπορούν να βιώσουν σεξουαλική ευχαρίστηση και διέγερση, όχι όμως απαραίτητα σε ερεθίσματα τα οποία « φυσιολογικά » θεωρούνται ερωτικά. Η σεξουαλικότητα του παραφιλικού περιορίζεται, ως επί το πλείστον, σε συγκεκριμένα ερεθίσματα ή αποκλίνουσες πράξεις. Οι παραφιλίες χαρακτηρίζονται ως αποκλίνουσες συμπεριφορές, καθώς περιλαμβάνουν επιθετικότητα, θυματοποίηση (άλλου προσώπου) και ακραία μονόπλευρη δράση. Οι εν λόγω συμπεριφορές βλάπτουν άλλους και αποκόπτουν το άτομο από τη δημιουργία υγιών, αμφίδρομων σχέσεων με άλλους. Κατά το πλείστο, οι σεξουαλικές διαταραχές εξυπηρετούν και « τροφοδοτούν» άλλες ζωτικές ψυχικές λειτουργίες, πάσχουσες για το άτομο. Μπορούν να κατευνάσουν την ανησυχία, να διοχετεύσουν την επιθετικότητα ή να σταθεροποιήσουν την ταυτότητα⁵⁸.

Ετυμολογικά, η παιδοφιλία συνίσταται στην ερωτική έλξη προς τα παιδιά, χωρίς το γένος τους να αποτελεί αντικείμενο προαιρετικής ή επιλεκτικής προτίμησης.

Έχει αναγνωρισθεί και συστηματοποιηθεί για πρώτη φορά από τον Richard von Krafft-Ebing, αναφέρεται σε κάθε μορφή σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών, χαρακτηρίζεται πιο συγκεκριμένα ως « πρωτογενής εκδήλωση ομοφυλοφιλικού ενδιαφέροντος αποκλειστικά

⁵⁸ Tsopelas C., Tsetsou S., Douzenis Ath., (2011), « Review on female sexual offenders: Findings about profile and personality », International Journal of Law and Psychiatry, 34, σ. 122 – 126.

προς τα παιδιά είτε της προεφηβικής είτε κατά την έναρξη της εφηβικής ηλικίας, το οποίο διατηρείται σταθερό με την πάροδο του χρόνου»⁵⁹.

Πλέον, η παιδοφιλία – ως αναγνωρισμένη σεξουαλική διαταραχή ή αλλιώς παραφιλία - αφορά σε επαναλαμβανόμενες, έντονα σεξουαλικά διεγερτικές φαντασιώσεις, παρορμήσεις ή συμπεριφορές, διάρκειας τουλάχιστον 6 μηνών , που περιλαμβάνουν σεξουαλική δραστηριότητα με παιδί προεφηβικής ηλικίας, συνήθως 13 ετών ή μικρότερο⁶⁰, ενώ ο πάσχων είναι 16 ετών ή περισσότερο και τουλάχιστον 5 χρόνια μεγαλύτερος από το παιδί⁶¹.

Η σεξουαλική επαφή μπορεί να πάρει πολλές μορφές. Κάποιοι πάσχοντες αρκούνται στο να βλέπουν το παιδί να γδύνεται, να το εκθέτουν στη θέα των γεννητικών τους οργάνων ή να αυνανίζονται παρουσία του. Άλλοι χαϊδεύουν το παιδί στα γεννητικά όργανα, πραγματοποιούν στοματικό έρωτα ή διείσδυση στο σώμα του παιδιού, δηλαδή στο αιδοίο, στο στόμα, στον πρωκτό, με τα δάχτυλα, αντικείμενα ή το πέος, χρησιμοποιώντας διαφόρων βαθμών βία. Στις εκφάνσεις της παιδοφιλίας συμπεριλαμβάνεται και η παιδική πορνογραφία⁶².

⁵⁹ Jean – Louis Pardinielli, Guy Gimenez, Gerard Pirlot, Pascale Bertagne, (2008), (επιμ.) Παπαχριστόπουλος Ν., « Κλινικές δομές : Νευρώσεις, ψυχώσεις, διαστροφές », Orportuna, Πάτρα, σ. 434.

⁶⁰ Χριστοπούλου Α., (2008) , « Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία του Ενήλικα » , Εκδόσεις Τόπος , Αθήνα, σ. 577.

⁶¹ APA (American Psychiatric Association), (2000), DSM – IV Text Revision, Washington, DC : Author.

⁶² Πιο συγκεκριμένα «οιαδήποτε αναπαράσταση, με οποιοδήποτε μέσον, παιδιού εμπλεκόμενου σε πραγματικές ή εικονικές γενετήσιες δραστηριότητες ή κάθε απεικόνιση των γενετήσιων οργάνων παιδιού για πρωτευόντως σεξουαλικούς σκοπούς», όπως ορίστηκε στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σχετικά με την πώληση των παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία της 25^{ης} Μαΐου 2000.

Για περισσότερα, βλ. ΙΜΔΑ, (2007), Η παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 1.

Σύμφωνα με το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (DSM) , ο πάσχων συνήθως αναφέρει προτίμηση για ένα ηλικιακό φάσμα, σε ό,τι δε αφορά στο φύλο, άλλοι προτιμούν κορίτσια, άλλοι αγόρια, ενώ κάποιοι διεγείρονται και από τα δύο φύλα.

Η πλειονότητα των παιδόφιλων είναι άνδρες, αν και αυτή είναι από τις λίγες παραφυλίες που εκδηλώνουν και γυναίκες. Το φάσμα των ηλικιών κατά τις οποίες εμφανίζεται η εν λόγω διαταραχή είναι ευρύ· πιο συγκεκριμένα, μπορεί να εμφανιστεί σε εφήβους – για πρώτη φορά – έως και τα 70 έτη, αν και η πλειονότητα των πασχόντων είναι μεταξύ 20 – 40 ετών.

Μια ακόμα ταξινόμηση, που προκύπτει, είναι αυτή των διαφόρων τύπων παιδόφιλων και γίνεται με κριτήριο το «αντικείμενο» έλξης αυτών. Ως αποκλειστικός χαρακτηρίζεται ο τύπος που έλκεται μόνο από παιδιά, ενώ ο τύπος που έλκεται και από ενήλικες ονομάζεται μη αποκλειστικός⁶³. Η τρίτη περίπτωση είναι αυτή κατά την οποία ο πάσχων εστιάζει την προσοχή του αποκλειστικά στα δικά του παιδιά και χαρακτηρίζεται ως αιμομικτικός τύπος⁶⁴.

Τα παιδιά, ακόμα, μπορεί να μην ανήκουν στο συγγενικό περιβάλλον του πάσχοντα, για το λόγο αυτό αναπτύσσονται από τους πάσχοντες πολύπλοκοι τρόποι, προκειμένου να αποκτήσουν οι ίδιοι πρόσβαση στο «αντικείμενο» έλξης τους⁶⁵.

Η πορεία και η φύση της διαταραχής ποικίλλει· χαρακτηρίζεται από διάρκεια σε όσους πάσχοντες έλκονται από το αρσενικό φύλο, από διακυμάνσεις που συσχετίζονται με ψυχοκοινωνικό στρες και μεγαλύτερη τάση υποτροπής από ό,τι η προτίμηση για κορίτσια.

Σύμφωνα με σχετική έρευνα, το μεγαλύτερο μέρος των πασχόντων είχε τουλάχιστον μία επιπλέον ψυχική διαταραχή (συννοσηρότητα), όπως διαταραχή της διάθεσης, διαταραχή

⁶³ Χριστοπούλου Α., (2008), «Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία του Ενήλικα» , ό.π., σ. 577 – 578.

⁶⁴ Για την αιμομιξία έχει γίνει λόγος εκτενώς, παραπάνω.

⁶⁵ Χριστοπούλου Α., (2008), «Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία του Ενήλικα» , ό.π., σ. 577 – 578.

συσχετιζόμενη με χρήση ουσιών, αγχώδη διαταραχή, άλλη παραφιλία ή σεξουαλική δυσλειτουργία⁶⁶.

Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις στις παιδοφιλικές συμπεριφορές, φαίνεται να ακολουθείται ένα σταθερό μοτίβο, με κοινά στάδια, όπως περιγράφει ο Ray Wyre⁶⁷. Το πρότυπο αυτό περιλαμβάνει τα εξής στάδια : 1) την προδιάθεση, 2) τη φαντασιακή διέγερση, 3) τη διεστραμμένη σκέψη, 4) την εξουδετέρωση των προσωπικών αναστολών, 5) εξουδετέρωση εξωγενών αναστολών, 6) στόχευση, 7) μύηση , 8) εξουδετέρωση αντίστασης θύματος, 9) επαναπροσδιορισμός συμπεριφοράς θύματος, 10) νέος κύκλος σκέψεων και φαντασιώσεων, 11) ομαλοποίηση, 12) διατήρηση , 13) αποκάλυψη / παγίδευση (σε περίπτωση αποκάλυψης) και 14) παύση.

⁶⁶ Raymond N. C., Coleman E., Ohlerking F., Christenson G., Miner M., (1999), «Psychiatric comorbidity in pedophilic sex offenders, στο American Journal of Psychiatry», Vol. 125, σ. 156, 786 – 788.

⁶⁷ Ray Wyre, Paedophile characteristics and patters of behaviour : Developing and using a typology, στο «Home Truths about Child Sexual Abuse : influencing policy and practice a reader», (2000), (επιμ.) Itzin C., Routledge, London, σ. 59.

Κεφάλαιο V : Παιδική σεξουαλική κακοποίηση στον Ποινικό Κώδικα

Όπως διαφαίνεται και κατά την κλινική περιγραφή της παιδοφιλίας, το εύρος των συμπεριφορών που χαρακτηρίζονται ως παιδοφιλικές είναι μεγάλο και συχνά ασαφές, γεγονός που δημιούργησε δυσκολία στο χαρακτηρισμό μιας πράξης ως τέτοια και εν συνεχεία στην ποινικοποίησή της.

Με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία κυρώθηκε με το ν. 2101/1992, εισήλθαν στην ποινική ορολογία καινοφανείς και μάλλον αόριστοι όροι, όπως « σεξουαλική βία » (ά. 19), « κακομεταχείριση » (ά. 9), « σεξουαλική εκμετάλλευση » (ά. 34)⁶⁸. Στον ΠΚ ωστόσο, ενδεικτικά, οι όροι αυτοί αντικαθίστανται από άλλους, όπως « γενετήσια », αντί « σεξουαλική », « οικονομική εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής » αντί « σεξουαλική εκμετάλλευση », « κατάχρηση » ή « σωματική βλάβη » αντί « σεξουαλική βία » ή « κακομεταχείριση ».

Μιά ακόμα διευκρίνιση ορισμού στη Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού, του ΟΗΕ, είναι αυτή της λέξης « παιδί », αναφερόμενη σε κάθε πρόσωπο κάτω των 18 ετών, δηλαδή σε κάθε ανήλικο πρόσωπο, κατά την ελληνική νομοθεσία.

Η έννοια της σεξουαλικής κακοποίησης χρησιμοποιείται πλέον ευρύτατα από τους - σχετικούς με το φαινόμενο - επιστημονικούς κλάδους.

Η εν λόγω έννοια θα μπορούσε να υπαχθεί, ως έννοια γένους, στα « εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής » στο 19^ο, δηλαδή, κεφάλαιο του ειδικού μέρους, του ΠΚ⁶⁹.

Για την καλύτερη νοηματικά απόδοση του φαινομένου, η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να θεωρηθεί ως ένα συνεχές, με δύο άκρα · στο ένα άκρο βρίσκονται οι ηπιότερες εκφάνσεις

⁶⁸ Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Συνήγορος του Παιδιού, <http://www.0-18.gr/gia-megaloyis/dsdp>

⁶⁹ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, Πηγή : « ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ », ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ, <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikis/ΠΟΙΝΙΚΟΣ%20ΚΩΔΙΚΑΣ.html>

του, ενώ στο άλλο οι σοβαρότερες (και ποινικά βαρύτερα κολάσιμες). Στο άκρο με τις ηπιότερες μορφές, θα μπορούσαμε να κατατάξουμε το **ά. 337 ΠΚ**, περί « Προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας » που αφορά σε « ασελγείς χειρονομίες ή προτάσεις που αφορούν ασελγείς πράξεις, οι οποίες προσβάλλουν βάνανυσα την αξιοπρέπεια άλλου στο πεδίο της γενετήσιας ζωής του» και επισύρει ποινή έως τα δύο (2) έτη (αν ο παθών είναι νεότερος από 12 ετών) ή χρηματική ποινή. Αξίζει να σημειωθεί ότι αποτελεί διάταξη πρωτότυπη και πρωτοπόρα σε διεθνές επίπεδο, αφού παρεμφερής διάταξη δε βρίσκεται σε κανένα άλλο ευρωπαϊκό νομοθέτημα. Στο άρθρο έχουν προστεθεί οι παρ. 3 και 4, οι οποίες αφορούν σε πράξεις που τελούνται μέσω διαδικτύου ή κάποιου άλλου μέσου επικοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα « Ενήλικος, ο οποίος μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, αποκτά επαφή με πρόσωπο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε (15) έτη και, με χειρονομίες ή προτάσεις ασελγείς, προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ανηλικού στο πεδίο της γενετήσιας ζωής του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών. Αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια ή αν επακολούθησε συνάντηση, ο ενήλικος τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) ετών. » (παρ. 3) ενώ κατά την παρ. 4, σε περίπτωση που « ο ανήλικος εμφανίζεται κάτω των δεκαπέντε (15) ετών, ο δράστης τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. » Στην περίπτωση, όπου ο δράστης τέλεση την πράξη, εκμεταλλευόμενος την εργασιακή θέση του παθόντος ή τη θέση προσώπου που έχει ενταχθεί σε διαδικασία αναζήτησης θέσης εργασίας διώκεται κατ' έγκληση και τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρία (3) έτη και με χρηματική ποινή.

Το **ά. 342 ΠΚ** από την άλλη, σύμφωνα με το κριτήριο των απειλούμενων ποινών, μπορεί να υπαχθεί στο άκρο των συμπεριφορών με μεγαλύτερη βαρύτητα . Πιο συγκεκριμένα, η « κατάχρηση ανηλικών σε ασελγεια », αφορά στις « ασελγείς πράξεις ενήλικου με ανήλικο, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά ». Οι ποινές διαβαθμίζονται ως εξής : α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα

δεκατέσσερα (14) έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών, β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα (14), όχι όμως και τα δεκαοκτώ (18) έτη, με κάθειρξη. Επιβαρυντική περίσταση συνιστά η τέλεση της πράξης από : α) οικείο, β) πρόσωπο που συνοικεί με τον ανήλικο ή διατηρεί φιλικές σχέσεις με τους οικείους του, γ) εκπαιδευτικό, παιδαγωγό, γυμναστή ή άλλο πρόσωπο που παραδίδει μαθήματα στον ανήλικο, δ) πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του ανηλίκου, ε) κληρικό με τον οποίο ο ανήλικος διατηρεί πνευματική σχέση, στ) ψυχολόγο, ιατρό, νοσοκόμο ή ό ειδικό επιστήμονα που παρέχει τις υπηρεσίες του στον ανήλικο, ζ) πρόσωπο που καταχράται τη διανοητική ή σωματική αναπηρία του ανηλίκου. Με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών ως δύο (2) ετών τουλάχιστον (σε περίπτωση που η πράξη τελείται κατά συνήθεια) τιμωρείται ενήλικος ο οποίος με χειρονομίες, με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώ ανηλίκου, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά.

Ο « βιασμός » ή ο « ομαδικός βιασμός » και το **ά. 336 ΠΚ** αποτελεί πράξη, που επισύρει βαρύτερες ποινες. Με τον όρο « βιασμός » χαρακτηρίζεται ο « εξαναγκασμός άλλου σε συνουσία εξώγαμη ή σε ανοχή ή επιχείρηση ασελγούς πράξης, με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου » και τιμωρείται με κάθειρξη (τουλάχιστον δέκα (10) ετών, στην περίπτωση όπου οι δράστες είναι δύο ή περισσότεροι).

Η « αποπλάνηση παιδιών », η οποία περιγράφεται στο **ά. 339 ΠΚ** , ως « ασελγή πράξη με πρόσωπο νεότερο των 15 ετών ή παραπλάνηση, με αποτέλεσμα να ενεργήσει ή να υποστεί τέτοια πράξη » έχει κάποιες διαβαθμίσεις ως προς τις ποινές, σε σύγκριση με την ηλικία του δράστη και του παθόντος. Έτσι, αν ο παθών δεν έχει συμπληρώσει τα δώδεκα (12) έτη, επισύρεται ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα (10) ετών, εάν έχει συμπληρώσει τα δώδεκα (12), αλλά όχι τα δεκατέσσερα (14) έτη, επισύρεται κάθειρξη έως δέκα (10) ετών, ενώ αν έχει συμπληρώσει τα δεκατέσσερα (14) και μέχρι τα δεκαπέντε (15) έτη, η ποινή είναι

φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών . Σε σχέση με την ηλικία του δράστη, οι ασελγείς πράξεις μεταξύ ανηλίκων κάτω των δεκαπέντε (15) ετών δεν τιμωρούνται, εκτός αν η μεταξύ τους διαφορά ηλικίας είναι μεγαλύτερη των τριών (3) ετών , οπότε το δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. Σε περίπτωση, ακόμα, που μεταξύ του δράστη και του παθόντος έχει τελεστεί γάμος, δεν ασκείται ποινική δίωξη, και αν τυχόν είχε ασκηθεί, δε συνεχίζεται, αλλά κηρύσσεται απαράδεκτη · η ποινική δίωξη ασκείται ή συνεχίζεται μετά την ακύρωση του γάμου. Η παρ. 4 του ίδιου άρθρου επεκτείνει το εύρος της πράξης, προσθέτοντας και την περίπτωση όπου ο δράστης εξωθεί τον ανήλικο να γίνει μάρτυρας συνουσίας, άλλης γενετήσιας πράξης (με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους) ή γενετήσιας κακοποίησης (με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών) , ακόμα κι αν ο ανήλικος δε συμμετέχει σε αυτές. Σύμφωνα με τους Κ. Δ. Σπινέλλη και Α. Τρωιανού⁷⁰ , σκοπός του νομοθέτη είναι η προστασία όχι της ηθικής καθαρότητας των παιδιών, αλλά της ψυχοσωματικής υπόστασής τους « από πράξεις που μπορεί να είναι καταλυτικές για την ελεύθερη εκδήλωση της γενετήσιας ζωής τους. »

Το αδίκημα της « αιμομιξίας » μπορεί, επίσης, να συμπεριληφθεί στο άκρο αυτού του νοητού συνεχούς, με τις βαρύτερες συμπεριφορές. Κατά το **α. 345 ΠΚ** , « Η συνουσία μεταξύ συγγενών εξ αίματος, ανιούσας και κατιούσας γραμμής, τιμωρείται: α) ως προς τους ανιόντες με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών αν ο κατιών δεν είχε συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος της ηλικίας του, με κάθειρξη αν ο κατιών είχε συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) , αλλά όχι το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας του, με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών αν ο κατιών έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας του, β) ως προς τους κατιόντες, με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών γ) μεταξύ αμφιθαλών ή ετεροθαλών αδελφών, με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών ». Σε περίπτωση που « οι συγγενείς κατιούσας

⁷⁰ Σπινέλλη Κ. Δ., Τρωιανού, (1992), « Δίκαιο Ανηλίκων, Ποινικές Ρυθμίσεις και Εγκληματολογικές Προεκτάσεις », Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ. 192.

γραμμής ή αδελφοί, αν κατά το χρόνο της πράξης δεν είχαν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας τους, μπορούν να απαλλαγούν από κάθε ποινή », κατά την παρ. 2.

Στο πλαίσιο καταπολέμησης της γενετήσιας εκμετάλλευσης, ιδίως από τις αρχές της δεκαετίας '90, εγχειρήθηκε σειρά συμβάσεων και διακρατικών κειμένων, με σκοπό να τεθεί φραγμός στην εξάπλωση του φαινομένου της παιδικής πορνογραφίας, έντυπης ή ηλεκτρονικής, διεθνώς ⁷¹. Υπό την επίδρασή τους, η Ελλάδα εισάγει το 2002 εισάγει στον Ποινικό Κώδικα άρθρο (**348Α**) με τίτλο « Πορνογραφία Ανηλίκων ». Η αναποτελεσματική εφαρμογή ⁷² της διάταξης οδήγησε στην αναδιατύπωση του άρθρου. Σύμφωνα με την ισχύουσα διάταξη « Όποιος με πρόθεση παράγει, διανέμει, δημοσιεύει, επιδεικνύει, εισάγει στην Επικράτεια ή εξάγει από αυτήν, μεταφέρει, προσφέρει, πωλεί ή με άλλον τρόπο διαθέτει, αγοράζει, προμηθεύεται, αποκτά ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει ή μεταδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων (10.000) έως εκατό χιλιάδων (100.000) ευρώ. » (παρ. 1). Η δεύτερη παράγραφος, του ίδιου άρθρου, εισάγει το μέσο διάπραξης του αδικήματος, το οποίο αποτελεί επιβαρυντική περίπτωση. Πιο αναλυτικά, « Όποιος με πρόθεση παράγει, προσφέρει, πωλεί ή με οποιονδήποτε τρόπο διαθέτει, διανέμει, διαβιβάζει, αγοράζει, προμηθεύεται ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, μέσω πληροφοριακών

⁷¹ Κουράκης Ν., (2012), « Η ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ (άρθρο 348^Α ΠΚ) : Τα όρια μιας δικαιοκρατικής και εφικτής ποινικής καταστολής της », Ανάτυπο από την « ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ », Τεύχος 1, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 14, <http://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/pdfbio/pronografia%20anilikon.pdf>

⁷² Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που παραθέτει ο Ευτ. Φυτράκης (στο έργο: Νικ. Παρασκευόπουλου/ Ευτ. Φυτράκη, Αξιοποινες Σεξουαλικές Πράξεις. Άρθρα 336-353 ΠΚ, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδ. Σάκουλα, 2011, αρ 114, σελ. 288-289), για το έγκλημα της πορνογραφίας καταγράφηκαν κατά την περίοδο 2004-2008 μόλις δύο καταδικαστικές αποφάσεις το 2007, ενώ κατά τα υπόλοιπα έτη οι καταδίκες είναι μηδενικές.

συστημάτων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων (50.000) έως τριακοσίων χιλιάδων (300.000) ευρώ. »

Ως υλικό παιδικής πορνογραφίας συνίσταται « η αναπαράσταση ή η πραγματική ή εικονική αποτύπωση, σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα, των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και της πραγματικής ή εικονικής ασελγούς πράξης που διενεργείται από ή με ανήλικο ».

Οι πράξεις των παραγράφων 1 και 2 τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή εκατό χιλιάδων (100.000) έως πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ: α) αν τελέστηκαν κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, β) αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται με την εκμετάλλευση της ανάγκης, της ψυχικής ή της διανοητικής ασθένειας ή της σωματικής δυσλειτουργίας, λόγω οργανικής νόσου ανηλίκου ή με την άσκηση ή απειλή χρήσης βίας ανηλίκου ή με τη χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος ή αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας εξέθεσε τη ζωή του ανηλίκου σε σοβαρό κίνδυνο και γ) αν δράστης της παραγωγής του υλικού παιδικής πορνογραφίας είναι ένα από τα αναφερόμενα στις περιπτώσεις α' έως και στ' της παρ. 2 του άρθρου 342 πρόσωπα. Αν η πράξη των περιπτώσεων β' ή γ' είχε ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τριακοσίων χιλιάδων (300.000) έως πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ, αν δε αυτή είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο, επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη. Με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους τιμωρείται και όποιος εν γνώσει αποκτά πρόσβαση σε υλικό παιδικής πορνογραφίας, μέσω πληροφοριακών συστημάτων. Διευκρινίζεται βέβαια, εδώ, ότι δεν ποινικοποιείται γενικά η απλή θέαση αλλά, για τη στοιχειοθέτηση του συγκεκριμένου εγκλήματος, απαιτείται ρητά η εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης σε τέτοιο υλικό, στοιχείο που προκύπτει από την καταβολή

σχετικού αντιτίμου ή την κατά συνήθεια τέλεση της πράξης, μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και των επικοινωνιών.

Σε συμμόρφωση προς τις προβλέψεις του άρθρου 23 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης του 2007 για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, την οποία κύρωσε η Ελλάδα με τον ίδιο νόμο, προστίθεται το **ά. 348B ΠΚ**.

Το περιεχόμενο του άρθρου με τίτλο « Προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους » αφορά σε όποιον « με πρόθεση, μέσω πληροφοριακών συστημάτων, προτείνει σε ανήλικο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε (15) έτη, να συναντήσει τον ίδιο ή τρίτο, με σκοπό τη διάπραξη σε βάρος του ανηλίκου των αδικημάτων των άρθρων 339 παράγραφοι 1 και 2 ή 348Α, όταν η πρόταση αυτή ακολουθείται από περαιτέρω πράξεις που οδηγούν σε μία τέτοια συνάντηση, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων (50.000) έως διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ ». Η εν λόγω διάταξη καλύπτει την άγρα παιδιών για σεξουαλικούς λόγους και αποδίδεται σε διεθνές επίπεδο με τον όρο « grooming » και δη μέσω της χρήσης της σύγχρονης τεχνολογίας, κυρίως του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων. Ενώ κατά τη νομοτυπική μορφή της διάταξης απαιτούταν ως αναγκαία η μεσολάβηση και άλλου ενηλίκου, με τις τροποποιήσεις κατέστη αξιόποινη η πράξη, δίχως τον παράγοντα της μεσολάβησης.

Το **ά. 348B ΠΚ** ακολούθησε η προσθήκη του **ά. 348Γ ΠΚ**, προκειμένου η εθνική έννομη τάξη να εναρμονιστεί με τη διεθνή επιλογή για θέσπιση αξιοποίνου των πράξεων που συνδέονται με πορνογραφικές παραστάσεις. Έτσι, στο περιεχόμενο του άρθρου « Πορνογραφικές παραστάσεις ανηλίκων » αναφέρεται ρητώς πως « Όποιος εξωθεί ή παρασύρει ανήλικο προκειμένου να συμμετάσχει σε πορνογραφικές παραστάσεις ή διοργανώνει αυτές, τιμωρείται ως εξής: α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δώδεκα (12) έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών, β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δώδεκα (12) αλλά όχι τα δεκατέσσερα (14) έτη, με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών, γ) αν ο παθών συμπλήρωσε

τα δεκατέσσερα (14) και μέχρι τα δεκαπέντε (15) έτη, με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και δ) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκαπέντε (15) έτη, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους. Όποιος εν γνώσει, έχοντας καταβάλλει σχετικό αντίτιμο, παρακολουθεί πορνογραφική παράσταση στην οποία συμμετέχουν ανήλικοι τιμωρείται στις περιπτώσεις α' και β' του προηγούμενου εδαφίου με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και στις περιπτώσεις γ' και δ' με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους. ». Με την πα. 2 του ίδιου άρθρου συμπεριλαμβάνεται ο επιβαρυντικός παράγοντας της χρήσης βίας ή απειλής. Πιο αναλυτικά, « Εφόσον οι πράξεις της προηγούμενης παραγράφου τελέστηκαν με τη χρήση εξαναγκασμού ή βίας ή απειλής, προκειμένου να συμμετάσχει ανήλικος σε πορνογραφικές παραστάσεις ή με σκοπό την επιδίωξη οικονομικού οφέλους από αυτές, επιβάλλεται: στην περίπτωση α' της προηγούμενης παραγράφου κάθειρξη τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ετών, στην περίπτωση β' κάθειρξη μέχρι δεκαπέντε (15) ετών, στην περίπτωση γ' κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών και στην περίπτωση δ' κάθειρξη μέχρι οκτώ (8) ετών. »

Στο παρόν άρθρο αποσαφηνίζεται, επίσης, η έννοια της πορνογραφικής παράστασης, στην 3^η παράγραφο, σύμφωνα με την οποία « Πορνογραφική παράσταση συνιστά η οργανωμένη απευθείας έκθεση, που προορίζεται για θέαση ή ακρόαση, μεταξύ άλλων και με χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών: α) ανηλίκου που επιδίδεται σε πραγματική ή εικονική πράξη γενετήσιου χαρακτήρα ή β) των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση.» Με την α' περίπτωση της παρούσας παραγράφου χαρακτηρίζεται ως αξιόποινη όχι μόνο η πραγματική πράξη γενετήσιου χαρακτήρα, αλλά και η εικονική ή αλλιώς *morphing*⁷³. Το θέμα του

⁷³ Το ζήτημα του εικονικού ανηλίκου (*morphing*) είναι κάτι ακόμα που πρέπει να αποσαφηνιστεί, καθώς οι περισσότεροι ορισμοί για την παιδική πορνογραφία εμπεριέχουν και την κατηγορία των μορφοποιημένων εικόνων ή ψευδοφωτογραφιών.

Μέσω των σύγχρονων τεχνολογικών εξελίξεων, η βιομηχανία της παιδικής πορνογραφίας έχει «εμπλουτισθεί» με την τεχνική του *morphing*, κάνοντας δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ πραγματικού και φανταστικού. Η ιδιαίτερη αυτή «τεχνοτροπία» περιλαμβάνει α) τις ψηφιακά επεξεργασμένες εικόνες, όπου με το λογισμικό δίνεται έμφαση στο σώμα των παιδιών,

εικονικού ανήλικου⁷⁴ (morphing) προκάλεσε και προκαλεί πληθώρα απόψεων και διχογνωμιών στον επιστημονικό- και όχι μόνο- κόσμο, σχετικά με την ποινικοποίησή του ή όχι. Επιστήμονες από τον κλάδο της Ψυχολογίας όπως ο V.Cline, η Shirley O'Brien, νομικοί όπως ο Adam J. Wasserman και Robert Flores τάχθηκαν υπέρ της ποινικοποίησης του εικονικού υλικού, τονίζοντας πως χρησιμοποιώντας το ως μέσο ο παιδευαστής μπορεί να προσελκύσει το θύμα του, να το εξαπατήσει, να μειώσει τις αντιστάσεις του, να παίζει εν προκειμένω σημαντικό ρόλο στον «κύκλο βίας» κατά των παιδιών. Διεθνώς, χαρακτηριστικό παράδειγμα της αντίθετης άποψης είναι αυτό του αμερικανικού κογκρέσο, το οποίο, στις αρχές του 2000, και λόγω των πολλών κρουσμάτων παιδικής πορνογραφίας, πέρασε νόμο για την προστασία των παιδιών από την πορνογραφία, απαγορεύοντας ακόμα και υλικό στο οποίο οι πρωταγωνιστές μοιάζουν να είναι ανήλικοι. Ο νόμος αυτός οδήγησε στα δικαστήρια μια ομοσπονδία παραγωγών εταιριών πορνογραφίας, με σκοπό να διαμαρτυρηθεί για την εξέλιξη αυτή, με αποτέλεσμα να κριθεί αντισυνταγματικός, καθώς η εικονική πορνογραφία όχι μόνο δεν προκαλεί ζημιά στα παιδιά -αφού δεν εμπλέκονται πραγματικά-, αλλά αντίθετα η απαγόρευση της φιμώνει την ελευθερία της έκφρασης, όπως αιτιολογήθηκε από τον δικαστή Donald Molloy. Ακόμα, συγγραφείς όπως ο Adelman αλλά και νομικοί όπως ο Eric Freedman αντιμετωπίζουν με δυσπιστία την ποινικοποίηση του φαινομένου, με τον τελευταίο μάλιστα να απαντά αφοπλιστικά, σχετικά με τη χρήση του

αφαιρώντας, για παράδειγμα, το ρουχισμό, β) τις φωτογραφίες-κολλάζ, όπου μη επιλήψιμες φωτογραφίες σαρώνονται και μετέπειτα αλλοιώνονται με την προσθήκη πορνογραφικών στοιχείων, όπως συνθέσεις παιδιών που κρατούν κάποιο μουσικό όργανο, το οποίο στην συνέχεια έχει αντικατασταθεί από ανδρικό μόριο και γ) τη συρραφή ή μοντάζ κινούμενων εικόνων πορνογραφικών και μη, όπως για παράδειγμα συρραφή σκηνών από παιδικά προγράμματα με σκηνές από πορνογραφικές ταινίες με ανήλικους.

⁷⁴ Αναλυτικότερα, βλ. Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σειρά Ομάδας Νέων (ΙΜΔΑ), (2007), Η παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο, (επιστημ. εποπτεία) Κιούπη Δ., (επιμ.) Ιωαννίδου Α., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

porrhing για την αποπλάνηση πραγματικών παιδιών : «Τότε γιατί δεν απαγορεύουμε και τις καραμέλες;»

Παρά ταύτα, με τη διάταξη 348Γ ΠΚ καθίσταται σαφές το αξιόποιο της εικονικής πράξης γενετήσιου χαρακτήρα, στην ελληνική έννομη τάξη, ρητά και αναμφισβήτητα.

Την προστασία της ανηλικότητας διαφυλάττουν και τα **ά. 349 ΠΚ** και **351Α ΠΚ** για τα εγκλήματα της « Μαστροπείας » (στις παρ. 1 και 2) και της « Ασελγείας με ανήλικο έναντι αμοιβής », αντίστοιχα. Σύμφωνα με το α. 349 ΠΚ, πιο συγκεκριμένα, « Όποιος, για να εξυπηρετήσει την ακολασία άλλων, προάγει ή εξωθεί στην πορνεία ανήλικο ή υποθάλπει ή εξαναγκάζει ή διευκολύνει ή συμμετέχει στην πορνεία ανηλίκων, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών και με χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων (10.000) έως πενήντα χιλιάδων (50.000) ευρώ», ενώ « Με κάθειρξη και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων (50.000) έως εκατό χιλιάδων (100.000) ευρώ τιμωρείται ο υπαίτιος, αν το έγκλημα τελέστηκε: α) εναντίον προσώπου νεότερου των δεκαπέντε (15) ετών, β) με απατηλά μέσα, γ) από τον ανιόντα συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας ή από θετό γονέα, σύζυγο, επίτροπο ή από άλλον στον οποίο έχουν εμπιστευθεί τον ανήλικο για ανατροφή, διδασκαλία, επίβλεψη ή φύλαξη, έστω και προσωρινή, δ) από υπάλληλο ο οποίος κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του αυτή διαπράττει ή συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στη πράξη, ε) με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας, στ) με προσφορά ή υπόσχεση πληρωμής χρημάτων ή οποιουδήποτε άλλου ανταλλάγματος.»

Το ά. 351Α ΠΚ, περί ασελγείας ανηλίκων έναντι αμοιβής προστίθεται μετά το ά. 351 ΠΚ και έχει ως εξής : « Η ασελγής πράξη με ανήλικο που τελείται από ενήλικο με αμοιβή ή με άλλα υλικά ανταλλάγματα ή η ασελγής πράξη μεταξύ ανηλίκων που προκαλείται από ενήλικο με τον ίδιο τρόπο και τελείται ενώπιον αυτού ή άλλου ενηλίκου τιμωρείται ως εξής: α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δέκα (10) έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή εκατό χιλιάδων (100.000) έως πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ, β)

αν ο παθών συμπλήρωσε τα δέκα (10), όχι όμως και τα δεκαπέντε (15) έτη, με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων (50.000) έως εκατό χιλιάδων (100.000) ευρώ και γ) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκαπέντε (15) έτη, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων (10.000) έως πενήντα χιλιάδων (50.000) ευρώ. » Η κατά συνήθεια, δε , τέλεσης της πράξης από τον ενήλικο συνιστά επιβαρυντική περίσταση.

Πέραν των άρθρων , τα οποία αφορούν στην ποινική μεταχείριση του δράστη εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής με θύματα ανηλίκους, αξίζει να αναφερθούν οι προστιθέμενες σε αυτά διατάξεις των **ά. 352Α** και **352Β** του ΠΚ. Αφορούν στη λήψη μέτρων ασφαλείας, όχι μόνο του θύματος, αλλά και του δράστη.

Ξεκινώντας από το ά. 352Β ΠΚ, το παραπάνω προστατεύει την ιδιωτική ζωή του ανήλικου θύματος, τιμωρώντας με φυλάκιση έως δύο (2) ετών « όποιον, από την καταγγελία πράξης που υπάγεται στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής έως την έκδοση αμετάκλητης απόφασης, δημοσιοποιεί με οποιονδήποτε τρόπο περιστατικά που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας του ανήλικου θύματος ». Σκοπός της διάταξης αυτής είναι να προφυλαχθεί η ταυτότητα του ανήλικου θύματος, που έχει εμπλακεί σε ποινικά κολάσιμη πράξη, του 19^{ου} κεφαλαίου του ΠΚ. Η αποφυγή, μέσω του νόμου, μιας ενδεχόμενης αποκάλυψης προστατεύει τον ανήλικο από την έκθεση, διαφυλάττει τα προσωπικά του δεδομένα, προλαμβάνει την επανάληψη της θυματοποίησης, εμποδίζει αρνητικές συμπεριφορές (απειλές, αμφισβήτηση, οίκτο) προς το πρόσωπό του, δημιουργεί και εμπνέει κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας, αναγκαίο σε τέτοιες περιπτώσεις.

Το α. 352Α ΠΚ, από την άλλη, αφορά στην « ψυχοδιαγνωστική εξέταση και θεραπεία του δράστη και του θύματος εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και της οικονομικής

εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής ». Σύμφωνα με τη διάταξη, « όταν το θύμα είναι ανήλικο, ο ύποπτος ή κατηγορούμενος για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, υποβάλλεται σε διαγνωστική εξέταση της ψυχογενετήσιας κατάστασής του, μόνον εφόσον συναινεί ο καθ' ου αφορά αυτή, κατά την προδικασία από τον αρμόδιο εισαγγελέα ή, αν διενεργείται τακτική ανάκριση, από τον αρμόδιο ανακριτή και κατά την κύρια διαδικασία από το δικαστήριο. ». Σε περίπτωση, μάλιστα, καταδίκης για το έγκλημα, και εφόσον πληρούνται οι παραπάνω προϋποθέσεις, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει και την παρακολούθηση προγράμματος ψυχογενετήσιας θεραπείας του δράστη, η οποία εκτελείται κατά το χρόνο έκτισης της ποινής ή ανεξάρτητα από αυτήν. Στα προγράμματα αυτά, δύνανται να συμμετέχουν και οι διωκόμενοι ή οι υπόδικοι, εφόσον συναινούν, χωρίς η συμμετοχή τους αυτή να επηρεάζει το δικαίωμα της υπεράσπισης και το τεκμήριο της αθωότητας.

Στο ίδιο άρθρο προβλέπεται και η υποβολή του θύματος σε ειδική εξέταση της ψυχικής και σωματικής του κατάστασης, προκειμένου να κριθεί αν χρήζει θεραπείας. Η θεραπεία του ανηλικού θύματος διατάσσεται κατά την προδικασία από τον αρμόδιο εισαγγελέα ή, αν διενεργείται τακτική ανάκριση, από τον αρμόδιο ανακριτή και κατά την κύρια διαδικασία από το δικαστήριο. Κατά την 4^η παράγραφο, σε περίπτωση που κριθεί αναγκαίο για την προστασία του ανηλικού θύματος, ο εισαγγελέας, ο ανακριτής ή το δικαστήριο διατάσσει την απομάκρυνση του δράστη από το περιβάλλον του θύματος ή την απομάκρυνση του θύματος και την προσωρινή διαμονή του σε προστατευμένο περιβάλλον, καθώς και την απαγόρευση της μεταξύ δράστη και θύματος επικοινωνίας.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται η προσπάθεια του νομοθέτη να προσεγγίσει το ζήτημα της προσβολής της γενετήσιας ζωής και ελευθερίας του ανηλικού, διεπιστημονικά (τόσο για το θύμα, όσο και για το δράστη), αντιλαμβανόμενος την ευαισθησία, αλλά και την ασάφεια, του φαινομένου της παιδοφιλίας, εισάγοντας έτσι την « εξέταση », τη « διάγνωση » και τη «

θεραπεία », έννοιες των επιστημών της Ιατρικής και της Ψυχολογίας. Επιπλέον, με τις εν λόγω παραγράφους αποδίδεται στην ποινική νομοθεσία και στην αντεγκληματική πολιτική, χαρακτήρας κοινωνικός και προνοιακός. Αποδεικνύεται εδώ, πως ο κανόνας και η ποινή δεν έχουν και δε θα πρέπει να έχουν μονάχα τιμωρητική και κατασταλτική λειτουργία, αλλά παράλληλα να φροντίζουν και να προνοούν για τη θεραπεία και το σωφρονισμό του δράστη. Ο νομοθέτης μεριμνά επίσης και για την κατηγορία των δραστών, οι οποίοι τέλεσαν την πράξη⁷⁵ όντες ανήλικοι. Στο Όγδοο Κεφάλαιο του ΠΚ, ξεκινώντας με το **ά. 121** ΠΚ, εισάγεται ο όρος « Ειδικές διατάξεις για ανήλικους », αντικαθιστώντας τον τίτλο « Εγκληματίες Ανήλικοι », χαρακτηρισμό στιγματιστικό για ένα νέο άτομο. Σύμφωνα με το **ά. 121** και τις παρ. 1 και 2 « με τον όρο ανήλικοι νοούνται αυτοί που, κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του όγδοου (8^{ου}) και του δέκατου όγδοου (18^{ου}) έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων [...] Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε ποινικό σωφρονισμό ». Η νέα αυτή διάταξη προσδιορίζει εκ νέου την έννοια της « ανηλικότητας » και καταργεί τη διάκριση μεταξύ « παιδιών » και « εφήβων », όπως προέβλεπε το προϊσχύσαν άρθρο. Η κατάργηση του διαχωρισμού αυτού κρίθηκε αναγκαία, διότι, πρώτον, κατά τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, « παιδί » θεωρείται « κάθε ανθρώπινο ον κάτω των δεκαοκτώ (18) ετών » και δεύτερον, « κατά τις αντιλήψεις της εξελικτικής ψυχολογίας, η ωρίμανση (σωματική, ψυχική, διανοητική) αποτελεί προϊόν εξατομικευμένης διαδικασίας, επομένως η εφηβεία δεν αρχίζει για όλους ανεξαιρέτως από μια συγκεκριμένη ηλικία »⁷⁶.

⁷⁵ Τα άρθρα του ΠΚ που αφορούν στους ανήλικους παραβάτες, ως επί το πλείστον, δεν κάνουν συγκεκριμένη αναφορά στα « Εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής » σε βάρος ανηλίκων, τα οποία και πραγματεύεται η παρούσα εργασία. Παρά ταύτα, οι « ανήλικοι παραβάτες » αποτελούν, επίσης, αντικείμενο μελέτης στο εν λόγω πόνημα, για το λόγο αυτό και παρατίθενται οι σχετικές διατάξεις του νόμου.

⁷⁶ Μαργαρίτης Μ., Μαργαρίτη Αν., (2014), « ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ : Ερμηνεία – Εφαρμογή », 3^η Έκδοση, Σάκκουλας.

Κατά το **ά. 122 ΠΚ**, με τίτλο « Αναμορφωτικά μέτρα » ως τέτοια θεωρούνται « α) η επίπληξη του ανηλίκου, β) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του, γ) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια, δ) η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων, ε) η συνδιαλλαγή μεταξύ ανήλικου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, στ) η αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, ζ) η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο, η) η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς, θ) η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης, ι) η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, ια) η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων και ιβ) η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής » Επιπλέον υποχρεώσεις ή συνδυασμός μέτρων προβλέπονται, επίσης, κατά την 2^η παρ. του ίδιου άρθρου.

Με το **ά. 123 ΠΚ**, συγκαταλέγεται στα μέτρα, η θεραπεία (θεραπευτικά μέτρα) σε περιπτώσεις όπου « η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή τελεί σε νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση οινόπνευματων ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη ». Για τις παραπάνω περιπτώσεις, το δικαστήριο διατάσσει « α) την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια, β) την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές

εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων, γ) την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο και δ) την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάσταση »

Ο ποινικός νομοθετής, ακόμα, διακρίνει τους ανηλικούς σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με την ηλικία τους : **α)** Ανήλικοι ποινικώς ανεύθυνοι (**ά. 126 ΠΚ**) είναι τα άτομα που διανύουν από το όγδοο (8^ο) έως και το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος της ηλικίας τους. Σε περίπτωση που η πράξη τελέσθηκε από ανήλικο οκτώ (8) έως δεκαπέντε (15) ετών δεν καταλογίζεται σε αυτόν (παρ.1), ενώ αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα επιβάλλονται, σύμφωνα με τη 2^η παρ. σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη χωρίς να έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του. Τέλος, «Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη και έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας του επιβάλλονται αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, εκτός αν κρίνεται αναγκαίο να επιβληθεί ποινικός σωφρονισμός » (παρ. 3), **β)** Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι θεωρούνται, σύμφωνα με το **ά. 127**, « όσοι έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος της ηλικίας και η τελεσθείσα πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος, θα ήταν κακούργημα απειλούμενο με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης. ». Σε αυτή την περίπτωση, επιβάλλεται περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων. . Η ίδια ποινή δύναται να επιβληθεί και για τις πράξεις του άρθρου 336 (βιασμός ή ομαδικός βιασμός), εφόσον τελούνται σε βάρος προσώπου νεότερου από δεκαπέντε (15) ετών. Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων μπορεί να επιβληθεί και σε ανήλικο που έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας του και του έχει επιβληθεί το αναμορφωτικό μέτρο της περίπτωσης ιβ' (τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής) της παραγράφου 1 του άρθρου 122, εάν μετά την εισαγωγή του στο ίδρυμα αγωγής τελέσει έγκλημα που αν το τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα.

Σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, ελαφρυντική προβλέπεται η περίπτωση όπου ο δράστης κατά το χρόνο που τέλεσε την αξιόποινη πράξη, είχε συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο), όχι όμως και το εικοστό πρώτο (21^ο) έτος της ηλικίας του, κατά το **ά. 133 ΠΚ**, με τίτλο « Νεαροί Ενήλικες ». Διαφαίνεται, έτσι, για άλλη μία φορά, η διεπιστημονική προσέγγιση και η αλληλεξάρτηση περισσότερων από ένα πεδία για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή του νομικού πλαισίου. Δυστυχώς, η πράξη, συχνά, διαφέρει από την πρόθεση και ιδανικό θα ήταν κάθε περίπτωση να προσεγγίζεται ειδικά, με γνώμονα πάντα τα προαναφερθέντα.

Κεφάλαιο VI: Το προφίλ των δραστών

Οι παραβάτες σεξουαλικής κακοποίησης αποτελούν έναν ετερογενή πληθυσμό ατόμων και μπορούν να ταξινομηθούν σε διάφορες τυπολογίες βασισμένες άλλοτε στην επικινδυνότητα ή την πιθανότητα υποτροπής, στους τύπους θεραπειών, στη « φύση » της μεταβαλλόμενης σεξουαλικής συμπεριφοράς και στα κίνητρα παραβίασης. Τα πιο συνηθισμένα συστήματα ταξινόμησης είναι εκείνα που διαφοροποιούν τους τύπους βιαστών, παιδεραστών, γυναικών σεξουαλικών εγκλημάτων, ανήλικων σεξουαλικών δραστών και δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, με τη χρήση πληροφοριακών μέσων. Η γνώση και κατανόηση των χαρακτηριστικών και των κινήτρων των σεξουαλικών παραβατών μπορεί να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη θεραπεία, εποπτεία και διαχείρισή τους.

Το ενδιαφέρον του παρόντος κεφαλαίου, όπως και των προηγούμενων, θα εστιασθεί στους σεξουαλικούς εγκληματίες με θύματα παιδιά.

Η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών αποτελεί όχι μόνο έγκλημα, αλλά και πρόβλημα δημόσιας υγείας και οι επιπτώσεις της σεξουαλικής θυματοποίησης είναι χρόνιες και τραυματικές. Οι ποινές, ως ακόλουθο των πράξεων, είναι – στο μεγαλύτερο μέρος των

περιπτώσεων – σκληρές (όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο), η εφαρμογή τους, παρά ταύτα, δεν είναι πάντοτε επιτυχής, καθώς δράστης έχει μοναδικό προσωπικό ιστορικό και οι απόψεις και πεποιθήσεις που στηρίζουν την παραβατική του συμπεριφορά μπορεί να διαφέρουν από άτομο σε άτομο. Τα πλέον εξελιγμένα μοντέλα ταξινόμησης λαμβάνουν υπόψιν τους αυτή την ετερογένεια, χωρίς όμως και πάλι να υπάρχει καθολική εγκυρότητα.

Όπως και όλοι οι σεξουαλικοί παραβάτες, οι παιδεραστές αποτελούν έναν ετερογενή πληθυσμό ατόμων. Οι δράστες μπορούν να είναι άντρες ή γυναίκες, ετεροφυλόφιλοι, ομοφυλόφιλοι, αμφίφυλοι, παντρεμένοι ή όχι, κάθε φυλής ή οικονομικής κατάστασης. Οι παράγοντες ώθησης προς την σεξουαλική παραβατική συμπεριφορά είναι διάφοροι, αλλά πολλοί έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Τέτοια είναι οι κακές κοινωνικές δεξιότητες, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, αισθήματα ανεπάρκειας, αίσθηση απαξίας, θυματοποίησης και ευαλωτότητας, δυσκολία στις φυσιολογικές σχέσεις με ενήλικες ή προηγούμενες απογοητευτικές εμπειρίες, αρνητική εικόνα του εαυτού και της εξωτερικής εμφάνισης, αίσθημα αυτοταπείνωσης και μοναξιάς⁷⁷.

Σε κλινικό πλάνο, στην εν λόγω συμπεριφορά κυριαρχούν δύο τύποι : του σαδιστή προς τα παιδιά, που τα κακοποιεί, φτάνοντας ενδεχομένως και στο φόνο και του ευγενικού με τα παιδιά παιδεραστή, που δεν χρησιμοποιεί βία και αποπλανεί ενσαρκώνοντας σχεδόν μία μητρική φιγούρα⁷⁸.

Την ίδια ταξινόμηση ως προς τους τρόπους προσέγγισης ακολουθεί και ο N. Groth, Αμερικανός ψυχολόγος, κατά τον οποίο ο δράστης είτε πείθει το παιδί να προβεί σε

⁷⁷ Robertiello G., Terry J. K., (2007), « Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies », στο Aggression and Violent Behavior 12, Elsevier, Available online at www.sciencedirect.com

⁷⁸ Jean – Louis Pedinielli, Guy Gimenez, Gerard Pirlot, Pascale Bertagne, (2008), «Κλινικές δομές : Νευρώσεις, ψυχώσεις, διαστροφές», ό.π., σ. 434.

σεξουαλική δραστηριότητα, με κάποιο δέλεαρ, θάρρος και οδηγίες ή αναγκάζοντας το παιδί, τρομάζοντάς το, απειλώντας το, υποτιμώντας το ⁷⁹.

Συχνά ο πάσχων εγκαθιδρύει αρχικά μη σεξουαλική σχέση με το παιδί, όπου το ίδιο νιώθει οικεία, εμπιστεύεται και επενδύει συναισθηματικά, διεθνώς προσδιορισμένη συμπεριφορά ως « grooming ». Έπειτα ο παραβάτης παροτρύνει το παιδί σε σεξουαλικές δραστηριότητες, προσφέροντάς του κάποια ανταμοιβή (όπως καραμέλες, δώρα, χρήματα) , διαστρεβλώνει και παραποιεί πρότυπα και αντιλήψεις, λέγοντάς του πως είναι κάτι που όλα τα παιδιά κάνουν.

Ο δράστης εκμεταλλεύεται την ανάγκη του παιδιού για φροντίδα, στοργή, αποδοχή και προσοχή, με τα οποία και το «τροφοδοτεί». Παράλληλα βέβαια το μαθαίνει να είναι υπάκουο, να συνεργάζεται, ώστε να «κερδίζει» τα παραπάνω ή και ακόμα επειδή κυριαρχεί πλέον σύγχυση προτύπων και αντιλήψεων, στο μυαλό του. Οι δράστες τείνουν να αναζητούν αμοιβαία ανακουφιστικές σχέσεις με τα παιδιά και θέλουν το παιδί να αποδεχθεί και να απολαύσει τη σχέση ⁸⁰. Λόγω των κακών κοινωνικών τους δεξιοτήτων, πολλοί βρίσκουν άνεση στις σχέσεις τους με τα παιδιά που είναι παθητικά, εξαρτώμενα, ψυχολογικά λιγότερο « απειλητικά » από τους ενήλικες και εύκολα χειραγωγήσιμα. Οι παιδόφιλοι αντιλαμβάνονται συχνά τους ενήλικες ως αυταρχικά, ψυχρά και επικίνδυνα όντα, με εξουσιαστικές τάσεις ενώ τα παιδιά θεωρούνται από αυτούς φιλόξενα, ζεστά και στοργικά. Η εν λόγω προσέγγιση χαρακτηρίζεται από αμφίδρομη συναισθηματική επένδυση, κάλυψη της ανάγκης για αποδοχή και στοργή και των δύο πλευρών.

Ο εξαναγκασμός αποτελεί – από την άλλη μεριά - προσέγγιση που επιλέγεται, επίσης, από τους παιδόφιλους. Στην περίπτωση αυτή, ο εκφοβισμός είναι το κυρίαρχο μέσο πειθούς. Ο

⁷⁹ Groth N., (1979), «Men who rape : The Psychology of the Offender», Plenum Press, New York, σ. 142 – 143.

⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 145 – 147.

δράστης εξαναγκάζει το παιδί, απειλώντας το λεκτικά πως θα το διασύρει ή θα κάνει κακό στο ίδιο και στους οικείους του, ή και κακοποιώντας το και σωματικά – εκτός από σεξουαλικά - . Η πρόκληση πόνου και φόβου, καθώς και το πέρασμα από την άρνηση και την αντίσταση στην υποταγή, ενισχύουν το αίσθημα κυριαρχίας, επιβολής και δύναμης του πάσχοντος, εντείνοντας τη βίαιη συμπεριφορά. Η βία, εδώ, μετατρέπεται σε ερωτικό συναίσθημα, μέσω του οποίου ο παιδόφιλος βιώνει ευχαρίστηση και ενθουσιασμό.

α. Άνδρες δράστες

Στις αρχές της δεκαετίας του '80, οι ερευνητές άρχισαν να ταξινομούν τους δράστες σε τυπολογίες που βασίζονται στο κίνητρό τους για τη διάπραξη της σεξουαλικά αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Οι Groth, Hobson και Gary ⁸¹ πρότειναν ένα από τα πιο θεμελιώδη συστήματα ταξινόμησης που βασίζονταν σε δύο βασικά ζητήματα: το βαθμό στον οποίο η αποκλίνουσα σεξουαλική συμπεριφορά εδραιώνεται στον εγκληματία και τη βάση για τις ψυχολογικές ανάγκες. Με αυτό, ο Groth δημιούργησε τη σταθεροποιημένη - παλινδρομική διχοτόμηση της σεξουαλικής συμπεριφοράς, όπου ο σταθεροποιημένος δράστης χαρακτηρίζεται ως έχων επίμονη, συνεχή και ψυχαναγκαστική έλξη για τα παιδιά και ο παλινδρομικός δράστης τείνει να επηρεάζεται από εξωτερικούς στρεσογόνους παράγοντες.

Ο Finkelhor τονίζει πως ο σταθερός τύπος, ασχολείται αποκλειστικά με παιδιά και σημειώνει ότι συνήθως προσελκύεται από παιδιά από την εφηβική του, κιάλας, ηλικία. Επιπλέον, αυτός ο τύπος παραβάτη είναι συχνά ανίκανος να αναπτύξει κάποιο βαθμό ψυχοσυναισθηματικής ωριμότητας και, κατά την ενηλικίωση, δεν είχε ουσιαστικά καμία σεξουαλική σχέση ανάλογη με την ηλικία. Οι σταθεροί παραβάτες αναπτύσσουν συχνά σχέσεις με ευάλωτα παιδιά και συνήθως τις διατηρούν ως συνεχιζόμενη σεξουαλική σχέση.

⁸¹ Groth A. N., Hobson W. F., & Gary T. S., (1982), « The child molester: Clinical observations », *Journal of Social Work & Human Sexuality*, 1 (1 – 2), New York, σ. 129 – 144.

Η συμπεριφορά των παλινδρομικών παραβατών, από την άλλη πλευρά, εμφανίζεται συνήθως κατά την ενηλικίωση και τείνει να ενεργοποιείται από εξωτερικούς στρεσογόνους παράγοντες. Αυτοί οι παράγοντες άγχους μπορεί να είναι περιστασιακοί, όπως τα οικογενειακά προβλήματα, η ανεργία, η χρήση ουσιών, ή μπορεί να σχετίζονται με αρνητικές συναισθηματικές καταστάσεις όπως η μοναξιά, το άγχος, η απομόνωση. Σύμφωνα με τον Schwartz, αυτοί οι παράγοντες άγχους συχνά οδηγούν σε χαμηλή αυτοπεποίθηση και χαμηλή αυτοεκτίμηση, υπονομεύοντας έτσι την εμπιστοσύνη των ατόμων στον εαυτό τους⁸². Η σεξουαλική επιθυμία και έλξη για τα παιδιά αποτελεί προσωρινή «στροφή» από την έλξη του δράστη στους ενήλικες⁸³. Οι εν λόγω δράστες τείνουν να προσεγγίζουν τα παιδιά στα οποία έχουν εύκολη πρόσβαση και ως εκ τούτου συχνά τα δικά τους παιδιά – κάτι που επιβεβαιώνεται και από τα ποσοστά ενδοοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης - . Είναι δύσκολο να εγκαθιδρυθούν ακριβή μοτίβα « διέγερσης » για τους παλινδρομικούς παραβάτες, καθώς συχνά έχουν παρόμοια ερεθίσματα διέγερσης με τους «φυσιολογικούς» άντρες. Σε αντίθεση με τους « σταθερούς » παραβάτες, οι « παλινδρομικοί » έχουν χαμηλότερα ποσοστά υποτροπής και συχνά οι πράξεις τους συνοδεύονται από τύψεις και αισθήματα ντροπής.

Πολλοί ερευνητές έχουν στηριχθεί στην εν λόγω τυπολογία για «σταθερούς» και «παλινδρομικούς» δράστες, με χαρακτηριστικότερη περίπτωση αυτή του FBI και των Knight και Prentky⁸⁴. Η συγκεκριμένη τυπολογία χαρακτηρίζεται ως MTC: CM3 και καθορίζεται από την έκταση της σεξουαλικής εμμονής/ σταθερότητας στην έλξη προς τα παιδιά, το

⁸² Robertiello G., Terry J. K., (2007), « Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies », ό.π., σ. 512.

⁸³ Simon L. M. J., Sales B., Kaskniak A., Kahn M., (1992), « Characteristics of child molesters: Implications for the fixated–regressed dichotomy », στο Journal of Interpersonal Violence, 7, σ. 211–225.

⁸⁴ Ferraro M. M., Casey Eog., (2005), « Investigating Child Exploitation and Pornography : The Internet, the Law and Forensic Science », Elsevier Academic Press, USA, σ. 79.

επίπεδο κοινωνικής επάρκειας και το βαθμό επαφής του δράστη με τα παιδιά. Είναι μία τυπολογία δύο αξόνων. Ο πρώτος άξονας εγκατέλειψε την έννοια της παλινδρόμησης και επικεντρώθηκε σε δύο διαστάσεις: σταθεροποίηση (υψηλό ή χαμηλό παιδοφιλικό ενδιαφέρον) και κοινωνική ικανότητα (υψηλή ή χαμηλή). Αυτό οδηγεί σε τέσσερις τύπους σεξουαλικών κακοποιών: (1) υψηλή σταθεροποίηση - χαμηλή κοινωνική δεξιότητα, (2) υψηλή σταθεροποίηση - υψηλή κοινωνική δεξιότητα, 3) χαμηλή σταθεροποίηση - χαμηλή κοινωνική δεξιότητα, 4) χαμηλή σταθεροποίηση - υψηλή κοινωνική δεξιότητα. Στο δεύτερο άξονα ο βαθμός επαφής με παιδιά είναι διχοτομημένος σε υψηλό ή χαμηλό. Οι παραβάτες υψηλού βαθμού επαφής χωρίζονται σε εκείνους για τους οποίους η αλληλεπίδραση με το θύμα υποκαθιστά μία πιο « κατάλληλη » σχέση και σε εκείνους για τους οποίους η αλληλεπίδραση εξυπηρετεί ναρκισσιστικές ανάγκες. Οι παραβάτες χαμηλού βαθμού επαφής χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες που σχετίζονται με σωματική βλάβη (υψηλή ή χαμηλή) και σαδιστικές τάσεις (υψηλές ή χαμηλές).

Το επίπεδο διακινδύνευσης στο οποίο υπόκειται ο δράστης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Εκείνοι που ρισκάρουν είναι σταθεροί παραβάτες, καθώς έχουν πιθανώς διαπράξει πολλά περισσότερα αδικήματα από αυτά για τα οποία έχουν καταδικαστεί. Όταν αυτό συνδυάζεται με ανεπαρκή κοινωνική δεξιότητα, οι παιδεραστές με υψηλό επίπεδο σταθεροποίησης τείνουν να έχουν το υψηλότερο επίπεδο παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και το μεγαλύτερο αριθμό περιστατικών.

β. Γυναίκες δράστες

Παρά το μεγάλο αριθμό ερευνών σχετικά με τους άρρενες παραβάτες, οι περισσότερες από τις υφιστάμενες τυπολογίες δεν ισχύουν για γυναίκες σεξουαλικούς δράστες. Ο γενικός ισχυρισμός είναι ότι οι δράστες είναι σχεδόν πάντα άνδρες. Ωστόσο, τα ευρήματα κατά τα

τέλη του 20^{ου} αιώνα διαμεύδουν αυτήν την υπόθεση. Είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι οι γυναίκες μπορούν επίσης να είναι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων. Τα ίδια τα αδικήματα, μάλιστα, συχνά δεν καταγράφονται, δεν αναγνωρίζονται ως τέτοια και θεωρούνται ηθικά πιο « αποδεκτά» από ότι αν διαπράττονταν από άνδρες. Κατά τη δεκαετία του 1980 υπήρξε ο πρώτος επίσημος προβληματισμός για τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών από γυναίκες⁸⁵. Οι Kelley, Brant και Waterman⁸⁶ επανεξέτασαν τη βιβλιογραφία και ανέφεραν ότι σε τρεις μεγάλες αμερικανικές μελέτες, οι γυναίκες που εντοπίστηκαν ως δράστες σεξουαλικής κακοποίησης αποτελούσαν το 40-55% των σεξουαλικών κακοποιών, παρά το γεγονός ότι οι επίσημες εκθέσεις έχουν δείξει ότι οι γυναίκες παραβάτες αποτελούν περίπου το 1% του συνολικού πληθυσμού των παραβατών. Φαίνεται ότι το πραγματικό ποσοστό είναι σημαντικά υψηλότερο, καθώς η σεξουαλική προσβολή από γυναίκες συχνά κρύβεται πίσω από τη φροντίδα τους⁸⁷, δημιουργώντας έτσι υψηλό σκοτεινό αριθμό. Κατά την ίδια περίοδο εμφανίστηκαν οι πρώτες αναφορές περιπτώσεων που υποδηλώνουν την ύπαρξη γυναικών δραστήων ηλικίας 13 έως 18 ετών ή ακόμη νεότερων. Μέχρι τότε η κοινωνία φαίνεται να αρνείται την ύπαρξη των παιδιών που ενεργούν σεξουαλικά και συχνά επιθετικά απέναντι σε άλλα παιδιά.

Υπό το ίδιο ρεύμα, ορισμένοι ερευνητές, όπως οι Matthews και Speltz επικεντρώθηκαν αποκλειστικά στη δημιουργία τυπολογιών για γυναίκες δράστες. Σε σύγκριση με τους άνδρες, οι γυναίκες παραβάτες είναι λιγότερο πιθανό να κάνουν χρήση βίας και όταν

⁸⁵ Banning A., (1989), « Mother-son incest: Confronting a prejudice », στο Child Abuse & Neglect, 13, Elsevier, σ. 563-570.

⁸⁶ Kelley S. J., Brant R., Waterman J., (1993), « Sexual abuse of children in day care centers », στο Child Abuse & Neglect, 17, Elsevier, σ. 71-89.

⁸⁷ Ferguson C. J., Meehan D. C. , (2005), « An analysis of females convicted of sex crimes in the state of Florida », Journal of Child Sexual Abuse, 14, σ. 75-89.

πράττουν κατ' αυτόν τον τρόπο η ένταση είναι μικρότερη, στις περισσότερες περιπτώσεις η έναρξης της παιδοφιλικής προτίμησης είναι σε μικρότερη ηλικία από τους άνδρες παραβάτες και είναι πιο συχνό να διαπράξουν το αδίκημα τους με συνεργό. Είναι επίσης πιο πιθανό να παραδεχτούν τη συμπεριφορά τους, ενώ απειλούν τα θύματά τους σπανιότερα από τους άνδρες. Τα κίνητρά τους είναι διαφορετικά από τους άνδρες παραβάτες και είναι λιγότερο πιθανό να διαπράξουν το έγκλημα πριν από την ενηλικίωση⁸⁸. Ανέπτυξαν τρεις τυπολογίες γυναικών σεξουαλικών παραβατών, αυτές της : 1) δασκάλας / ερωμένης, 2) ωθούμενης / συνοδευόμενης από άρρενα, 3) προδιατεθειμένης.

Κατά την πρώτη κατηγορία, η δράστης συνήθως κάνει χρήση της θέσης εξουσίας, την οποία κατέχει, με σκοπό να κακοποιήσει το θύμα (συχνότερα άρρενα, μαθητή γυμνασίου ή λυκείου). Οι δράστες αντιλαμβάνονται την πράξη ως ένδειξη αγάπης, στοργής και καλοσύνης και δεν θεωρούν τους εαυτούς τους εγκληματίες, αναζητούν δε μια σεξουαλική έκφραση αγάπης, στη διάδραση τους με το θύμα, αμφισβητώντας τις αρνητικές συνέπειες των πράξεών τους. Συνήθως, έχουν υποστεί και οι ίδιες σεξουαλική κακοποίηση από συντρόφους. Είναι παρά ταύτα επιδεκτικές στην θεραπεία, σε μικρό χρονικό διάστημα. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει γυναίκες « υποδεέστερες », κατευθυνόμενες από άντρα δράστη, τον οποίο φοβούνται. Διακατέχονται από χαμηλή αυτοεκτίμηση, συναισθήματα αδυναμίας και ανημποριάς και έχουν συχνά χαμηλή νοημοσύνη. Μπορεί να είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας, που συμμετέχουν σε πράξεις, οι οποίες τελούνταν πρωτύτερα μονάχα από τον άνδρα τους, συνήθως σε βάρος των ίδιων τους των παιδιών. Η υποκατηγορία της εξαναγκασμένης – από τον άνδρα – δράστη είναι αποτέλεσμα κυρίως φόβου, ενώ η δράστης, συνοδευόμενη από άνδρα, παρακινείται από εσωτερικά κίνητρα. Για την συγκεκριμένη κατηγορία, βάση της θεραπείας είναι η ανεξαρτητοποίηση από τον άνδρα, καθώς και η γνωστική συμπεριφορική προσέγγιση της θεραπείας.

⁸⁸ Robertiello G., Terry J. K., (2007), « Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies », ό.π., σ. 513 – 514.

Η τρίτη κατηγορία αφορά στις γυναίκες δράστες, με προδιάθεση προς την σεξουαλική παραβατική συμπεριφορά. Κακοποιούν τα ίδια τους τα παιδιά ή τα παιδιά τα οποία φροντίζουν, κατά την απουσία άλλων. Έχουν και οι ίδιες κακοποιηθεί σεξουαλικά ως παιδιά, πάσχουν από σοβαρές ψυχικές διαταραχές και δυσκολεύονται να καθιερώσουν υγιείς σεξουαλικές σχέσεις ως ενήλικες. Ενδέχεται να έχουν σαδιστικές φαντασιώσεις, οι οποίες προκαλούνται από θυμό, να εμφανίζουν χρόνια αυτοκτονικό ιδεασμό, ενώ αρέσκονται στο να προκαλούν πόνο και βλάβη στα θύματά τους, τα οποία είναι συχνά παιδιά ηλικίας κάτω των έξι ετών⁸⁹. Η συννοσηρότητα των προαναφερθέντων παραγόντων καθιστά δύσκολη τη θεραπεία της συγκεκριμένης κατηγορίας.

Μιά διαφορετική κατηγοριοποίηση είναι αυτή της Kathleen Faller⁹⁰, η οποία κατέταξε τις γυναίκες σεξουαλικές εγκληματίες σε πέντε κατηγορίες : 1) τις πολυ – αιμομικτικές, όπου υπάρχουν τουλάχιστον δύο δράστες και δύο ή περισσότερα θύματα, 2) τις μονο – γονεϊκές, οι οποίες κακοποιούν το ίδιο τους το παιδί, 3) τις ψυχωτικές, οι οποίες πάσχουν από μη διαχειρίσιμες ενστικτώδεις ενορμήσεις, 4) την ανήλικη παραβάτη, η οποία έχει πρόσβαση σε παιδιά, λόγω της φύλαξή τους (ως εργασία) και τέλος 5) η δράστης χωρίς κηδεμονία, η οποία δεν κατέχει το δικαίωμα κηδεμονίας του παιδιού της.

Μια διαφορετική τυπολογία έξι κατηγοριών, από άποψη κριτηρίων, είναι αυτή των Vandiver και Kercher⁹¹. Επί του παρόντος, θα αναφερθούμε στις πρώτες τέσσερις κατηγορίες, καθώς αυτές αφορούν σε ανήλικα θύματα, ενώ οι τελευταίες δύο σε ενήλικα θύματα.

⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 514.

⁹⁰ Faller C. K., (1987), « Women who sexually abuse children », *Violence and Victims*, Vol. 2, No. 4, Springer Publishing Company, σ. 263 – 276.

⁹¹ Vandiver M. D., Kercher G., (2004) , «Offender and Victim Characteristics of Registered Female Sexual Offenders in Texas: A Proposed Typology of Female Sexual Offenders », *Sexual Abuse : A Journal of Research and Treatment*, Vol. 16, Issue 2, σ. 121 – 137.

Πρώτη κατηγορία είναι αυτή των « ετεροφυλόφιλων τροφών» . Φαινομενολογικά, είναι κατά μέσο όρο 30 ετών και τα θύματα τους είναι αγόρια ηλικίας 12 ετών περίπου. Βιώνουν την έλλειψη οικειότητας και αποζητούν συναισθηματική πληρότητα από τα θύματά τους. Η δεύτερη κατηγορία αποτελείται από « μη εγκληματίες ομοφυλόφιλες παραβάτες », χωρίς ποινικό μητρώο και συνηθέστερα χωρίς μελλοντική υποτροπή. Είναι κατά μέσο όρο 32 ετών και επιλέγουν ως θύματα κορίτσια στην πρώιμη εφηβεία (13 ετών, περίπου). Σύμφωνα με την τρίτη κατηγορία, οι « γυναίκες κυνηγοί », είναι περίπου 29 ετών, κατά την πρώτο τους καταγεγραμμένο περιστατικό. Προτιμούν αγόρια, ηλικίας περίπου 11 ετών και ομοιάζουν σε χαρακτηριστικά με άλλες κατηγορίες γενικών παραβατών, είναι δε πιθανόν να παρουσιάσουν υποτροπή. Η τέταρτη κατηγορία αφορά στις « νέες ενήλικες – εκμεταλλευτές » . Είναι οι νεότερες από τις υπόλοιπες κατηγορίες (28 ετών κατά μ. ο) και εντοπίζονται χωρίς πρότερες συλλήψεις, πέραν του καταγεγραμμένου αδικήματος. Ο συγκεκριμένος τύπος είναι πιθανότερο να συλληφθεί για σεξουαλική επίθεση σε νεαρά θύματα, συνήθως ηλικίας 7 ετών. Στο μεγαλύτερο μέρος των περιπτώσεων, η δράστης έχει ήδη εδραιωμένη σχέση με το θύμα και δεν εμφανίζει προτίμηση στο φύλο του. Χρησιμοποιώντας ως βάση τα παραπάνω (την έλλειψη προτίμησης και την ήδη εδραιωμένη σχέση), εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι παραβάτες δρούν ενάντια στα παιδιά τους, ως επί το πλείστον.

γ. Ανήλικοι δράστες

Έχοντας ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο στην ειδική ποινική μεταχείριση των ανηλίκων, στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει λόγος για το προφίλ των ανηλίκων δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων σε βάρος παιδιών.

Μέσα στις προηγούμενες δεκαετίες, οι έρευνες έδειξαν πως οι ανήλικοι σεξουαλικοί παραβάτες διαφέρουν ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του θύματος, το ιστορικό πρότερης

κακοποίησης, την ακαδημαϊκή επίδοση, την εγκληματική δραστηριότητα, τη βία, τις κοινωνικές δεξιότητες και την ανταπόκριση στην θεραπεία ⁹².

Μία βασική κατηγοριοποίηση των ανήλικων σεξουαλικών παραβατών είναι αυτή με βάση την ηλικία του θύματος (θύματα παιδιά, σημαντικά νεότερα από το δράστη, θύματα συνομήλικα του δράστη, θύματα μεγαλύτερης ηλικίας από αυτή του δράστη). Η υποκατηγορία που θα απασχολήσει το παρόν πόνημα αφορά στα θύματα – παιδιά.

Οι ανήλικοι παραβάτες που κακοποιούν παιδιά (προεφηβικής ηλικίας, τουλάχιστον 5 ετών νεότερα από το δράστη) περιλαμβάνονται στην πρώτη υποκατηγορία. Στοχοποιούν αγόρια ή κορίτσια και συχνά τα δικά τους αδέρφια ή άλλους συγγενείς. Αυτοί οι παραβάτες βασίζονται σε ευκαιρίες, εξαπάτηση, δωροδοκίες και απειλές και συχνά πάσχουν από χαμηλή αυτοεκτίμηση και στερούνται κοινωνικών δεξιοτήτων, ενώ εμφανίζουν, συχνά, σημάδια κατάθλιψης ⁹³.

Σε μία προσπάθεια πιο ακριβούς κατηγοριοποίησης, ερευνητές επιχείρησαν να κατατάξουν τους δράστες με βάση μία διαφορετική τυπολογία, με σκοπό να αντιληφθούν καλύτερα τους κινδύνους και τις ανάγκες του συγκεκριμένου « παρεκκλίνοντα » πληθυσμού. Έτσι, οι O'Brien και Bera ⁹⁴ σχεδίασαν ένα από τα πιο εξελιγμένα τυπολογικά συστήματα, διαχωρίζοντας τους παραβάτες σε επτά κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι αυτή των « αφελών πειραματιστών » (naïve experimenters) . Πρόκειται για νέους, οι οποίοι στερούνται κοινωνικών δεξιοτήτων και σεξουαλικής γνώσης και ο χαρακτήρας των αδικημάτων τους είναι περιστασιακός. Η δεύτερη αφορά στους « ελλιπώς κοινωνικοποιημένους

⁹² Kemper S. T., Kistner A. J., (2007), « Offense History and Recidivism in Three Victim – age – based Groups of Juvenile Sex Offenders », στο Sexual Abuse, vol. 19, Springer, σ. 409 – 410.

⁹³ Groth N., (1979), «Men who rape : The Psychology of the Offender», ό.π. σ. 180 – 182.

⁹⁴ O'Brien M., Bera W., (1986), «Adolescent Sexual Offenders: A Descriptive Typology », στο Preventing Sexual Abuse, Vol 4, USA, σ. 1 – 4.

εκμεταλλευτές» (undersocialized child exploiters) , οι οποίοι είναι κοινωνικά απομονωμένοι, δεν έχουν ιστορικό παραβατικής συμπεριφοράς, ζουν σε δυσλειτουργική οικογένεια, βιώνουν αισθήματα ανασφάλειας και έχουν χαμηλή αυτο – εικόνα. Οι « σεξουαλικά επιθετικοί » (sexual aggressives) είναι η τρίτη κατηγορία, τα άτομα της οποίας χαρακτηρίζονται από τη χρήση βίας και δύναμης, κατά την τέλεση της πράξης, την ενδεχόμενη κακοποίηση και των συντρόφων τους, το πρότερο παραβατικό ιστορικό, τη χρήση ουσιών, τον υψηλό βαθμό παρορμητικότητας και συνήθως μεγαλώνουν σε βίαιο και δυσλειτουργικό περιβάλλον. Οι « σεξουαλικά καταναγκαστικοί » (sexual compulsives) είναι η τέταρτη κατηγορία και περιλαμβάνει άτομα με αποκλίνουσες σεξουαλικές φαντασιώσεις που τείνουν να γίνονται ψυχαναγκαστικές, άτομα ήσυχια, αγχώδη, με πιθανή παραφιλική συμπεριφορά, τα οποία μεγαλώνουν σε αυστηρό και άκαμπτο οικογενειακό περιβάλλον. Το επόμενο σύνολο αποτελούν οι « διαταραγμένα παρορμητικοί » (disturbed impulsives) , άτομα παρορμητικά, ενδεχομένως με ψυχοπαθολογία. Οι « παραβάτες επηρεαζόμενοι από την ομάδα » (group influenced offenders) είναι το σύνολο των δραστών που τελούν την πράξη με σκοπό να εντυπωσιάσουν τους συνομηλίκους τους, ενώ στην κατηγορία των « ψευδο – κοινωνικοποιημένων » (pseudosocialized) βρίσκονται άτομα που διακατέχονται από ναρκισσισμό, στερούνται διαπροσωπικών σχέσεων και οικειότητας, διατηρούν επιφανειακές σχέσεις και έχουν υψηλό επίπεδο νοημοσύνης.

Συναφείς τυπολογίες δημιούργησαν και άλλοι επιστήμονες, όπως ο Prentky και οι συνεργάτες του (τυπολογία έξι κατηγοριών) , ο Jacobs (τυπολογία βασισμένη στα κριτήρια της διαφοράς ηλικίας δράστη - θύματος, της έντασης της τελεσθείσας πράξης και του φύλου του θύματος) , ενώ οι Becker, Cunningham-Rather και Kaplan κατηγοριοποίησαν, εντοπίζοντας τρεις « διαδρομές » μετά την έναρξη της κακοποιητικής συμπεριφοράς · τη συνεχιζόμενη παραβατικότητα, τη συνεχιζόμενη σεξουαλική κακοποίηση, τη διακοπή της παραβατικής συμπεριφοράς.

Κεφάλαιο VII : Εξηγητικές προσεγγίσεις της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης

Άμεσα συναρτημένα με τα ζητήματα του τι είναι έγκλημα, του ποιοί είναι εγκληματίες και με ποιόν τρόπο δρουν είναι τα αίτια που ωθούν το άτομο στη διάπραξη κάποιου εγκλήματος. Η αναζήτηση των παραγόντων που επιδρούν είτε στο πέρασμα στην πράξη, είτε και στη διατήρηση μιας συμπεριφοράς ποικίλλουν, όπως φάνηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, σχετικά με θεωρητικές προσεγγίσεις για την ανθρώπινη βία.

Η εύρεση των παραγόντων αυτών τόσο σε κλινικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο φαινομενολογίας ενός εγκλήματος βοηθούν στην ουσιαστικότερη εμβάθυνση και κατανόηση, στην καλύτερη μεταχείριση του δράστη ως προς την ποινή και το σωφρονισμό (ή την θεραπεία του) , στη δημιουργία προληπτικών μέτρων για την αντιμετώπισή του. Η φύση κάθε εγκλήματος είναι διαφορετική, όπως επίσης τα κίνητρα ή οι « δυνάμεις » που οδηγούν στην τέλεσή του · έτσι και οι παράγοντες που επιδρούν προς την τέλεσή του. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, πληθώρα ερευνητικών έργων και επιστημονικών θεωρήσεων έχει παραχθεί για την καλύτερη εξήγηση των φαινομένων αυτών. Αδιαμφισβήτητα και σύμφωνα με τις επικρατούσες εγκληματολογικές, κοινωνιολογικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις, ένας αριθμός παραγόντων και συνθηκών κατέχει – αν όχι πάντα επαρκή, τουλάχιστον – επιβαρυντικό και καταλυτικό ρόλο για τη διάπραξη εγκλημάτων.

Σε αντίθεση με τα γενικά εγκλήματα, τα σεξουαλικά εγκλήματα και δη τα σεξουαλικά εγκλήματα με θύματα παιδιά (εν προκειμένω, το αντικείμενο της παρούσας εργασίας) διαφοροποιούνται συχνά ως προς τους εγκληματογόνους παράγοντες που τα προκαλούν.

Χωρίς αμφιβολία και στην περίπτωση της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, πλήθος παραγόντων συμβάλλει προς την υιοθέτηση της συμπεριφοράς και την τέλεση της πράξης, οι οποίοι ποικίλλουν ανάλογα με την περίπτωση. Επιστημονικοί κλάδοι και ερευνητές προσπάθησαν να αναδείξουν τις συνιστώσες που επηρεάζουν το άτομο, κάνοντας χρήση

βιολογικών, ψυχολογικών (συμπεριφορικές, γνωσιακές) προσεγγίσεων, αλλά και κοινωνικών.

Αποδίδοντας πρωτεύοντα ρόλο στους βιολογικούς παράγοντες, οι Brockman και Blugrass (1996) και λίγο αργότερα, οι Lewis & Stanley (2000) υποστήριξαν πως υπάρχουν ποικίλες σωματικές παθήσεις, όπως εγκεφαλικοί όγκοι, επιληψία του κροταφικού λοβού, εγκεφαλικά τραύματα, νοητική υστέρηση, οι οποίες ευθύνονται για την χαλάρωση των αναγκαίων σεξουαλικών αναστολών, έχοντας ως αποτέλεσμα την εμφάνιση των παραφιλικών συμπεριφορών. Στο επίκεντρο των επιστημονικών μελετών σε σχέση με τις συνιστώσες που ευθύνονται για την παιδεραστία (και συνεπώς για την παιδική σεξουαλική κακοποίηση) έχει επίσης τεθεί το ενδοκρινολογικό σύστημα. Σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα των Litman (2004) και Murphy (1997), οι άνδρες, που έλκονται από παιδιά, εμφανίζουν ήπιες δυσλειτουργίες τους αριστερού κροταφικού λοβού. Κατέληξαν, έτσι, στην αιτιακή σχέση των νευρολογικών αποκλίσεων με την παιδοφιλική δράση.

Παρά την συσχέτιση νευρολογικών και ενδοκρινολογικών παραγόντων με την ύπαρξη παραφιλιών, κατά τα ερευνητικά πορίσματα, ωστόσο δεν είναι μπορεί να εξαχθεί σαφές και βέβαιο αποτέλεσμα για τον ακριβή ρόλο αυτών και της επίδρασής τους⁹⁵.

Στον αντίποδα των βιολογικών προσεγγίσεων, συμφωνία των ερευνητικών πονημάτων υπάρχει ως προς τα ευρήματα της κοινωνικής ανικανότητας και της χαμηλής αυτοκετίμησης⁹⁶.

Οι Bentovim και Boston⁹⁷ (1988) συνόψισαν ορισμένους οικογενειακούς και κοινωνικούς παράγοντες, άλλους σε μεγαλύτερο και άλλους σε μικρότερο ποσοστό, ανα περίπτωση.

⁹⁵ Χριστοπούλου Α., (2008), «Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία του Ενήλικα», ό.π., σ. 586.

⁹⁶ Faller C. K., (1989), « Why sexual abuse ? An exploration of the intergenerational hypothesis », στο Child Abuse and Neglect, Vol. 13, Pergamon Press, USA, σ. 543 – 548.

⁹⁷ Glasser M., Kolvin I., Campbell D., Glasser A., Leitch I., Farrelly S., (2001), « Cycle of

Αυτοί ήταν ο εθισμός στο αλκοόλ, η βία, η ανεργία, η απουσία άλλων ενηλίκων στο σπίτι, τα προβλήματα στο γάμο, τα σεξουαλικά προβλήματα (είτε ως αποκλίνουσες συμπεριφορές, είτε ως δυσλειτουργίες) .

Σε σχέση με τους ανήλικους παραβάτες, ο David Farrington, με το καταλυτικής σημασίας επιστημονικό του έργο, πραγματεύθηκε, επίσης, τους παράγοντες επικινδυνότητας και της σημασίας τους στη διάπραξη εγκλημάτων και στη διατήρηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Και σε αυτόν τον πληθυσμό (με βάση την ηλικία) παραβατών, οι συνιστώσες συμφωνούν ως επί το πλείστον με αυτές του « γενικού » πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, στα ευρήματα του περιλαμβάνονται ατομικοί παράγοντες όπως η υψηλή παρορμητικότητα και ανεπάρκεια επιτευγμάτων (αφορά στη σχολική επίδοση, στην ακαδημαϊκή πρόοδο, στην συνεπή παρουσία ή αντίθετα στις απουσίες, την αναστολή ή ακόμα και την παύση της εκπαίδευσης) τα γονικά χαρακτηριστικά, όπως η αντικοινωνικότητα και το νεαρό της ηλικίας, οι κοινωνικο - οικονομικές συνθήκες όπως το χαμηλό εισόδημα και οι μεγάλες οικογένειες, οι γονικές συγκρούσεις, η επιρροή των συνομηλίκων και οι κακές « πρακτικές » ανατροφής, όπως η παραμέληση, η ανελαστικότητα, η αυστηρή πειθαρχία, η κακοποίηση⁹⁸ . Προσέδιδε, μάλιστα, στα παραπάνω, διαχρονικό και καθολικό χαρακτήρα, αφού η επίδραση των παραγόντων διατηρούταν σε διαφορετικούς χρόνους και τόπους, κατά τον ίδιο. Ιδιαίτερη σημασία για τον Farrington έχει ο ρόλος της θυματοποίησης του ανήλικου δράστη στην υιοθέτηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Στο έργο του, συμπεριλαμβάνει το ερευνητικό πόνημα και

child sexual abuse : links between being a victim and becoming a perpetrator », στο *British Journal of Psychiatry*, σ. 482 – 494.

⁹⁸ Farrington D., (2015), « Cross-national comparative research on criminal careers, risk factors, crime and punishment », στο *European Journal of Criminology*, Vol. 12(4), Sage, σ. 390 – 393.

άλλων επιστημόνων, ενισχύοντας έτσι την υπόθεση του κύκλου βίας. Διαχρονικές έρευνες στις ΗΠΑ, με δείγμα κακοποιημένα παιδιά, ανέδειξαν σημαντική διαγενεακή μεταβίβαση επιθετικής και βίαιης συμπεριφοράς από τους γονείς στα παιδιά.

Σύμφωνα, μάλιστα, με το έργο των Malinosky-Rummell και Hansen⁹⁹, επιβεβαιώνεται πως η παιδική κακοποίηση προβλέπει αργότερη βίαιη ή και μη βίαιη εγκληματική συμπεριφορά. Ο CS. Widom εμβαθύνει στους πιθανούς αιτιώδεις μηχανισμούς που συνδέουν την παιδική θυματοποίηση και την εγκληματική συμπεριφορά. Κατά τον ίδιο, η κακοποίηση (σωματική και σεξουαλική) κατά την παιδική ηλικία μπορεί να προκαλέσει σωματικές αλλαγές, (όπως απευαισθητοποίηση στον πόνο) οι οποίες να λειτουργούν ενθαρρυντικά στην εμφάνιση της επιθετικότητας και στη διατήρησή της (σαδιστές παιδόφιλοι). Μπορεί ακόμα να διαμορφώσει αρνητικά την εικόνα του εαυτού, να μειώσει την αυτοεκτίμηση ή να διαστρεβλώσει τα γνωστικά σχήματα και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις του ατόμου, γεγονός που να το οδηγήσει σε ενδεχόμενη εγκληματική και παραβατική συμπεριφορά στο μέλλον.

Η ιδιαιτερότητα της φύσης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, η κοινωνική αντίδραση (τυπική και άτυπη) απέναντι σε αυτήν, η δυσκολία συλλογής ενός πλήρους, ατομικού ιστορικού του δράστη έθεσαν περιορισμούς στην διερεύνηση των βαθύτερων εγκληματογόνων παραγόντων. Επιπλέον, η προστασία των προσωπικών πληροφοριών, η εχεμύθεια, οι αρχές δεοντολογίας, που διαφέρουν από επιστήμη σε επιστήμη και η έλλειψη – συχνά - διεπιστημονικής συνεργασίας των φορέων και των επιμέρους επιστημονικών κλάδων συντέλεσαν και συντελούν αρνητικά στην δημιουργία σαφών αποτελεσμάτων. Ακόμα, η συστολή, η απώθηση, η συνειδητή ή ασυνείδητη άρνηση των δραστών να αποκαλύψουν και να περιγράψουν στους μηχανισμούς απονομής της ποινικής δικαιοσύνης τα περιστατικά

⁹⁹ Murray J., Farrington P. D., (2010), « Risk Factors for Conduct Disorder and Delinquency : Key Findings from Longitudinal Studies », στο The Canadian Journal of Psychiatry, vol. 55, σ. 633-642.

ζωής και τις συνθήκες που θεωρούν ότι τους οδήγησαν στην τέλεση της πράξης δυσχεραίνουν, με τη σειρά τους, τη σχετική έρευνα. Η ύπαρξη όλων των παραπάνω είναι λιγότερο πιθανό να υφίσταται σε ψυχοθεραπευτικό, κλινικό περιβάλλον, μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες εσφαλμένων αποτελεσμάτων και πορισμάτων.

Η τρέχουσα βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι οι σύνθετες αιτιολογίες της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών κατανοούνται καλύτερα με βάση το πολυπαραγοντικό μοντέλο. Οι ευρείες θεωρητικές προσεγγίσεις έχουν αντικατασταθεί από πιο συγκεκριμένες εμπειρικές έρευνες. Η σύγχρονη τάση είναι να αναπτυχθούν επεξηγηματικά μοντέλα τα οποία καθοδηγούνται από τα δεδομένα και όχι από τη θεωρία. Σύμφωνα με αυτή την εμπειρική προσέγγιση έχουν προταθεί πολλά μοντέλα που επιχειρούν να καλύψουν μια ποικιλία θεωριών και εμπειρικών ευρημάτων, υπογραμμίζοντας παράλληλα ότι κανένας παράγοντας δεν μπορεί να εξηγήσει πλήρως τους εγκληματογόνους παράγοντες της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης.

Η βασικότερη υπόθεση και εξηγητική προσέγγιση, που προκύπτει από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας – πέραν των βιολογικών και ψυχοπαθολογικών εξηγήσεων -, σχετικά με τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων με θύματα παιδιά, είναι αυτή του « κύκλου βίας », της επίδρασης, πιο συγκεκριμένα, της πρότερης θυματοποίησης του δράστη στην μετέπειτα εγκληματική του συμπεριφορά. Η χρήση των ιστορικών των δραστών αποτελεί το βασικό εργαλείο των ερευνών και των στατιστικών μελετών για τη σύνδεση θυματοποίησης και δράστη .

Στο επίκεντρο όλων των παραπάνω προσεγγίσεων τίθεται το « ζήτημα ελέγχου », χαρακτηριστικό πολλών μοντέλων κακοποίησης. Ενδεικτικά, ο Groth και οι συνεργάτες του, υποστήριξαν ότι οι δράστες που κακοποιούν σεξουαλικά παιδιά, έχουν και οι ίδιοι θυματοποιηθεί ως παιδιά, ξεπερνούν, δε, αυτό το αίσθημα ανημποριάς και αδυναμίας, με το

να καταστήσουν τους εαυτούς τους ισχυρούς δράστες¹⁰⁰. Ο G. Ryan, από την άλλη, προσέγγισε τον κύκλο της σεξουαλικής κακοποίησης υπό το πρίσμα της μαθημένης συμπεριφοράς, προσθέτοντας, όπως και οι προαναφερόμενοι, ότι η εμπειρία της κακοποίησης δημιουργεί ένα αίσθημα έλλειψης ελέγχου που μπορεί να οδηγήσει σε συμπεριφορές που αναζητούν έλεγχο. Την ίδια προσέγγιση διατήρησε και για τους ανήλικους δράστες. Η τραυματική εμπειρία είναι προϊόν βίας και συνάμα έναυσμα για την εμφάνισή της, άρρηκτα συνδεδεμένη με τη θυματοποίηση, αλλά και τη διάπραξη εγκληματικής πράξης¹⁰¹.

Την εν λόγω θεωρία περί ζητήματος ελέγχου, ενσχύουν ερευνητικά δεδομένα. Πιο συγκεκριμένα, ο Ballard και οι συνεργάτες του συνέταξαν το προφίλ των δραστήν αιμομιξίας με βάση δείγμα 383 παραβατών, διαπιστώνοντας πως το 6,3 % τέλεσαν την αιμομικτική πράξη, με σκοπό την πρόκληση του αισθήματος εξουσίας και ελέγχου – τα οποία στερούνται -, ενώ το 31,7 % επέλεξε το θύμα του, επειδή ήταν « ευάλωτο », τονίζοντας ότι το ζήτημα του ελέγχου, αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα, στο σύνολο των περιπτώσεων¹⁰². Σχετικά ερευνητικά πορίσματα έχουν αποδείξει τη σύνδεση αισθήματος ντροπής με τη διέγερση θυμού, την ευερεθιστότητα και την επιθετικότητα. Θύματα σεξουαλικής κακοποίησης με υψηλά ποσοστά ντροπής ενδέχεται να μην δύνανται να εκφράσουν επαρκώς αυτό το συναίσθημα και να μετατρέψουν τη ντροπή τους σε θυμό. Σεξουαλικές συμπεριφορές έναντι παιδιών, έχει βρεθεί, πως μειώνουν την ευαισθησία στα

¹⁰⁰ Beck – Sander Al., (1995), «Childhood Abuse in Adult Offenders: The Role of Control in Perpetuating Cycles of Abuse », στο Journal of Forensic Psychiatry, Routledge, σ. 487.

¹⁰¹ Ryan G., (2005), «Preventing Violence and Trauma in the Next Generation », Vol. 20, Kempe Center, University of Colorado School of Medicine, σ. 132 -141.

¹⁰² Beck – Sander Al., (1995), «Childhood Abuse in Adult Offenders: The Role of Control in Perpetuating Cycles of Abuse », ό.π., σ. 488.

συμπτώματα του μετατραυματικού στρες των δραστών – αποδεκτών πρότερης θυματοποίησης.

Παρά τη δυσκολία στην εύρεση υλικού και δείγματος για τη διεξαγωγή ερευνών, οι οποίες να αποδεικνύουν την καθοριστική επίδραση της πρότερης κακοποίησης στην μετέπειτα κακοποιητική (στην παρούσα εργασία, σεξουαλική) δράση με θύματα παιδιά, προσπάθειες έχουν γίνει προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι υπάρχουσες σχετικές έρευνες και τα πορίσματα αυτών θα αναλυθούν παρακάτω.

ΜΕΡΟΣ Β΄ : Ο « Κύκλος της Βίας » στην παιδική σεξουαλική εγκληματικότητα

Κεφάλαιο Ι : Θεωρητικές προσεγγίσεις του « Κύκλου Βίας »

Όπως αναφέρθηκε και πρωτίτερα, η απόδειξη της ερευνητικής υπόθεσης για την επιδραστική σχέση θυματοποίησης και κακοποιητικής συμπεριφοράς , αποτέλεσε και αποτελεί ένα ιδιαίτερα δυσχερές και δύσκολο πόνημα. Ωστόσο, σε θεωρητικό επίπεδο, προσεγγίσεις διαφόρων επιστημών μπορούν να βρουν εφαρμογή, «περιγράφοντας» την προς ανάλυση σχέση.

α. Θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης

Η θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης ή Κοινωνιογνωστική θεωρία εισήχθη και αναπτύχθηκε από τον Καναδό ψυχολόγο Albert Bandura, στην προσπάθεια να κατανοηθεί η ανθρώπινη συμπεριφορά, ο τρόπος με τον οποίο αποκτάται και η διαφοροποίησή της από άτομο σε άτομο. Σύμφωνα με την θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης, το άτομο ή η ομάδα μαθαίνει μια συμπεριφορά, συσσωρεύοντας ή αφομοιώνοντας πληροφορίες, που μπορούν να αναπαραχθούν και να εκδηλωθούν ως συμπεριφορά. Συνεπώς, η ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά δεν είναι εγγενής, παρά μαθαίνεται μέσα από κατάλληλα πρότυπα. Στο σύστημα της συγκεκριμένης θεωρίας, νέα μοτίβα συμπεριφορών μπορούν να αποκτηθούν μέσα από την άμεση εμπειρία ή την παρατήρηση συμπεριφορών άλλων¹⁰³. Η διαδικασία μέσα από την οποία η συμπεριφορά ενός ατόμου αποτελεί πρότυπο για την συμπεριφορά ενός άλλου, ονομάζεται προτυποποίηση και απαιτεί παρατήρηση και εν συνεχεία μίμηση. Συνοψίζοντας τα παραπάνω, η μάθηση κατά τον Bandura χαρακτηρίζεται από την τριαδική αμοιβαιότητα των παραγόντων της (άτομο – περιβάλλον συμπεριφορά). Ουσιώδη ρόλο σε

¹⁰³ Bandura Al., (1971), « Social Learning Theory », General Learning Press, New York, σ. 3.

αυτή την τριαδική σχέση διαδραματίζουν ορισμένες εξωτερικές προϋποθέσεις , οι οποίες επιδρούν στο είδος και στη διάρκεια της μάθησης¹⁰⁴. Αυτές είναι : α) τα χαρακτηριστικά του παρατηρητή (γνωστικές ικανότητες, επίπεδο άγχους, ανασφάλεια κ.α), β) τα χαρακτηριστικά του προτύπου (θέση, ρόλος, δύναμη, διάθεση, ομοιότητα με τον παρατηρητή, ως προς το φύλο, την ηλικία, τις στάσεις, τις δεξιότητες) και γ) τα κοινά σημεία προτύπου και παρατηρητή.

Καθώς και η επιθετικότητα αποτελεί μορφή συμπεριφοράς, ο Bandura εφήρμοσε την προσέγγιση της κοινωνικής μάθησης και στο φάσμα των βίαιων συμπεριφορών. Η επιθετικότητα είναι προϊόν μάθησης¹⁰⁵, κατά τον ίδιο, και μέσω αυτής της προσέγγισης, κατανοείται. Μέσα από την κοινωνικοποίηση, τα παιδιά και τα νέα άτομα μαθαίνουν να εκφράζουν επιθετικότητα, είτε γιατί ανταμείβονται άμεσα τα ίδια, είτε γιατί κάποιος άλλος εμφανίζεται να ανταμείβεται για τις επιθετικές πράξεις του¹⁰⁶. Πιο αναλυτικά, η μάθηση της – βίαιης, εν προκειμένω – συμπεριφοράς επιτυγχάνεται είτε μέσω της άμεσης εμπειρίας, είτε μέσω της υποκατάστατης εμπειρίας. Όσον αφορά στην πρώτη περίπτωση, η συμπεριφορά διατηρείται μέσα από ανταμοιβές και τιμωρίες. Στην μάθηση μέσω της υποκατάστατης εμπειρίας, η οποία αναφέρθηκε και παραπάνω, λειτουργούν οι μηχανισμοί της προτυποποίησης και της μίμησης. Και εδώ, κεντρικό ρόλο διαδραματίζει η ανταμοιβή, η οποία πρέπει να συνοδεύει την προς μίμηση συμπεριφορά. Τα άτομα, ειδικά τα νέα σε ηλικία, θα μιμήθουν πρόθυμα τη συμπεριφορά ενός προτύπου που δέχεται ενίσχυση για την

¹⁰⁴ Κουτσούκος Π. Αν., Σμυρναίου Γ. Ζ., (2008), « Γνωστική Ψυχολογία και Διδακτική : Η συμβολή του Jean Piaget στη σύγχρονη παιδαγωγική και διδακτική σκέψη », Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, σ. 80 – 81.

¹⁰⁵ Για περισσότερα σχετικά με την θεωρία της κοινωνικής μάθησης της επιθετικότητας, βλ., Bandura Al., (1978), « Social Learning Theory of Aggression », στο Journal of Communication, σ. 1 – 18, online στο <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1460-2466.1978.tb01621.x>

¹⁰⁶ Hogg A. M., Vaughan M. G., (2010), (επιμ. Χαντζή Αλ.), « Κοινωνική Ψυχολογία », Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, σ. 567 – 569.

εκδήλωση επιθετικότητας ή που τουλάχιστον αποφεύγει την τιμωρία. Οι γόνιες, τα αδέρφια και οι συνομήλικοι είναι τα καταλληλότερα πρότυπα για το άτομο. Σύμφωνα με τον Bandura, το κατά πόσο ένα άτομο είναι βίαιο σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, εξαρτάται από τις προηγούμενες εμπειρίες του ατόμου με βίαιες συμπεριφορές, συμπεριλαμβανομένων συμπεριφορών τόσο δικών του όσο και άλλων ατόμων, την επιτυχία επιθετικών συμπεριφορών στο παρελθόν, την τρέχουσα πιθανότητα η βίαιη συμπεριφορά είτε να ανταμειφθεί, είτε να τιμωρηθεί και τέλος τη σύνθετη σειρά γνωστικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων στην κατάσταση¹⁰⁷. Η άρση των αναστολών, η μείωση δηλαδή των συνηθισμένων κοινωνικών δυνάμεων που λειτουργούν για να συγκρατήσουν το άτομο από το να συμπεριφερθεί αντικοινωνικά, παράνομα ή ανήθικα, αποτελεί ένα μηχανισμό που συμβάλλει στην υιοθέτηση της επιθετικής συμπεριφοράς. Ο Bandura χρησιμοποίησε ακόμα στο μοντέλο της κοινωνικής μάθησης τους μηχανισμούς της «απεξοτομίκευσης» και της «απανθρωποποίησης». Με την έννοια της απεξοτομίκευσης περιγράφεται η διαδικασία όπου τα άτομα χάνουν την αίσθηση της κοινωνικοποιημένης ατομικής τους ταυτότητας και επιδίδονται σε μη κοινωνικοποιημένες συμπεριφορές, ενώ η απανθρωποποίηση αφορά στην πρόσληψη του θύματος ως κάτι λιγότερο από άνθρωπο, στην απογύμνωσή του από την αξιοπρέπεια.

Το σύνθετο αυτό μοντέλο του Albert Bandura και η συμπεριφορική προσέγγιση της επιθετικής συμπεριφοράς βρίσκει εφαρμογή στην υπόθεση του κύκλου βίας ερμηνεύοντας το δίπολο θύμα – δράστης και το μηχανισμό με τον οποίο η παιδική κακοποίηση (σεξουαλική, σωματική ή συνδυαστικά) μπορεί να οδηγήσει σε σεξουαλική κακοποίηση, θέτοντας το θύμα στη θέση του δράστη. Σημαντική είναι η επίδραση των γνωστικών και συναισθηματικών διαδικασιών των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών που γίνονται δράστες. Σύμφωνα με την παρούσα υπόθεση, τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης έμαθαν

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 568.

πως να αναπαράγουν τέτοιες συμπεριφορές. Σχετικές έρευνες υποστηρίζουν την ύπαρξη διαδικασιών κοινωνικής μάθησης σε σεξουαλικά κακοποιημένους ανήλικους άνδρες, - με τη σειρά τους - παραβάτες παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης. Σύμφωνα μάλιστα, με τις παραπάνω έρευνες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δραστών προβάλλονται και καθρεπτίζονται στα θύματα, τα οποία υιοθετούν τα χαρακτηριστικά αυτά στο μετέπειτα εγκληματικό τους προφίλ. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι η επιλογή του φύλου του θύματος, οι σεξουαλικές πράξεις, το *modus operandi* του δράστη¹⁰⁸.

Τη συλλογιστική του Bandura ακολούθησαν και άλλοι ερευνητές στην προσπάθεια να εξηγήσουν την υπόθεση του κύκλου βίας. Οι Feshbach (1974), Hertzberger (1983), Burgess και Youngblade, Gelles και Straus (1979) υποστήριζαν ότι οι κακοποιητικές συμπεριφορές γονέων μεταβιβάζονται, διδάσκοντας τα παιδιά ότι η επιθετικότητα είναι αποδεκτή και κατάλληλη¹⁰⁹. Τα παιδιά διαπαιδαγωγούνται παρατηρώντας την κακοποιητική συμπεριφορά, αναπτύσσοντας παράλληλα μια σειρά κανόνων που την υποστηρίζουν. Η υιοθέτηση αυτής της συμπεριφοράς, αυξάνει την πιθανότητα να την επαναλάβουν στα δικά τους παιδιά.

Ο Hertzberger τόνισε ότι τα κακοποιημένα παιδιά είναι πιθανότερο να σχηματίσουν κανόνες που υποστηρίζουν την κακοποιητική συμπεριφορά, εάν η δράση του γονέα θεωρείται κανονική και επιτρεπτή, εάν η κακοποίηση συνοδεύεται από τον εξορθολογισμό, με τη βοήθεια του προφορικού λόγου και εάν η κακοποίηση συνδυάζεται με την πειθαρχία μετά από κάποιο « παράπτωμα » του παιδιού.

¹⁰⁸ Aebi M., Markus A. L., Pfeiffer M. C., Schnyder Ul., Maier T., Mohler – Kuo M., (2015), «Testing the Sexually Abused-Abuser Hypothesis in Adolescents: A Population-Based Study », Springer Science and Business Media, New York, σ. 2196.

¹⁰⁹ Cicchetti D., Carlson V., (1989), « Child maltreatment : Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect », Cambridge University Press, New York, σ. 136.

Πέραν της θυματοποίησης, η έκθεση, έστω και ως παρατηρητής, του ατόμου σε κακοποιητικές συμπεριφορές μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί το βασικό οδηγητικό παράγοντα στην αναπαραγωγή τέτοιων συμπεριφορών. Βοηθητικές είναι εδώ οι κοινές παράμετροι / παράγοντες επικινδυνότητας δράστη – θύματος (το οποίο γίνεται αργότερα και το ίδιο δράστης) όπως η συνύπαρξη στο ίδιο οικογενειακό περιβάλλον, η κοινή φυλή, η κοινή κοινωνική τάξη, η ανάπτυξη ευνοϊκών στάσεων και αναπαραστάσεων για τη βία και τη γονική μέριμνα¹¹⁰. Το σύνολο των θεωριών κοινωνικής μάθησης προσαρμόζεται και ερμηνεύει πλήρως το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης, υποδηλώνοντας πως η σεξουαλική παραβατική συμπεριφορά μπορεί να ενισχυθεί από « πρωτεύουσες ομάδες », όπως τα κοινωνικά μέσα, τα ΜΜΕ, την οικογένεια, τους συνομηλίκους. Αυτή η αποδοχή οδηγεί στην απευαισθητοποίηση και στην υιοθέτηση θετικής στάσης απέναντι στη σεξουαλική βία, καθιστώντας αυτές τις συμπεριφορές περισσότερο επιτρεπτές. Εκτός από την επίδραση της αποδοχής, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο συγχρωτισμός των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων με άλλα άτομα, δράστες, επίσης, τέτοιων εγκλημάτων.

Ένα ακόμα στοιχείο που εισήγαγε ο Bandura για την ερμηνεία της διαγενεακής μεταβίβασης της (σεξουαλικής) βίας, είναι αυτό της φυσικής παραμέλησης (τάισμα, καθαριότητα, προσωπική υγιεινή) και της έλλειψης γονικής μέριμνας . Σύμφωνα με τον ίδιο, η παραμέληση αποτελεί ανεξάρτητη μεταβλητή, καθώς η φυσική παραμέληση μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη στάσεων και πεποιθήσεων θετικών προς την παιδική σεξουαλική κακοποίηση. Μεγάλο είναι το ποσοστό, άλλωστε, της συνύπαρξης σεξουαλικής κακοποίησης

¹¹⁰ Jennings G. W., Zgoba M. K., Maschi T., Reingle M. J., (2014), « An Empirical Assessment of the Overlap Between Sexual Victimization and Sex Offending », στο International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Vol. 58(12), Sage Publications, σ. 1468.

και παραμέλησης στο ίδιο οικογενειακό περιβάλλον. Στη μελέτη τους για τις οικογένειες της μεσαίας τάξης οι Bandura και Walters ανέχνευσαν ποσοστά άγχους και ανησυχίας στους εφήβους των οικογενειών – δείγμα. Οι έφηβοι με επιθετική και κακοποιητική συμπεριφορά φάνηκε αντιμετωπίζουν τα ίδια συναισθήματα όντες παιδιά, ενώ ζούσαν σε κακοποιητικό οικογενειακό περιβάλλον. Μόνο όμως όταν κατάφεραν να είναι δυνατότεροι και σωματικά ισχυρότεροι από τους γονείς τους, εξωτερίκευσαν τις συμπεριφορές αυτές¹¹¹.

Η Κοινωνιογνωστική θεωρία της Μάθησης αποτέλεσε και αποτελεί πρωτεύουσα συμπεριφορική προσέγγιση στην κοινωνική ψυχολογία, με ευρείες προεκτάσεις και εφαρμογές, γενικά. Ειδικά, αποτελεί μία από τις βασικότερες ερμηνευτικές θεωρήσεις για τον κύκλο βίας, εξηγώντας μέσω των μηχανισμών της την ροπή του θύματος κακοποίησης προς σεξουαλικές παραβατικές δράσεις με θύματα παιδιά.

¹¹¹ Cicchetti D., Carlson V., (1989), « Child maltreatment : Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect », ό.π., σ. 689.

β. Θεωρία Μίμησης του Gabriel Tarde

Το ίδιο ρεύμα, αναφορικά με τη δυναμική του μηχανισμού της μίμησης ως βασικού για τη διαμόρφωση και υιοθέτηση ατομικών συμπεριφορών, « υπηρέτησε » - πολύ νωρίτερα – και ο Γάλλος κοινωνιολόγος και εγκληματολόγος Gabriel Tarde.

Σύμφωνα με την θεωρία μίμησης του Tarde, ο μηχανισμός της μίμησης διέπεται από δύο νόμους. Κατά την πρώτη άρχη, ένας άνθρωπος μιμείται κάποιον άλλο, ανάλογα με τη συχνότητα των επαφών που έχει με αυτόν, ενώ σύμφωνα με το δεύτερο νόμο, ο ιεραρχικά ανώτερος άνθρωπος επηρεάζει τον κατώτερο¹¹². Η θεωρία του Tarde βρίσκει εφαρμογή, κυρίως, στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών, ποσοστό των οποίων γίνονται αργότερα δράστες με θύματα άλλα παιδιά. Πιο αναλυτικά, ο κυριότερος συγχρωτισμός που έχει ένα παιδί – ως επί το πλείστον – είναι αυτός με τους γονείς και το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον, επομένως ενδέχεται να μιμηθεί δικές τους συμπεριφορές που παρατηρεί συχνά ή και καθημερινά. Εφαρμόζοντας το δεύτερο νόμο, μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, οι ιεραρχικά ανώτεροι είναι συνήθως οι ηλικιακά μεγαλύτεροι, οι πράξεις των οποίων επηρεάζουν και καθορίζουν τα νεότερα άτομα.

Όπως υποστηρίζει ο Tarde « Στο μέτρο όπου η μίμηση καθορίζει τις επαναλήψεις συμπεριφορών και τις ομοιομορφίες που υπάρχουν στην κοινωνική ζωή, διαδραματίζει ένα ρόλο ο οποίος είναι ανάλογος με αυτόν της κληρονομικότητας στον ανθρώπινο κόσμο και εκείνου των κυματισμών στον φυσικό κόσμο ».

Δεν πρέπει να συγχέουμε τις επαναλήψεις και τις ομοιομορφίες που έχουν την προέλευσή τους στη μίμηση με εκείνες τις άλλες που μπορούν να βρεθούν ανάμεσα στα έθνη που αναπτύσσονται με ξεχωριστούς τρόπους σε έναν ορισμένο βαθμό πολιτισμού. Οι τελευταίοι είναι το αποτέλεσμα είτε βιολογικών αιτιών, όπως η θεμελιώδης ταυτότητα της ανθρώπινης φύσης και των οργανικών της θέσεων, είτε φυσικών αιτιών, όπως η ομοιομορφία του

¹¹² Φαρσεδάκης Ιακ., (2005), « Στοιχεία Εγκληματολογίας », ό.π., σελ. 94 - 95.

εξωτερικού περιβάλλοντος. Τα φαινόμενα που « γεννώνται » είναι κοινωνικά και όχι ζωτικά, φέρουν δε τη σφραγίδα της μίμησης, »¹¹³. Με την εν λόγω θέση διαφαίνεται η σημασία του μηχανισμού της μίμησης, για τον Tarde, στη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς και μονάχα σε αυτήν, αποκλείοντας παράλληλα την επίδραση άλλων παραγόντων.

Τα άτομα, κατα τον ίδιο, αλληλοεπηρεάζονται και ανταλλάσσουν μεταξύ τους μορφές σκέψης και δράσης σε τέτοιο βαθμό, ώστε καθένα από αυτά επηρεάζεται περισσότερο από την ανάμνηση του εαυτού του, από τις παλαιότερες εμπειρίες του τις οποίες έχει αποθηκεύσει και διατηρήσει · αυτή είναι και η προσωπική ταυτότητα, η διατήρηση, δηλαδή, και συσσώρευση, η συνέχεια και η ανάπτυξη των εμπειριών, πιο συγκεκριμένα των αναμνήσεων και των συνηθειών. Η σταθερότητα της προσωπικότητας και η υιοθέτηση και διατήρηση συμπεριφορών εξαρτώνται από τη βαθύτητα, με την οποία η δράση του κοινωνικού περιβάλλοντος εισήλθε στο άτομο¹¹⁴.

Παρόλο που στην προσέγγιση του Tarde δεν αναφέρεται συγκεκριμένα η μίμηση ως εξηγηματικός μηχανισμός για το φαινόμενο του κύκλου βίας των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων με θύματα παιδιά, ωστόσο το συγκεκριμένο μοντέλο βρίσκει ευρεία εφαρμογή σε όλες τις κοινωνικές συμπεριφορές και στον τρόπο απόκτησης και υιοθέτησής τους, συνεπώς και σε αυτές με χαρακτήρα βίαιο και κακοποιητικό. Εξάλλου, οι δύο βασικές αρχές – προϋποθέσεις για την επίτευξη της μιμητικής συμπεριφοράς, δηλαδή ο συχνός συγχρωτισμός και η ύπαρξη ιεραρχίας στη σχέση « πομπού – δέκτη » της προς μίμηση συμπεριφοράς, πληρούνται και στο μεγαλύτερο ποσοστό των περιπτώσεων της διαγενεακής μεταβίβασης της σεξουαλικής βίας.

¹¹³ Tosti G., (1897), «The Sociological Theories of Gabriel Tarde », στο Political Science Quarterly, Vol. 12, No. 3, Εκδόσεις Academy of Political Science, σ. 490 – 511.

¹¹⁴ Φαρσεδάκης Ιακ., (1990), « Η Εγκληματολογική Σκέψη : Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας », Τεύχος Α' , Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 362 – 363.

γ. Θεωρία της Προσκόλλησης

Τελευταία, παρά ταύτα επικρατέστερη σύγχρονη προσέγγιση για την εξήγηση του φαινομένου της μεταβίβασης της σεξουαλικής, κακοποιητικής συμπεριφοράς είναι αυτή της Προσκόλλησης του John Bowlby.

Από την αρχή της δημιουργίας της, η θεωρία της προσκόλλησης ενσωμάτωσε τρέχουσες εμπειρικές αποδείξεις και σχεδιάστηκε ως σημαντική αναθεώρηση των επικρατουσών ψυχοδυναμικών θεωριών της εποχής. Η θεωρία του Bowlby για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη υπήρξε πρωτοπόρα και πλέον εξελιγμένη.

Κατά τον ίδιο, πρωταρχικό κίνητρο της συμπεριφοράς των παιδιών δεν είναι η διατροφή ή η ικανοποίηση όπως ισχυρίζονται οι – τότε - επικρατούσες θεωρίες, αλλά η εγγύτητα με τον φροντιστή και την ασφάλεια που παρέχεται από αυτήν τη σχέση. Η θέση του είναι ότι οι άνθρωποι είναι γενετικά προδιάθετοι να διατηρούν την εγγύτητα με τους φροντιστές ως εξελικτικά προερχόμενο μηχανισμό επιβίωσης. Οι αποκρίσεις που παρέχει ο φροντιστής στη συμπεριφορά του βρέφους που αναζητεί εγγύτητα, καθορίζουν τις μελλοντικές συμπεριφορές του παιδιού. Οι εμπειρίες του παρελθόντος ενός ευαίσθητου, ανακουφιστικού φροντιστή ενθαρρύνουν την εμπιστοσύνη στο παιδί ότι η ασφάλεια και η χαλάρωση είναι διαθέσιμες όταν τις χρειάζεται. Εξαιτίας αυτής της «ασφαλούς βάσης» που ονομάζεται προσκόλληση, στην οποία το παιδί μπορεί να επιστρέψει σε περιόδους δυσφορίας, το άτομο νιώθει προστατευμένο στις προσπάθειές του να εξερευνήσει τον κόσμο και να πειραματιστεί, με παράλληλη ταχύτατη ανάπτυξη των δεξιοτήτων του και των αναπτυξιακών του ικανοτήτων. Η ποιότητα της προσκόλλησης βασίζεται στην ανταπόκριση και το συντονισμό του φροντιστή με τις ανάγκες του βρέφους. Ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο ο φροντιστής αποκρίνεται, το παιδί θα μάθει να προβλέπει παρόμοιες αντιδράσεις στο μέλλον και να

οργανώνει τις δικές του συμπεριφορές ανάλογα¹¹⁵ (π.χ., ανάπτυξη στρατηγικών για τη διαχείριση της δικής του δυσφορίας εάν ο φροντιστής αγνοεί τις ανάγκες του παιδιού). Αυτή η βέλτιστη μορφή σχέσης ενθαρρύνει την υγιή κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη¹¹⁶.

Μέσα από την εν λόγω περιγραφή της θεωρίας προσκόλλησης διαφαίνεται ο κυρίαρχος χαρακτήρας και η επίδραση του ρόλου του φροντιστή για την μετέπειτα εξέλιξη του ατόμου, ξεκινώντας κιόλας, από την βρεφική ηλικία.

Η σχέση με τον φροντιστή διαδραματίζει το βασικότερο ρόλο στην ανάπτυξη συγκεκριμένων πεποιθήσεων και συμπεριφορικών προτύπων, τα οποία διατηρούν τα άτομα κατά τη διάρκεια της ζωής τους.

Ο μηχανισμός της προσκόλλησης εκτείνει το φάσμα του σε τρία « οργανωμένα » μοτίβα ή στυλ απόκρισης στη δυσφορία του βρέφους και ένα « αποδιοργανωμένο » πρότυπο. Από τα τέσσερα αυτά μοτίβα, το ένα θεωρείται ασφαλής προσκόλληση, ενώ τα τρία άλλα ως ανασφαλής. Η ασφαλής προσκόλληση θεωρείται βέλτιστη για τη συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου, το οποίο διατηρεί σταθερά γνωστικά σχήματα για τις σχέσεις, χαμηλά επίπεδα αρνητικών συναισθημάτων, υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης και θετικής εικόνας του εαυτού, ευελιξία, ενώ αναγνωρίζει και αποδέχεται ευκολότερα τόσο τις συναισθηματικές του ανάγκες, όσο και των σημαντικών άλλων γύρω του. Στον αντίποδα, η ανασφαλής προσκόλληση μπορεί να περιλαμβάνει παραμέληση, ελλιπή φροντίδα, καταχρηστικές, κακοποιητικές σχέσεις. Καθίσταται σαφές πως οι κακοποιητικές σχέσεις και η χρήση

¹¹⁵ Grady D. M., Levenson S. J., Bolder T., (2017), «Linking Adverse Childhood Effects and Attachment: A Theory of Etiology for Sexual Offending », στο TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE, Sage Publications, σ. 434 – 435.

¹¹⁶ Allen B., (2011), « The Use and Abuse of Attachment Theory in Clinical Practice With Maltreated Children, Part I : Diagnosis and Assessment », στο TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE, Sage Publications, σ. 3 – 5.

σωματικής, ψυχικής ή σεξουαλικής βίας οδηγούν στην δημιουργία της πλέον ανασφαλούς προσκόλλησης.

Ανασφαλώς προσκολλημένα άτομα ενδέχεται, στην μετέπειτα ζωή τους, να αντιλαμβάνονται τις διαπροσωπικές σχέσεις ως απειλητικές και να αναπτύσσουν ακατάλληλους προσωπικούς μηχανισμούς στην προσπάθειά τους να αποφύγουν συναισθήματα ευαλωτότητας¹¹⁷. Μέσω αυτών των εμπειριών στις σχέσεις, τα παιδιά σχηματίζουν αυτό που ονομάζεται εσωτερικό μοντέλο εργασίας (internal working model), το οποίο είναι σαν ένα πρότυπο που χρησιμεύει ως βάση για άλλες μελλοντικές σχέσεις με άλλους πέρα από τον αρχικό φροντιστή. Καθορίζουν την εικόνα του ατόμου και διαμορφώνουν τις προσδοκίες του για φροντίδα και σταθερότητα στις μελλοντικές σχέσεις. Για παράδειγμα, εάν ένα άτομο βιώσει τον κύριο φροντιστή του ως αξιόπιστο και προστατευτικό, θα εισέλθει σε μελλοντικές σχέσεις με την προσδοκία ότι οι άλλοι θα ανταποκριθούν σε αυτήν τη σχέση με παρόμοιο τρόπο.

Τα μοντέλα διατηρούνται στην ενήλικη ζωή, επιβεβαιώνοντας την επίδραση της προσκόλλησης καθ'όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Τα πρότυπα προσκόλλησης ενηλίκων¹¹⁸ είναι παρεμφερή με εκείνα των παιδιών και περιγράφονται σε τέσσερα οργανωμένα μοτίβα :

α) το ασφαλές, β) το αγχώδες - προκατειλημμένο, γ) το απορριπτικό - αποφευκτικό και τέλος δ) το φοβισμένο – αποφεύκτικό.

Σχετικές, με τη θεωρία της προσκόλλησης, έρευνες, οι οποίες εξέτασαν τις μακροχρόνιες επιδράσεις της ποιότητας της προσκόλλησης, έδειξαν ότι οι ανασφαλείς σχέσεις συσχετίζονται με ένα πλήθος ελλειμματικών, συμπεριφορικών αποτελεσμάτων. Σε σχέση με άτομα που έχουν δημιουργήσει ασφαλή προσκόλληση, τα άτομα με ανασφαλή εμφανίζουν

¹¹⁷ Grady D. M., Levenson S. J., Bolder T., (2017), «Linking Adverse Childhood Effects and Attachment: A Theory of Etiology for Sexual Offending », ό.π., σ. 434.

¹¹⁸ Fraley C. R., Shaver R. P., (2000), « Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions », στο Review of General Psychology, Vol 4., σ. 132 – 154.

μεγαλύτερες δυσκολίες ως προς τη συναισθηματική, συμπεριφορική και γνωστική διαδικασία, όπως επίσης και με την οικειότητα, στην μετέπειτα ζωή. Επιπλέον, οι ανασφαλείς προσκολλήσεις συμβάλλουν σε μια σειρά ψυχικών διαταραχών, συμπεριλαμβανομένων των συναισθηματικών διαταραχών, των διαταραχών εθισμού, της διαταραχής του μετατραυματικού στρες, των ψυχωσικών διαταραχών και των αντικοινωνικών, οριακών και ναρκισσιστικών διαταραχών προσωπικότητας. Υπάρχει επίσης αποδεδειγμένη σχέση μεταξύ των ζητημάτων που σχετίζονται με την προσκόλληση και την επιθετικότητα σε ποικίλες ηλικιακές ομάδες. Τα μικρά παιδιά που ανατρέφονται αμελώς, ανταποκρίνονται ακαταλλήλως στον αποχωρισμό και την εξουσία / αρχή, επιδεικνύοντας επιθετικές συμπεριφορές. Μελέτες των ηλικιακών σειρών σε δείγμα ηλικιωμένων ατόμων με ανασφαλείς μορφές προσκόλλησης έδειξαν ότι αυτά τα άτομα έχουν υψηλότερα ποσοστά επιθετικής συμπεριφοράς και ελλιπούς ενσυναίσθησης σε σύγκριση με άτομα με ασφαλή πρότυπα προσκόλλησης¹¹⁹. Οι Patterson, DeBaryshe και Ramsey¹²⁰ δημιούργησαν ένα αναπτυξιακό μοντέλο για την αντικοινωνική συμπεριφορά που συνδέει ρητά τις αλληλεπιδράσεις φροντιστή - παιδιού με την παραβατικότητα στη νέου. Υπάρχουν επίσης ενδείξεις, μέσω σημαντικού αριθμού μητέρων - δείγματος κακοποιημένων παιδιών¹²¹, οι οποίες περιγράφουν κακές σχέσεις κατά την παιδική ηλικία με τους γονείς τους, ιδιαίτερα με

¹¹⁹ Smallbone S. W., Dadds M. R., (1998), « Childhood attachment and adult attachment in incarcerated adult male sex offenders » στο Journal of Interpersonal Violence, Vol 13., σ. 555 – 573.

¹²⁰ Patterson G. R., DeBaryshe B. D., Ramsey E., (1990), « A developmental perspective on antisocial behavior » στο American Psychologist, Vol. 44., σ. 329 – 335.

¹²¹ Χρήσιμο θα ήταν να διευκρινισθεί πως στο μεγαλύτερο ποσοστό των κακοποιήσεων παιδιών, η μήτερα διαδραματίζει « συναυτουργικό » ρόλο και όχι πρωταγωνιστικό.

τις μητέρες τους, ενώ μητέρες σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών διαφαίνεται να είχαν ανασφαλή και αποδιοργανωμένη προσκόλληση με τον φροντιστή τους¹²².

Πλήθος ερευνών και προσεγγίσεων¹²³ υποστηρίζει την εφαρμογή της θεωρίας προσκόλλησης και πιο συγκεκριμένα την ιδέα ότι οι ανασφαλείς σχέσεις προσκόλλησης κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας ή και της ενηλικίωσης αυξάνουν την πιθανότητα διαγενεακής μεταβίβασης της κακοποίησης, που οι ίδιοι (οι γονείς) έχουν υποστεί ως παιδιά. Η S. Zuravin και οι συνεργάτες¹²⁴ επιβεβαιώνουν, επίσης, την υπόθεση, καθώς μέσω των ευρημάτων της έρευνας τους διαπιστώθηκε ότι η κακή ποιότητα σχέσεων προσκόλλησης στην παιδική ηλικία συνδέθηκε με την πιθανότητα μεταβίβασης της κακοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής, της αμέλειας και της σεξουαλικής κακοποίησης. Ιδιαίτερα για τις μητέρες της τελευταίας μορφής κακοποίησης, η πιθανότητα του να είναι, με τη σειρά τους, κακοποιητικές στα παιδιά τους, ήταν ιδιαίτερα αυξημένη.

Διαφαίνεται από τα παραπάνω, τόσο από τη θεωρητική εφαρμογή της προσέγγισης της προσκόλλησης, όσο και από την πρακτική, μέσω των ερευνητικών πορισμάτων, πως το σύνθετο αυτό μοντέλο που έχει την αρχή του, από τα πρώτα κιόλας στάδια ζωής, λειτουργεί καταλυτικά και καθοριστικά όχι μόνο για το ίδιο το άτομο, αλλά και για τις διαπροσωπικές του σχέσεις και για το ρόλο του στην ζωή άλλων.

¹²² Leifer M., Kilbane T., Kalick S., (2004), «Vulnerability or Resilience to Intergenerational Sexual Abuse: The Role of Maternal Factors », στο Child Maltreatment, vol. 9, σ. 79.

¹²³ Egeland B., Jacobvitz D., Sroufe Al. L., (1988), «Breaking the Cycle of Abuse » στο Child Development, Vol. 59, σ. 1080 – 1088.

¹²⁴ Zuravin S., McMillen C., DePanfilis D., Risley – Curtiss C., (1996), « The Intergenerational Cycle of Child Maltreatment: Continuity Versus Discontinuity », στο Journal of Interpersonal Violence, Vol. 11, σ. 315 – 334.

Κεφάλαιο II : Η ερευνητική προσέγγιση του «Κύκλου της Βίας » στη διεθνή βιβλιογραφία

Όπως έχει καταστεί σαφές, το παρόν πόνημα πραγματεύεται την επιδραστική λειτουργία της κακοποίησης του ατόμου στην μετέπειτα εμπλοκή του σε σεξουαλικά εγκλήματα με θύματα παιδιά.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα γίνει παρουσίαση της διεθνούς βιβλιογραφίας και των ερευνητικών πορισμάτων , που θέτουν ως κυρίαρχη την εν λόγω υπόθεση, ως εξηγητικό παράγοντα και παράγοντα επικινδυνότητας.

Διεθνώς, η προσέγγιση του κύκλου της βίας βρίσκει εφαρμογή και ερευνητικό έδαφος, σε όλες τις μορφές κακοποίησης, είτε αυτή είναι παραμέληση, ενδοοικογενειακή βία, σωματική, κακοποίηση των ηλικιωμένων, σεξουαλική κακοποίηση. Ο όρος που χρησιμοποιείται είναι άλλοτε ο « κύκλος της βίας » (ο οποίος δεν προσδιορίζει ή προϋποθέτει την ύπαρξη δεσμών ή σχέσης δράστη θύματος) και άλλοτε η « διαγενεακή ή διαγενεαλογική μεταβίβαση της βίας », όρος ο οποίος προσδίδει το επιπλέον χαρακτηριστικό της συγγένειας μεταξύ δράστη και θύματος, σαν ένα νοητό συνεχές από δράστη σε κακοποιημένο – και εν συνεχεία, ενδεχομένως δράστη -.

Η δημοφιλία της προσέγγισης του κύκλου βίας και η αποδοχή της ως εφαρμόσιμης από ποικίλους επιστημονικούς κλάδους, που ερευνούν την ανθρώπινη φύση και το άτομο έθεσε σε δεύτερο πλάνο τις μέχρι τότε αιτιολογικές θεωρίες προσέγγισης της βίας, με βιολογικές, οικονομικο – πολιτικές και άλλες συνιστώσες, χωρίς βέβαια να τις αποκλείσει. Αυτό, βέβαια, δε σημαίνει ότι η προσέγγιση του κύκλου βίας λαμβάνει θέση « κανόνα » ή ότι και άλλοι παράγοντες επικινδυνότητας δε λειτουργούν επιβαρυντικά προς το πέραςμα στην πράξη.

Σε διεθνές επίπεδο, οι έρευνες που αφορούν στους σεξουαλικούς εγκληματίες και στη σχέση της πρότερης θυματοποίησης τους με την εγκληματική τους δράση είναι πολλές [Landis (1956), Finkelhor, Gerald, Smith (1991), Williams, Finkelhor (1992), Weeks, Widom (1998), Dhawan, Marshall (1996), Zgourides, Monto, Harris (1994), Araji, Finkelhor (1989),

Burgess, Hazelwood, Rokous, Hartman, Burgess (1988), Carlson (1991), Groth (1979), Money (1981), Ryan (1989) κ.α] και διαφέρουν ως προς τα ερευνητικά τους πορίσματα, το δείγμα, τις ανεξάρτητες μεταβλητές και τις ερευνητικές μεθόδους, τις οποίες χρησιμοποιούν. Ωστόσο, δεν είναι τόσες αυτές που συγκεκριμενοποιούν το είδος του σεξουαλικού εγκλήματος (εν προκειμένω σεξουαλικά εγκλήματα με θύματα παιδιά). Στο παρόν πόνημα και κεφάλαιο έχουν συλλεχθεί, απομονωθεί και επιλεγθεί να παρατεθούν μονάχα όσες περιλαμβάνουν τη μεταβλητή του θύματος – παιδιού.

α. Άνδρες δράστες

Η Michele Elliott, το 1995, διεξήγαγε έρευνα, με δείγμα 91 σεξουαλικών δραστών με θύματα παιδιά. Σκοπός της έρευνας ήταν να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με το *modus operandi* των δραστών, το ηλικιακό εύρος των θυμάτων, τους λόγους επιλογής του εκάστοτε θύματος και τέλος τις προτάσεις τους για την πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, πληροφορία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και πρωτότυπη. Οι δράστες επιλέχθηκαν από σωφρονιστικά καταστήματα, θεραπευτικά προγράμματα, ειδικά κέντρα νοσηλείας και έυρος ποινών από 9 μήνες έως ισόβια κάθειρξη.

Η συνέντευξη συνίστατο σε ημι-δομημένο διάγραμμα 72 ερωτήσεων, οι οποίες αφορούσαν στα ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών – στόχων, στις στρατηγικές που χρησιμοποιήθηκαν για την προσέγγισή τους (τις ανεπιτυχείς και τις επιτυχείς), τα συναισθήματα των δραστών, το ιστορικό των δραστών, τις προτάσεις για τα μέτρα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών. Η αξιοπιστία των απαντήσεων στην ημιδομημένη συνέντευξη αξιολογήθηκε με ομάδα ελέγχου και πιο συγκεκριμένα με τη συνέντευξη 12 ατόμων από ειδικά κέντρα νοσηλείας, δύο φορές, σε διάστημα 6 μηνών.

Ως προς το αντικείμενο ενδιαφέροντος της παρούσας εργασίας (την επίδραση της πρότερης θυματοποίησης του δράστη στην μετέπειτα παραβατική του συμπεριφορά), το ιστορικό του

δείγματος ερευνήθηκε στο τελευταίο μέρος της συνέντευξης και τα αποτελέσματα ήταν τα εξής : Τα 2/3 είχαν τουλάχιστον μια αρνητική σεξουαλική εμπειρία ως παιδί ή έφηβος. Η μέση ηλικία για αυτή την αρνητική σεξουαλική εμπειρία ήταν τα 12,5 χρόνια. Αντίθετα, η μέση ηλικία για την πρώτη θετική σεξουαλική εμπειρία ήταν τα 16 χρόνια. Όλοι οι δράστες του δείγματος διέπραξαν το πρώτο τους αδίκημα ως νεαροί, 1 έως 3 χρόνια μετά την πρώτη σεξουαλική έλξη (από παιδί) . Συλλέχθηκαν πληροφορίες για 87 από τους παραβάτες σε σχέση με τις δικές τους σεξουαλικές εμπειρίες ως παιδιά. Τα 2/3 των ανδρών (68%) δήλωσαν ότι είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά σε παιδική ηλικία. Το 59% των παραβατών εισήγαγε και περιέγραψε κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης κατά τη διάρκεια της θυματοποίησής τους. Η μέση ηλικία της σεξουαλικής κακοποίησης τους ήταν τα 9,7 έτη.

Πέραν των χρήσιμων πληροφοριών που συλλέχθηκαν σχετικά με το ιστορικό των δραστών και της θυματοποίησής τους κατά την παιδική ηλικία, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες υπήρξαν οι προτάσεις των δραστών για την αντεγκληματική πολιτική με στόχο την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής εγκληματικότητας¹²⁵ .

Το 1996, οι Jackie Craissati και Grace McClurg¹²⁶, προσπάθησαν να επιβεβαιώσουν την υπόθεση της ιδιαίτερης φύσης των σεξουαλικών εγκληματιών με θύματα παιδιά, σε σχέση με την « κοινή » εγκληματικότητα. Κατά τους ίδιους, η σεξουαλική δράση με θύματα παιδιά αποτελείται από προσδιορισίμες μεν, αλληλοκαλυπτόμενες δε, υποομάδες, οι οποίες διαμορφώνονται ανάλογα με κάποιες βασικές μεταβλητές, όπως η πρότερη σεξουαλική

¹²⁵ Πιο αναλυτικά, για την έρευνα της Michele Elliott, βλ. Elliott M., (1995), « Child Sexual Abuse Prevention : What Offenders Tell Us », στο Child Abuse & Neglect, Vol. 19, No.5, Elsevier, USA, σ. 579 – 594.

¹²⁶ Craissati J., McClurg G., (1996), « The Challenge Project : Perpetrators of child sexual abuse in South East London », στο Child Abuse & Neglect, Vol. 20, No. 11, Elsevier, USA, σ. 1067 – 1077.

θυματοποίηση, η επανάληψη στη δράση, η σχέση θύματος – δράστη και τα ατομικά χαρακτηριστικά του θύματος.

Το δείγμα 80 περιπτώσεων συλλέχθηκε από το Challenge Project, ένα κοινοτικό πρόγραμμα θεραπείας για τους δράστες σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, όπου παραπέμφθηκαν όλοι οι καταδικασθέντες δράστες σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο νοτιοανατολικό Λονδίνο. Το αδίκημα θα μπορούσε να είναι είτε ενδοοικογενειακό, είτε εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος, το δείγμα, όμως, αποτελούταν μόνο από άνδρες δράστες. Λόγοι αποκλεισμού από την έρευνα ήταν οι σοβαρές ψυχικές ασθένειες, οι σοβαρές εγκεφαλικές βλάβες ή ο εθισμός σε ουσίες. Οι ομάδες ελέγχου αποτελούταν από δράστες βίαιων εγκλημάτων και εγκλημάτων κατά της περιουσίας, κανένας όμως από αυτούς δεν είχε προηγούμενες ή τρέχουσες καταδικαστικές αποφάσεις για σεξουαλικά αδικήματα.

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση ήταν η ημιδομημένη κλινική συνέντευξη, που κάλυπτε προσωπικές και κοινωνικές λεπτομέρειες, πλήρες ιστορικό της παραβατικής συμπεριφοράς και παρακολούθηση της στάσης απέναντι στο αδίκημα / αδικήματα.

Ως προς τα στατιστικά του ιστορικού της ομάδας δραστών, οι γονείς ήταν διαζευγμένοι για 37 από τους άνδρες (46,5%), ήταν κατά μέσο όρο ήταν 7,7 ετών όταν συνέβη το γεγονός. Πενήντα από τους άνδρες (63%) ανέφεραν ότι είχαν υποστεί συναισθηματική παραμέληση και 32 (40%) δήλωσαν ότι είχαν υποστεί σωματική κακοποίηση, οι περισσότεροι εκ των οποίων από τον πατέρα τους (19/32, 60%). Μόνο το 31% των ατόμων δεν είχε κακοποιηθεί συναισθηματικά ή σωματικά, αναφέρθηκε σημαντική σχέση μεταξύ της παρουσίας συναισθηματικής κακοποίησης και της παρουσίας σωματικής κακοποίησης. Περισσότεροι από τους μισούς άντρες (N = 41, 51,5%) δήλωσαν ότι είχαν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση. Πιο συχνά η κακοποίηση αυτή πραγματοποιήθηκε από έναν γνωστό ή ξένο (N = 27, 67,5%). Το υπόλοιπο ποσοστό είχε κακοποιηθεί ενδοοικογενειακά (N = 13, 32,5%).

Τρεις από αυτούς τους 41 άνδρες είχαν κακοποιηθεί από γυναίκες (7,5%). Κατά μέσο όρο, η έναρξη της κακοποίησης ήταν τα 9,5 έτη. Σε 17 άτομα από το δείγμα η κακοποίηση ήταν ολοκληρωμένη (συνουσία), ενώ σε 19, όχι. Η φύση της κακοποίησης δεν αναφέρθηκε από το υπόλοιπο των ανδρών. Μερικοί από τους άνδρες (N = 9) ανέφεραν ότι και άλλο μέλος της οικογένειάς τους είχε υποστεί σεξουαλική κακοποίηση. Στο σύνολο, το 23,7% δεν είχε ιστορικό σωματικής κακοποίησης, σεξουαλικής κακοποίησης ή παραμέλησης.

Όσον αφορά τη σεξουαλική τους ανάπτυξη, 23 άτομα (29%) ανέφεραν ότι είχαν εμπλακεί σε σεξουαλική επαφή με άλλα αγόρια όταν ήταν παιδιά. Ως ενήλικες, το 23,8% των ανδρών είχαν εμπλακεί σε σεξουαλική σχέση με έναν άλλο άνδρα. Κατά μέσο όρο, οι άντρες ήταν 20,5 ετών όταν άρχισαν την πρώτη ετεροφυλόφιλη σχέση τους, ωστόσο το εύρος ήταν σημαντικό (μεταξύ 10 και 44 ετών). Οι 25 άνδρες εκ του συνόλου δεν είχαν μακροχρόνιες σχέσεις και δύο άνδρες είχαν τουλάχιστον τέσσερις μακροχρόνιες σχέσεις.

Προκειμένου να καταστή σαφές το κατά πόσον ορισμένα, συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ιστορικού συναντώνται μόνο σε αυτή τη συγκεκριμένη ομάδα παραβατών ή ήταν εξίσου υπαρκτά και σε άλλες παραβατικές ομάδες, συγκεντρώθηκαν πληροφορίες σε δύο ομάδες ελέγχου. Μία ομάδα αποτελούταν από 20 βίαιους παραβάτες και η άλλη από 20 δράστες εγκλημάτων κατά της περιουσίας, όπως προαναφέρθηκε.

Όπως διαπιστώθηκε, οι σεξουαλικοί παραβάτες διέφεραν από τις άλλες δύο ομάδες σε διάφορες μεταβλητές. Πιο συγκεκριμένα, το δείγμα των σεξουαλικών δραστών ήταν πολύ πιο πιθανό να έχει βιώσει σεξουαλική κακοποίηση ως παιδιά, ήταν επίσης πολύ πιο πιθανό να έχουν υποστεί σχολικό εκφοβισμό, ενώ ανέφεραν τουλάχιστον δύο επιπρόθετες δυσκολίες κατά την παιδική ηλικία, όπως τη φοίτηση σε ειδικό σχολείο ή διακοπή της φοίτησης, πριν από την ηλικία των 16 ετών. Σε αντίθεση με τα παραπάνω, όμως, βρέθηκαν να έχουν πιο σταθερή και συχνή εργασία.

Δεν υπήρξε διαφορά μεταξύ των ομάδων όσον αφορά την εθνικότητα, την οικογενειακή κατάσταση, τον αριθμό των ενήλικων σεξουαλικών σχέσεων, την επαφή με την οικογένεια, το γονικό διαζύγιο, τη συναισθηματική παραμέληση ως παιδιά και την εμπλοκή με υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Δεν υπήρξε, επίσης διαφορά μεταξύ των σεξουαλικών και των βίαιων δραστών, όσον αφορά τη σωματική κακοποίηση που υπέστησαν ως παιδιά (40% και 45% αντίστοιχα). Στόν αντίποδα, η ομάδα ελέγχου των δραστών κατά της περιουσίας ήταν πολύ λιγότερο πιθανό να έχουν σωματικά κακοποιηθεί ως παιδιά.

Τα παραπάνω ευρήματα φαίνεται να υποδεικνύουν τη σχέση της σεξουαλικής δράσης με θύματα παιδιά και των μεταβλητών του ιστορικού του δράστη και της πρότερης κακοποίησης που ο ίδιος έχει υποστεί, με τον αριθμό του δείγματος βέβαια να μην παράσχει ικανοποιητικά στοιχεία, σύμφωνα με τους θύνοντες της έρευνας.

Μία ακόμα έρευνα που συστάθηκε για τη διερεύνηση της εν λόγω υπόθεσης είναι αυτή των Elisa Romano και Rayleen de Luca¹²⁷, το 1997. Μάλιστα, οι συγκεκριμένοι προσπάθησαν να αποδείξουν όχι μόνο την επίδραση της θυματοποίησης στην μετέπειτα δράση, αλλά και ομοιότητες ως προς το « χαρακτήρα » της σεξουαλικής δράσης (π.χ. κοινό modus operandi, κοινή δράση, κοινή επιλογή χαρακτηριστικών θύματος).

Το δείγμα αποτελούταν από 24 άνδρες, οι οποίοι είχαν διαπράξει σεξουαλικό αδίκημα εναντίον ενός ή περισσότερων παιδιών και συλλέχθηκε από επαρχιακά ή ομοσπονδιακά θεραπευτικά ιδρύματα. Η μέση ηλικία των σεξουαλικών παραβατών ήταν τα 41 έτη (με

¹²⁷ Romano El., R. V. de Luca, (1997), « Exploring the Relationship Between Childhood Sexual Abuse and Adult Sexual Perpetration », στο Journal of Family Violence, Vol. 12, No. 1, Plenum Publishing Corp., σ. 85 – 98.

εύρος από 17 έως 67) και οι περισσότεροι (38%) ανέφεραν ότι ήταν χωρισμένοι ή διαζευγμένοι.

Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο, σχετικά με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, ερωτηματολόγιο σχετικά με τη φύση της παράβασης και τα χαρακτηριστικά του θύματος, ερωτηματολόγιο σχετικά με την ενδεχόμενη πρότερη θυματοποίησή τους και συγκεκριμένα μία ελαφρώς τροποποιημένη έκδοση του Sexual Victimization Survey (Finkelhor, 1979). Όσον αφορά στο τελευταίο, οι συμμετέχοντες απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με τη φύση τυχόν σεξουαλικών εμπειριών κακοποίησης που μπορεί να έχουν υποστεί πριν από την ηλικία των 16 ετών. Στην παρούσα μελέτη, η σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία ορίστηκε ως σεξουαλική επαφή πριν από την ηλικία των 16 ετών με ένα άτομο ηλικίας τουλάχιστον πέντε ετών μεγαλύτερο ηλικιακά . Σε περιπτώσεις όπου η ηλικιακή διαφορά ήταν μικρότερη των πέντε ετών, η δράση θεωρήθηκε κακοποιητική μόνο αν ο συμμετέχων: (α) δήλωσε σαφώς ότι κακοποιήθηκε σεξουαλικά ως παιδί, (β) δήλωσε ότι δεν συναίνεσαι στην εμπειρία , ή (γ) ανέφερε ότι απειλήθηκε, αναγκάστηκε με τη χρήση σωματικής βίας / τραυματίστηκε ή εξαπατήθηκε για να συμμετάσχει στη σεξουαλική δραστηριότητα.

Η συχνότητα της κακοποίησης εξάχθηκε σύμφωνα με το ποσοστό των σεξουαλικών δραστών που πληρούσαν τα κριτήρια για παιδική σεξουαλική κακοποίηση (των ίδιων) από όλους εκείνους τους σεξουαλικούς παραβάτες που αρχικά προσφέρθηκαν εθελοντικά για τη μελέτη και ανταποκρίθηκαν στα ερωτηματολόγια.

Στην παρούσα μελέτη, το ποσοστό της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης βρέθηκε να είναι 75% (18 από τους 24 συμμετέχοντες). Το ποσοστό αυτό υπήρξε σημαντικά υψηλότερο από το ποσοστό ανάλογης έρευνας του Bagley και των συνεργατών (1994), σχετικά με τη σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία, που βρέθηκε μεταξύ των ενήλικων ανδρών της κοινότητας το οποίο ανήλθε στο 15,5%. Το εύρημα της εν λόγω έρευνας ήταν επίσης

σημαντικά διαφορετικό από το ποσοστό συχνότητας (στο 29 %) που παρατηρήθηκε στους άνδρες που βίωσαν σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία και αργότερα διέπραξαν αδικήματα μη σεξουαλικής φύσης (Elisa Romano και Rayleen V. De Luca, 1996).

Επιπλέον, διαφάνηκαν τάσεις σχετικές με την ηλικία κακοποίησης των δραστών και την ηλικία του « επιλεγμένου » θύματός τους. Πιο συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των εμπειριών θυματοποίησης των δραστών συνέβησαν όταν ήταν μεταξύ 6 και 10 ετών και η πλειοψηφία των θυμάτων τους (55%) ήταν επίσης σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Ομοιότητες βρέθηκαν ακόμα ως προς τη διάρκεια. Το 61% του δείγματος ανέφερε ότι είχε κακοποιηθεί σεξουαλικά κατά την παιδική ηλικία για μία περίοδο ετών, ενώ το 44% ανέφερε επίσης ότι και η εγκληματική συμπεριφορά διήρκεσε ανάλογο διάστημα . Επιπλέον, υπήρξαν τάσεις σχετικά με την επανάληψιμότητα, καθώς το 44% των δραστών ανέφερε μεταξύ 3 και 25 περιστατικών σεξουαλικής θυματοποίησης κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας, ενώ το 50% ανέφερε επίσης ότι η συχνότητα της σεξουαλικής δράσης ήταν στον ίδιο βαθμό. Ακόμα, αναλογίες εντοπίστηκαν στην ποικιλία της σεξουαλικής δραστηριότητας, καθώς το 94 % του δείγματος δήλωσε ότι η θυματοποιητική δράση περιελάμβανε θωπεία, όπως και το 78% ότι συμπεριέλαβε θωπεία στην εγκληματική δράση. Κάτι ανάλογο διαπιστώθηκε και στην κατηγορία « στοματική σεξουαλική δραστηριότητα », με ποσοστά 72% και 67%, αντιστοίχως. Τέλος, ενδιαφέροντα αποτελέσματα εξάχθηκαν σε σχέση με το φύλο, αφού στην παρούσα έρευνα αναφέρθηκε από το 62 % των συμμετεχόντων ότι είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά από γυναίκα, ενώ το 69 % επέλεξε και το ίδιο θύμα θηλυκού γένους.

Παρά την « ελλιπή », στατιστικώς, σημασία της εν λόγω έρευνας, η πρωτοτυπία του μοντέλου ερωτήσεων και υποθέσεων που ακολουθήθηκε, καθώς και τα ευρήματα – τάσεις που εξάχθηκαν, την καθιστούν αξιόλογη - τουλάχιστον – ως προς περαιτέρω και σύγχρονη διερεύνηση.

Κυμαινόμενοι στην ίδια συλλογιστική για την επίδραση της κακοποίησης (γενικά) κατά την παιδική ηλικία, οι Richard Felson και Kelsea Jo Lane¹²⁸ διεξάγουν το 2009 έρευνα με σκοπό να εξετάσουν τη σχέση μεταξύ της σωματικής και της σεξουαλικής κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία και των ειδών των εγκλημάτων που διαπράττουν ενήλικες παραβάτες.

Τα δεδομένα για την έρευνα συλλέχθηκαν από την Έρευνα για τους κρατούμενους στις κρατικές και ομοσπονδιακές σωφρονιστικές εγκαταστάσεις του 1997, η οποία διενεργήθηκε από την Υπηρεσία Απογραφής των ΗΠΑ εξ ονόματος του Υπηρεσίας Στατιστικών Δικαιοσύνης και της Υπηρεσίας Σωφρονιστικών Καταστημάτων.

Οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν μέσω διαστρωματωμένης επιλογής δύο σταδίων. Το πρώτο στάδιο αφορούσε την επιλογή φυλακών από ένα πλήθος 1.409 κρατικών και 127 ομοσπονδιακών φυλακών. Οι συμμετέχοντες ανήλθαν σε 14.285 από κρατικές εγκαταστάσεις και 4.041 από ομοσπονδιακές εγκαταστάσεις. Το ποσοστό απόκρισης στις προσωπικές συνεντεύξεις, με τη βοήθεια Η/Υ, ήταν 92%. Το τελικό συνολικό δείγμα περιελάμβανε 13.964. Η ανάλυση περιορίστηκε σε άνδρες δράστες, καθώς μόνο το 3,5% των σεξουαλικών παραβατών στο δείγμα των κρατουμένων ήταν γυναίκες.

Σε αυτό το σημείο, είναι αναγκαίο να αναφερθεί πως λόγω της πληθώρας των αποτελεσμάτων, των σχέσεων μεταξύ ανεξάρτητων μεταβλητών και των στατιστικών αναλύσεων που εξάχθηκαν από την παρούσα έρευνα, εδώ θα αναφερθούν μόνο τα σχετικά με το αντικείμενο του πονήματος αποτελέσματα .

Ως προς την πρόβλεψη του αδικήματος, οι αναλύσεις κατέδειξαν ισχυρές τάσεις ως προς τη διάπραξη σεξουαλικών εγκλημάτων με θύματα παιδιά από δράστες που έχουν κακοποιηθεί

¹²⁸ Για την πλήρη έρευνα, βλ. Felson R., Lane J. K., (2009), «Social Learning, Sexual and Physical Abuse, and Adult Crime » στο Aggressive Behavior , Vol. 35, σ. 489 – 501.

σεξουαλικά ως παιδιά. Οι πιθανότητες ενός δράστη που διαπράττει σεξουαλικό αδίκημα εναντίον παιδιού (σε σύγκριση με ένα μη βίαιο αδίκημα) ήταν περισσότερες από οκτώ φορές υψηλότερο αν είχε υποστεί και ο ίδιος σεξουαλική κακοποίηση, κατά την παιδική ηλικία. Αντίστοιχα, για σεξουαλικά εγκλήματα εναντίον ενηλίκων, οι πιθανότητες ήταν 2,3 φορές μεγαλύτερες. Ακόμα, οι σχέσεις μεταξύ της σεξουαλικής κακοποίησης και της βίαιης επίθεσης και ληστείας ήταν μικρές και όχι στατιστικά σημαντικές. Τάσεις διαφάνηκαν επίσης και ως προς την ειδίκευση σε αδικήματα, ιδίως για τα σεξουαλικά αδικήματα. Οι παραβάτες με ιστορικό σεξουαλικής θυματοποίησης βρέθηκαν να έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να διαπράξουν σεξουαλικά αδικήματα κατά παιδιών και ενηλίκων από μη βίαια αδικήματα.

β. Έρευνες εστιασμένες στη μητέρα

Όπως διαφαίνεται κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, η πλειοψηφία των ερευνών που εξετάζουν το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης και δη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης αφορούν αποκλειστικά σε άνδρες δράστες, κάτι που έρχεται να επιβεβαιώσει η θεωρία – και αντιστρόφως –.

Παρά ταύτα, τα υπάρχοντα ερευνητικά ευρήματα αναδεικνύουν το ρόλο της μητέρας – δράστη / συνεργού, περισσότερο με χαρακτήρα παράλειψης (όχι με τη νομική χροιά του όρου) ή αμέλειας, παρά ως πράξης, προσδίδοντας στην προσέγγιση ιδιαίτερο ενδιαφέρον και πρόσφορο έδαφος προς ανάλυση.

Η υπόθεση που παρουσιάζεται διεθνώς για το μητρικό ρόλο στην παιδική σεξουαλική κακοποίηση συσχετίζει, επίσης, την πρότερη παιδική σεξουαλική κακοποίηση της μητέρας και την επίδραση αυτής στην σεξουαλική κακοποίηση και του δικού της παιδιού (χωρίς απαραίτητα να ταυτίζεται ο ρόλος της με αυτόν του άμεσου δράστη), διατηρώντας και στην παρούσα προσέγγιση τον « κυκλικό », διαγενεακό χαρακτήρα.

Οι μητέρες σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών συνήθως δεν είναι οι δράστες της κακοποίησης. Ωστόσο, σύμφωνα με τις στατιστικές, μητέρες με ιστορικό παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης τείνουν να « μεταβιβάζουν » τη θυματοποίηση και δικά τους παιδιά. Τα ποσοστά αυτής της έμμεσης μετάδοσης σεξουαλικής κακοποίησης κυμαίνονται από 24% έως 42% ¹²⁹ .

Να εξετάσουν αυτήν τη συσχέτιση προσπάθησαν οι Myra Leifer, Teresa Kilbane και Sarah Kalick¹³⁰, το 2004. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της έρευνας τους ήταν να ορίσουν τις διαφορές μεταξύ σεξουαλικά κακοποιημένων μητέρων και μη σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών (ασυνέχεια κακοποίησης) και σεξουαλικά κακοποιημένων μητέρων με σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά (συνέχιση κακοποίησης). Οι μητέρες της πρώτης κατηγορίας συγκρίθηκαν στη συνέχεια με σεξουαλικά μη κακοποιημένες μητέρες, που όμως είχαν σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά και με μη σεξουαλικά κακοποιημένες μητέρες, μη σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών. Εξετάστηκαν επτά τομείς του λειτουργικού ρόλου της μητέρας: η διατήρηση της σχέσης προσκόλλησης με τους φροντιστές, το ενήλικο μοτίβο προσκόλλησης, η συνέπεια και η σταθερότητα των ετεροφυλοφιλικών ενήλικων σχέσεων, οι ενήλικες εμπειρίες συναισθηματικής, σωματικής και / ή σεξουαλικής θυματοποίησης, ο εθισμός σε ουσίες και τέλος οι μετατραυματικές επιπτώσεις.

Οι συμμετέχοντες ήταν 196 παιδιά και οι μητέρες τους που είχαν χρησιμοποιηθεί ως δείγμα για μεγαλύτερη μελέτη (Leifer και συνεργάτες, 2001). Από αυτά, τα 96 παιδιά είχαν

¹²⁹ Αναλυτικότερα, βλ. Faller C. K., (1989), « Why sexual abuse ? An exploration of the intergenerational hypothesis », ό.π., σ. 543 – 548.

¹³⁰ Leifer M., Kilbane T., Kalick S., (2004), «Vulnerability or Resilience to Intergenerational Sexual Abuse: The Role of Maternal Factors », στο CHILD MALTREATMENT, Vol. 9, No. 1, Sage Publications, σ. 78 – 91.

κακοποιηθεί σεξουαλικά και τα υπόλοιπα 100 παιδιά ανέφεραν ιστορικό κακοποίησης. Και σε αυτήν την έρευνα, χορηγήθηκε ημιδομημένη συνέντευξη με κατηγορίες ερωτηματολογίων, ανάλογα με το αντικείμενο που εξετάζονταν.

Ως προς τα αποτελέσματα, σημαντικός για τη συνέχιση ή όχι της σεξουαλικής κακοποίησης από την μητέρα στο παιδί είναι ο ρόλος των σχέσεων προσκόλλησης. Όπως προβλέφθηκε, οι σεξουαλικά κακοποιημένες μητέρες με μη κακοποιημένα παιδιά ανέφεραν σημαντικά λιγότερες διαταραχές στις σχέσεις προσκόλλησής τους, κατά την παιδική ηλικία και σημαντικά μεγαλύτερο χρονικό διάστημα συμβίωσης με τις βιολογικές τους μητέρες. Ως ενήλικες, οι περισσότερες από αυτές τις μητέρες χαρακτήρισαν ασφαλείς και σταθερές τις σχέσεις τους, είχαν μικρότερο ποσοστό εμπλοκής με τις ουσίες και λιγότερες επιπτώσεις του μετατραυματικού στρες. Διεθνώς, η έρευνα και η θεωρία έχουν συνδέσει την ικανότητα σύνθεσης ενός ασφαλούς στυλ προσκόλλησης με την ανθεκτικότητα στις δυσμενείς εμπειρίες κατά την ανάπτυξη, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τα παρόντα ευρήματα.

Σημαντικές διαφορές παρουσιάστηκαν μεταξύ της ομάδας των κακοποιημένων μητέρων, χωρίς κακοποιημένα παιδιά και αυτής των μη κακοποιημένων μητέρων με κακοποιημένα παιδιά. Σύμφωνα με τα ευρήματα, η δεύτερη ομάδα ανέφερε θετικότερες και περισσότερες αναμνήσεις σε σχέση με το μητρικό δεσμό, από την πρώτη ομάδα, παρόλο που η ομάδα αυτή έζησε χρονικά με τις μητέρες τόσο λίγο, όσο η ομάδα των κακοποιημένων μητέρων με κακοποιημένα παιδιά. Επιπλέον, οι μη κακοποιημένες μητέρες με κακοποιημένα παιδιά ανέφεραν έντονη συμπτωματολογία μετατραυματικών εμπειριών, όση και οι κακοποιημένες μητέρες με κακοποιημένα παιδιά. Συνολικά, η ομάδα των κακοποιημένων μητέρων με μη κακοποιημένα παιδιά, παρόλο που σημείωσε περισσότερες ασταθείς σχέσεις προσκόλλησης με το μητρικό ρόλο, κατά την παιδική ηλικία, ωστόσο η λειτουργικότητα της ομάδας κατά την ενηλικίωση φάνηκε να είναι αποτελεσματικότερη από αυτήν των μη κακοποιημένων μητέρων με κακοποιημένα παιδιά.

Εν κατακλείδι, μέσα από αυτό το σύνθετο ερευνητικό μοντέλο με τις πολυεπίπεδες αναλύσεις, εξάγεται το συμπέρασμα για την ανθεκτικότητα των μητέρων που κατάφεραν να μην « κληροδοτήσουν » τη σεξουαλική κακοποίηση, που οι ίδιες υπέστησαν, στα παιδιά τους. Η συγκεκριμένη ομάδα μητέρων ομοιάζε πολύ με τις μη κακοποιημένες μητέρες, ενώ παρουσίασαν μεγαλύτερη λειτουργικότητα και λιγότερη δυσπροσαρμοστικότητα συγκριτικά με την ομάδα « μεταβίβασης » της σεξουαλικής κακοποίησης. Αναδεικνύεται, έτσι, ο ρόλος των σχετικών με την προσκόλληση παραγόντων που συνδέονται με την ψυχική ανθεκτικότητα. Παρά τις αρνητικές αναμνήσεις και τη μη ασφαλή προσκόλληση με τη μητέρα τους, κατάφεραν να δημιουργήσουν ασφαλές στυλ προσκόλλησης στις ενήλικες σχέσεις τους, καταδεικνύοντας την θετική εικόνα του εαυτού και του περιβάλλοντος, καθώς και την ικανότητα ανάπτυξης υγιών κοινωνικών σχέσεων.

Επιβεβαιώνεται, κατ' αυτόν τον τρόπο η σημασία των ασφαλών σχέσεων προσκόλλησης τόσο κατά την παιδική, όσο και κατά την ενήλικη ζωή, εν γένει, όπως επίσης και ο καθοριστικός της ρόλος, στη συμπεριφορά (συμπεριλαμβάνοντας και την εγκληματική), το χαρακτήρα και τη δημιουργία σχέσεων του ατόμου.

Το ζήτημα της σεξουαλικής κακοποίησης στο οικογενειακό ιστορικό των δραστών και των μητέρων σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών¹³¹ επιχείρησε να διερευνήσει η Faller Coulborn Kathleen¹³² σε κλινικό δείγμα περιπτώσεων ενδοοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης, το 1989.

Το δείγμα περιελάμβανε 154 περιπτώσεις ενδοοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης, οι οποίες συλλέχθηκαν από το εξειδικευμένο προσωπικό του Διεπιστημονικού Προγράμματος

¹³¹ Έχοντας ήδη αναφερθεί σε προηγούμενες παραγράφους στους άνδρες δράστες, από την εν λόγω έρευνα θα παρατεθούν μόνο τα σχετικά με το ιστορικό των μητέρων αποτελέσματα.

¹³² Faller C. K., (1989), « Why sexual abuse ? An exploration of the intergenerational hypothesis », ό.π., σ. 543 – 548.

για την Παιδική Κακοποίηση και Παραμέληση (Interdisciplinary Project on Child Abuse and Neglect) του Πανεπιστημίου του Michigan μεταξύ των ετών 1978 και 1986.

Για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τη σεξουαλική κακοποίηση στο οικογενειακό περιβάλλον των γονέων, συλλέχθηκαν πληροφορίες από τη μητέρα, το δράστη, το θύμα, άλλους φορείς μέσω της παροχής αρχείων τους. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις δόθηκαν πληροφορίες από σημαντικούς άλλους, όπως τη γιαγιά ή οικογενειακούς φίλους. Οι μητέρες ρωτήθηκαν για τις δικές τους εμπειρίες και – σε περίπτωση που γνώριζαν - για τις εμπειρίες των δραστών και αντίστροφα.

Το δείγμα χωρίστηκε σε τρεις υποκατηγορίες, με κριτήριο την ιδιότητα του δράστη. Πιο συγκεκριμένα, 55 περιπτώσεις όπου ο δράστης ήταν ο βιολογικός πατέρας του παιδιού, παντρεμένος με τη μητέρα, 56 περιπτώσεις όπου ο δράστης ήταν πατριός ή φίλος, που συζούσε με τη μητέρα και 43 περιπτώσεις όπου ο δράστης ήταν ο βιολογικός πατέρας, χωρισμένος ή διαζευγμένος με τη μητέρα, η οποία είχε την κηδεμονία (η σεξουαλική κακοποίηση συνήθως συμβαίνει κατά την επίσκεψη).

Ο / Η δράστης της κακοποίησης των γονέων θα μπορούσε να είναι γονέας, συγγενής ή όχι . Λόγω της επιρροής των ενδείξεων, κατά τη συγγραφέα, ότι η σεξουαλική κακοποίηση μεταβιβάζεται διαγενεαλογικά είτε μέσω της παρατήρησης, είτε της εμπειρίας κακοποίησης, ο γονέας δεν χρειαζόταν να είναι άμεσο θύμα. Έτσι, συμπεριλήφθηκαν τα άτομα στις οικογένειες των οποίων είχε κακοποιηθεί σεξουαλικά αδελφός / ή από συγγενή ή ο γονέας είχε κακοποιήσει σεξουαλικά παιδί, εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας, το ποσοστό σεξουαλικής κακοποίησης των μητέρων, κατά την παιδική ηλικία διαφάνηκε σημαντικά μεγαλύτερο από αυτό των πατέρων (49,4 % έναντι 39,6 %) καθώς σχεδόν στις μισές – από τις 154 – περιπτώσεις, οι μητέρες ανέφεραν σχετικά περιστατικά. Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο, πως ενώ οι διασταυρωμένες πληροφορίες των πηγών σε 20 περιπτώσεις ανέφεραν σεξουαλική κακοποίηση και μητέρας

και δράστη, ωστόσο περισσότερο από το 1/3 μητέρων και δραστών αρνήθηκαν ότι είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα πορίσματα σχετικά με τη μεταβλητή «πατριός». Σε σχέση με τη συγκεκριμένη υποκατηγορία, η μητέρα ήταν πιθανότερο να έχει θυματοποιηθεί σεξουαλικά κατά την παιδική ηλικία, με ποσοστό που ανήλθε στα 2 / 3 της υποκατηγορίας. Πιο αναλυτικά, 34 μητέρες (87,2%) είχαν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση.

Οι προσεγγίσεις που συνοδεύουν τα πορίσματα των – ελάχιστων – ερευνών, στη διεθνή βιβλιογραφία, σχετικά με τον πολυεπίπεδο και ιδιάζοντα ρόλο της μητέρας, του ιστορικού σεξουαλικής κακοποίησης της ίδιας και της « κοινής μοίρας » και των δικών της παιδιών, είναι ποικίλλες.

Συχνά, όπως και σε προαναφερθείσα έρευνα, τα παιδιά κακοποιούνται ενδοοικογενειακά και από το βιολογικό πατέρα και από τον πατριό, μετέπειτα, υπογραμμίζοντας κάποια κανονιστικά μοτίβα που ενυπάρχουν στη φύση της μητέρας, παρά στη σύσταση της οικογένειας. Μία ενδεχόμενη εξήγηση είναι αυτή του διαστρεβλωμένου γνωστικού σχήματος που μπορεί οι συγκεκριμένες γυναίκες να έχουν για τον « ανδρισμό » και το ανδρικό πρότυπο, το οποίο ξεκινά από τη δική τους θυματοποίηση και τροφοδοτείται, εν συνεχεία. Η εξοικείωση και η συνέπεια με αυτό το μοτίβο, ωθεί αυτές τις γυναίκες να επαναλάβουν την επιλογή τους. Στον αντίποδα αυτής της προσέγγισης, αρκετοί ερευνητές¹³³ υποστήριξαν πως η θυματοποίηση και η ανεπιθύμητη εμπειρία των γυναικών, ούσες παιδιά, ως πόλοι σεξουαλικής έλξης, τις υποκινεί να επιλέγουν συντρόφους, οι οποίοι δε στρέφουν το σεξουαλικό ενδιαφέρον τους στις ίδιες, αλλά στα παιδιά τους.

¹³³ Ενδεικτικά, βλ. Courtois C. A., (1979) , « INCEST EXPERIENCE AND ITS AFTERMATH » στο *Victimology, USA*, Vol. 4, σ. 337 – 347.

Briere J., (1988) , « The Long - Term Clinical Correlates of Childhood Sexual Victimization », online στο <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1988.tb50874.x> .

Οι αμυντικοί μηχανισμοί της αποσύνδεσης, οι οποίοι λειτουργούν ως μέσο επιβίωσης και αντιμετώπισης του τραύματος (της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης) ενδέχεται να καταστρέψουν την δυναμική ικανότητα του ατόμου να διαχειριστεί διάφορες καταστάσεις, που προκύπτουν από το γονικό ρόλο. Ιδιαίτερα, η έκθεση του ατόμου, εν προκειμένω της μητέρας, σε στρεσογόνες καταστάσεις (εδώ, η σεξουαλική κακοποίηση των ίδιων της των παιδιών), ενδέχεται να ενεργοποιήσει τους εν λόγω μηχανισμούς, με σκοπό να την ανακουφίσουν, αποσυσχετίζοντάς την από το ανεπιθύμητο περιστατικό. Σύμφωνα, με την υπόθεση του Smith J. A.¹³⁴, οι μητέρες εκλαμβάνουν τα παιδιά τους ως προέκταση του εαυτού τους. Η ενδεχόμενη σεξουαλική κακοποίησή τους (των παιδιών), συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί από τις ίδιες ως επαναθυματοποίηση, ενεργοποιώντας και πάλι τους μηχανισμούς αποσύνδεσης, οι οποίοι παρακωλύουν ομώς, τον προστατευτικό ρόλο που οφείλει να έχει η μητέρα.

¹³⁴ Smith J. A., (1999), « Towards a relational self: Social engagement during pregnancy and psychological preparation for motherhood » στο *British Journal of Social Psychology*, Vol. 38, σ. 409 - 426.

ΜΕΡΟΣ Γ΄ : ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΔΕΙΓΜΑ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΔΡΑΣΤΕΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΘΥΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Σκοπός έρευνας

Έπειτα από την ενδελεχή επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και των στατιστικών πορισμάτων σε σχέση με τον « Κύκλο της Βίας », διαπιστώθηκε – πέρα από την αποσπασματική επιστημονική ενασχόληση με το φαινόμενο, εν γένει – και ελλιπής ερευνητική γνώση σε ό,τι αφορά στους ανήλικους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων , με θύματα παιδιά.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να αναδείξει την τυχούσα ύπαρξη κακοποίησης (ειδικά σεξουαλικής) στο ιστορικό ανήλικων δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων.

Διαδικασία – μέθοδος

Για τη διεξαγωγή της έρευνας συλλέχθηκε υλικό από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής Αθηνών. Το τελικό δείγμα συνίστατο από 18 φακέλους με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των ανήλικων παραβατών, των ασκούντων την επιμέλεια / γονική μέριμνα αυτών και τρίτων, που τηρούνται στο σύστημα αρχειοθέτησης της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής Αθηνών.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν αυτή της έμμεσης παρατήρησης και συγκεκριμένα της συλλογής και πρωτογενούς ανάλυσης των τεκμηρίων (φακέλων ανηλίκων), σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις χορήγησης της άδειας. Η συλλογή δεδομένων αφορούσε στα έτη 2007 – 2019, δηλαδή όλο το πλήθος καταχωρισμένων περιπτώσεων, που έχουν παραπεμφθεί στην Υπηρεσία Επιμελητών Αθηνών.

Η αναζήτηση έγινε με βάση το διαπραχθέν αδίκημα (αναζητήθηκαν μόνο οι περιπτώσεις σεξουαλικών αδικημάτων σε βάρος παιδιών), την ηλικιακή διαφορά μεταξύ δράστη και

θύματος (ο δράστης 5 ή περισσότερα έτη μεγαλύτερος από το θύμα, ώστε να πληρούνται τα κριτήρια, σύμφωνα με το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών), την τελεσίδικη απόφαση του Τριμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

Κάθε φάκελος κάθε ανήλικου δράστη περιελάμβανε ειδικές κατηγορίες πληροφοριών που αφορούσαν στο οικογενειακό ιστορικό, στις ακαδημαϊκές επιδόσεις, στην περιγραφή του αδικήματος, σε ενδεχόμενη πρότερη εμπλοκή του δράστη με το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης (ΣΑΠΔ), οι περισσότερες εκ των οποίων (κατηγορίες) διατηρήθηκαν αυτούσιες για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

Αποτελέσματα – συζήτηση

Η πλειοψηφία του δείγματος αποτελείτο από νεαρούς ανήλικους άνδρες, ελληνικής καταγωγής (11 έλληνες / 7 αλλοδαποί). Αξίζει, εδώ, να σημειωθεί πως στις καταχωρισμένες περιπτώσεις υπήρξε μονάχα μία περίπτωση ανήλικης γυναικάς δράστη, συνεργού, μάλιστα, σε αρπαγή ανηλίκου, με αθωοτική απόφαση, γεγονός που επιβεβαιώνει – αν θα μπορούσε να ειπωθεί – το κενό που συναντάται για τη γυναίκα - δράστη στη διεθνή βιβλιογραφία και τις εξηγήσεις που το συνοδεύουν. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η ελλιπής γνώση που συναντάται τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε ερευνητικό επίπεδο (καταγεγραμμένα περιστατικά και ερευνητικά πορίσματα) για τη γυναίκα δράστη έχει αποδοθεί σε διάφορες αιτίες. Τέτοιες είναι η συλλογική αναπαράσταση για τη γυναίκα που κακοποιεί σεξουαλικά, με την κακοποίηση σε αυτή την περίπτωση να φαντάζει αποδεκτή ή τουλάχιστον μη ειδεχθής. Πολιτισμικά, συχνά η πράξη της γυναίκας μεταφράζεται σε « εμπειρία » για το ανήλικο άτομο, χωρίς αρνητικές επιδράσεις. Ακόμα, τα ανήλικα θύματα (κορίτσια ή αγόρια) καταγγέλουν σε πολύ μικρότερο βαθμό τα περιστατικά όπου ο δράστης είναι γυναίκα, είτε λόγω της συλλογικής αναπαράστασης, που προαναφέρθηκε, είτε λόγω ντροπής (κυρίως των αγοριών θυμάτων) να καταγγείλουν τη σεξουαλική κακοποίηση από

γυναίκα. Οι παραπάνω προσεγγίσεις αφορούν στο σκοτεινό αριθμό των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης. Υπάρχουν, όμως, και εξηγήσεις που σχετίζονται με τη μη συνέχιση του κύκλου βίας, από κακοποιημένο κορίτσι σε δράστη σεξουαλικών εγκλημάτων και την αναντιστοιχία στα ευρήματα · μικρός αριθμός γυναικών δραστών – μεγάλος αριθμός κοριτσιών θυμάτων. Κέντρο των εν λόγω προσεγγίσεων είναι η διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς την εξωτερική των μετατραυματικών επιπτώσεων της σεξουαλικής κακοποίησης. Οι σεξουαλικά κακοποιημένες γυναίκες, σε αντίθεση με τους άνδρες, στρέφουν τη βλάβη στις ίδιες, μέσω της επιλογής κακοποιητικών συντρόφων, των διαταραχών στην πρόσληψη τροφής, του εθισμού σε ουσίες, εμφανίζουν ψυχοπαθολογία.

Οι παραπάνω υποθέσεις μπορούν να εφαρμοσθούν και να προσαρμοσθούν και στην παρούσα έρευνα, χωρίς βέβαια να τεθεί κάτι ως βεβαιότητα.

Σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση, τα χαρακτηριστικά της πλειοψηφίας που επικράτησαν ήταν : κακή συζυγική σχέση μεταξύ των γονέων (διαζύγιο σε 5 από τις 9 περιπτώσεις που χαρακτηρίστηκαν ως αρνητικές), μέτρια εως κακή οικονομική κατάσταση, μεγάλος αριθμός αδελφών, ανεπαρκείς ακαδημαϊκές επιδόσεις (1 περίπτωση με διάγνωση ΔΕΠΥ και δυσλεξίας) και έλλειψη μελλοντικών στόχων (6 από τις 10 περιπτώσεις είχαν επαναλάβει το σχολείο), ιστορικό κακοποίησης, διάπραξη περισσότερων από ένα αδικημάτων.

Πιο συγκεκριμένα, σε σχέση με το ιστορικό πρότερης θυματοποίησης, μονάχα 8 από τις 18 περιπτώσεις περιελάμβαν αυτή την πληροφορία. Από αυτές τις 8, οι 6 αφορούσαν σε σεξουαλική κακοποίηση του δράστη από τον πατέρα (3), το θείο (2 περιπτώσεις), άλλον ανήλικο (1 περίπτωση), ενώ οι υπόλοιπες 2 περιπτώσεις αφορούσαν σε σωματική κακοποίηση και παραμέληση.

Το εύρος των αδικημάτων περιελάμβανε τα εξής : ομαδικός βιασμός, αποπλάνησεις κατα συρροήν και κατ' εξακολούθηση, ασελγείς πράξεις, αρπαγή και αποπλάνηση, αιμομιξία

μεταξύ αδελφών, πορνογραφία ανηλίκων. Οι ηλικίες των θυμάτων κυμαίνονταν από τα 6 έτη και έφταναν έως τα 14 και στο μεγαλύτερο μέρος τους (12 περιπτώσεις) είχαν συγγενική σχέση με το δράστη.

Ενδιαφέρον ως εύρημα παρουσιάζει η « συνέπεια » των ανήλικων δραστών στην παρεκκλίνουσα σεξουαλική συμπεριφορά εις βάρος παιδιών, αποτέλεσμα που συμφωνεί με τη φαινομενολογία των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων με θύματα παιδιά και συγκεκριμένα με τη ροπή τους μονάχα σε αυτή τη μορφή παραβατικής συμπεριφοράς (όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, στο παρόν πόνημα).

Εδώ, οι περισσότεροι δράστες (11/18) είχαν διαπράξει παραπάνω από ένα αδικήματα, της ίδιας φύσης. Το χαρακτήρα αυτόν έρχεται να συμπληρώσει το ελλιπές ποσοστό των περιπτώσεων που έχουν διαπράξει άλλης φύσεως παραβάσεις. Από τις 18 περιπτώσεις, οι 5 είχαν εμπλακεί ξανά στο ΣΑΠΔ, με τις εμπλοκές αυτές να αφορούν σε φθορές ξένης περιουσίας, κλοπές, οδήγηση άνευ αδείας, ληστεία και απλή σωματική βλάβη.

Είναι προφανές πως το συλλεχθέν δείγμα δεν μπορεί να αποτελέσει κριτήριο εξαγωγής σαφών ερευνητικών πορισμάτων ή να γενικεύθει πέραν του μικρο – επιπέδου. Σαφώς, διαφαίνονται τάσεις που υποδεικνύουν μια γενικότερη αποδιοργάνωση του πλαισίου στο οποίο ζει και δρα ο ανήλικος - με τη μεταβλητή της σεξουαλικής κακοποίησης να έχει καθοριστικό ρόλο - και αποτελεί πρόσφορο έδαφος, γεμάτο παράγοντες επικινδυνότητας τόσο για την εξελικτική πορεία του, εν γένει, όσο και για την υιοθέτηση και διατήρηση παραβατικής συμπεριφοράς.

Παρά τα μεθοδολογικά προβλήματα που συναντήθηκαν (μικρό δείγμα, μη πληρότητα πληροφοριών), ενδεικτική είναι η εικόνα για τις δυσκολίες που παρακωλύουν τη διεξαγωγή ερευνών, πολλώ δε μάλλον ερευνών άλλου βεληγεκούς.

Η εμπειρία, κατά τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης ερευνητικής προσπάθειας, επιβεβαιώνει τα κωλύματα που συναντά ο ερευνητής σε όλα τα στάδια αυτής.

Αξίζει να αναφερθεί, για το σύνολο του παρόντος πονήματος, πως έγινε προσπάθεια για την συλλογή υλικού με δείγμα ενήλικες δράστες, προσπάθεια η οποία απέβη ατελέσφορη, λόγω της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και της δεοντολογίας που τηρείται τόσο στους φορείς ΑΠΔ, όσο και στους φορείς Δημόσιας Υγείας.

Αν κάποιο συμπέρασμα προκύπτει σαφώς, σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι η επιτακτική ανάγκη συνεργασίας των εκάστοτε φορέων και της επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητας, με απώτερο σκοπό την πρόοδο της επιστήμης · αναμφίβολα, δίχως έρευνα, η θεωρία παραμένει θεωρία.

N = 18 φάκελοι ανηλίκων	Θετική / Ναι	Αρνητική / Όχι	Παρατηρήσεις
Συζυγική σχέση γονέων	1	9	8 περιπτώσεις χωρίς πληροφορία
Γονεϊκή σχέση με ανήλικο	2	11	5 περιπτώσεις χωρίς πληροφορία
Ιστορικό κακοποίησης ανηλίκου	8	-	-
Ακαδημαϊκή επίδοση	-	10	8 περιπτώσεις χωρίς πληροφορία
Τέλεση >1 σεξουαλικών αδικημάτων	11	7	-
Άλλα είδη αδικημάτων	5	13	-

Πίνακας 1. Χαρακτηριστικά / υποενότητες φακέλων ανηλίκων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως επιβεβαιώνεται και από το παρόν πόνημα, σαφής καθίσταται η πολυπλοκότητα του εγκληματικού φαινομένου και συγκεκριμένα της σεξουαλικής εγκληματικότητας με θύμα το παιδί. Όπως σε κάθε μορφή βίας, έτσι και σε σχέση με το υπο μελέτη αντικείμενο, οι προσεγγίσεις που αφορούν στους επιδραστικούς προς την τέλεση παράγοντες ποικίλλουν.

Η υπόθεση του « Κύκλου Βίας » ή της « Διαγενεαλογικής Μεταβίβασης της Βίας » (σε περιπτώσεις όπου δράστης και θύμα συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς) τέθηκε ως κυρίαρχο εξηγητικό μοντέλο, στην παρούσα εργασία, αναλύθηκε θεωρητικά, ενώ παρατέθηκαν και οι σχετικές ερευνητικές μελέτες της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Αναμφίβολα, οι εμπειρίες της παιδικής ηλικίας λειτουργούν καθοριστικά στην ανάπτυξη και στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του ατόμου. Η κακοποίηση, πολλώ δε μάλλον η σεξουαλική θυματοποίηση του παιδιού χαράζει ανεξίτηλα την ύπαρξη και την αυταξία του, για το υπόλοιπο της ζωή του. Την καταλυτική αυτή δράση της θυματοποίησης στην μετέπειτα εγκληματική συμπεριφορά και πιο συγκεκριμένα στην υιοθέτηση και μεταβίβαση τόσο της μορφής, όσο και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της (θύμα, ηλικία θύματος, modus operandi κ.α.) επιχείρησε να επιβεβαιώσει η ανα χείρας μελέτη.

Τόσο σε θεωρητικό (θεωρητικές προσεγγίσεις, κλινική προσέγγιση), όσο και σε ερευνητικό επίπεδο (ανασκόπηση διεθνούς βιβλιογραφίας και πορισμάτων), η προσέγγιση της μεταβίβασης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης από βίωμα σε δράση κατακτά έδαφος και αποτελεί βασική εξηγητική υπόθεση του φαινομένου της παιδοφιλίας / παιδεραστίας.

Χωρίς να καθίσταται ως αποκλειστική εξήγηση ή κανόνας, καθώς η ανθρώπινη συμπεριφορά (εδώ η εγκληματική) χαρακτηρίζεται από μοναδικότητα και δε μπορεί να προσεγγισθεί μαζικά, ωστόσο διαφαίνεται ισχυρή η τάση και η σύνδεση της πρότερης σεξουαλικής θυματοποίησης και της μετέπειτα σεξουαλικής δραστηριότητας με θύμα το παιδί. Αν

μάλιστα, όπως επιβεβαιώθηκε παραπάνω, συγκριθεί η συγκεκριμένη έκφανση βίας με άλλες εγκληματικές συμπεριφορές, η μεταβλητή της παιδικής σεξουαλικής θυματοποίησης στην πρώτη περίπτωση εμφανίζεται σημαντικά ισχυρότερη, θέτοντας σε αναλογία – αν μπορεί να ειπωθεί – τον τύπο βιώματος (σεξουαλική κακοποίηση, κατά την παιδική ηλικία) και την υιοθέτηση της συμπεριφοράς (σεξουαλική κακοποίηση σε βάρος παιδιού).

Όσον αφορά στο ερευνητικό μέρος του πονήματος, το εγχείρημα δεν στέκεται δυνατόν να επιβεβαιώσει την θεωρητική ανασκόπηση και τις στατιστικές μελέτες, διεθνώς. Ωστόσο, μέσω των πορισμάτων που εξάχθηκαν, φανερώνονται τάσεις, και στους ανήλικους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, με χαρακτηριστική αυτή της πρότερης σεξουαλικής θυματοποίησής τους, καθώς στο ιστορικό της πλειοψηφίας του δείγματος κυριάρχησε , έναντι άλλων, η εν λόγω μεταβλητή.

Εξίσου σημαντική με την επιβεβαίωση της υπόθεσης του εν λόγω πονήματος – ως μία μικρογραφία της διεθνούς εμπειρίας - , είναι η διαπίστωση, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, του ερευνητικού « κενού » που συνοδεύει, εν προκειμένω, τη θεωρία.

Το εγκληματικό φαινόμενο έχει χαρακτηριστικά ανθρώπινης οντότητας · αλλάζει, μεταβάλλεται, επηρεάζεται και επηρεάζει, αλληλεπιδρά. Συγκεκριμένα, η αναζήτηση και εύρεση των επιδραστικών εκείνων παραγόντων που οδηγούν το άτομο στην παιδική σεξουαλική κακοποίηση θα συμβάλλει καθοριστικά στην χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής, στην καλύτερη ποινική μεταχείριση του δράστη, στη δημιουργία ουσιαστικών θεραπευτικών μοντέλων με συγκεκριμένη στοχοθεσία, στην πρόληψη, μέσω προγραμμάτων παρέμβασης, τόσο των σεξουαλικά θυματοποιημένων παιδιών , ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι μετατραυματικές επιπτώσεις, όσο και στο γενικό πληθυσμό σε πρωτογενές επίπεδο, ώστε να εκπαιδευθούν και θωρακισθούν με γνώσεις για τους κινδύνους της σεξουαλικής κακοποίησης και την αποφυγή της

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αρτινοπούλου Β, (2004), « Αιμομιξία : Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Βλάχου Β. , (2008), « Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Βλάχου Βίκυ, (2017), « Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατα τον 19^ο αιώνα : Η γένεση της Εγκληματολογίας », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Γιωτάκος Ορ., Τσιλιάκου Μ., (2008), « Ο κύκλος της κακοποίησης », Εκδόσεις Αρχιπέλαγος, Αθήνα.
- Ζαραφονίτου Χ., (2004), « Εμπειρική Εγκληματολογία », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΙΜΔΑ, (2007), Η παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Κουτσούκος Π. Αν., Σμυρναίου Γ. Ζ., (2008), « Γνωστική Ψυχολογία και Διδακτική: Η συμβολή του Jean Piaget στη σύγχρονη παιδαγωγική και διδακτική σκέψη », Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα.
- Καρλ Γιούνγκ, (1962), (μετ. Πην. Ιερομνήμονος), « Αναλυτική Ψυχολογία » Εκδόσεις Γκοβόστης, Αθήνα.
- Λάζος Γρ., (2007), « Κριτική Εγκληματολογία », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Λαμπροπούλου Εφ., (1999), « Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : Η περίπτωση της Βίας και της Εγκληματικότητας », Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Μαγγανάς Αν., (1996), « Ειδικά θέματα που αφορούν την κακοποίηση παιδιών : η περίπτωση του Καναδά και των ΗΠΑ », Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.
- Μαγγανάς Αν., (2004), «Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη : σεξουαλική εγκληματικότητα, ανήλικοι-θήτες και θύματα, κοινωνική αντίδραση, η μεταχείριση των παραβατικών, σχολιασμός δικαστικών αποφάσεων », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Μαγγανάς Αν., Λάζος Γρ., Σβουρδάκου Δ., (2008), « Η Εγκληματολογία από τα κάτω », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Μαργαρίτης Μ., Μαργαρίτη Αν., (2014), « ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ : Ερμηνεία – Εφαρμογή », 3^η Έκδοση, Σάκκουλας.

- Μπαμπινιώτης Γ., (2012), « Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας », Κέντρο Λεξιλογίας, Αθήνα.
- Παπαδάτος Π., (1980), « Η επιθετικότητα, η βία και η καταστροφικότητα στην κοινωνική διαβίωση », Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή.
Ποινικός Κώδικας, (2018), Σάμιος Θωμάς (επιμ. έκδοσης) , Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.
- Ρούσης Γ., (1994), « Το Κράτος : από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ », Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα.
- Σπινέλλη Κ. Δ., Τρωιανού, (1992), « Δίκαιο Ανηλικών, Ποινικές Ρυθμίσεις και Εγκληματολογικές Προεκτάσεις », Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή.
- Στυλιανέας Α. Χ., (2011), « Ανθρώπινη Βία Αθώα ή Ένοχη : Μια μελέτη για την εξελικτική διαμόρφωση της ανθρώπινης βίας και της κοινωνικής δύναμης », Εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα.
- Τσιγκρής Α. Αγ., (1998), « Χωρίς συναίνεση : Εγκληματολογική και νομολογιακή προσέγγιση του βιασμού στην Ελλάδα », Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή.
- Τσιγκρής Α. Αγ., (1999), « Σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού : Όψεις του κοινωνικού ελέγχου », Εκδόσεις ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Κομοτηνή.
- Τσιγκρής Α. Αγ., (2000), « Τα σεξουαλικά εγκλήματα : εγκληματολογικές προσεγγίσεις της σεξουαλικής βίας », Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ιακ., (1990), « Η Εγκληματολογική Σκέψη : Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας », Τεύχος Α' , Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ιακ., (2005), «Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ιακ., (2005), « Στοιχεία Εγκληματολογίας », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Χαΐδου Αν., (1996), « Θετικιστική Εγκληματολογία : Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Χριστοπούλου Α., (2008) , « Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία του Ενήλικα » , Εκδόσεις Τόπος , Αθήνα.

Ξενογλώσση

- Aebi M., Markus A. L., Pfeiffer M. C., Schnyder Ul., Maier T., Mohler – Kuo M., (2015), «Testing the Sexually Abused-Abuser Hypothesis in Adolescents: A Population-Based Study », Springer Science and Business Media, New York.
- Allen B., (2011), « The Use and Abuse of Attachment Theory in Clinical Practice With Maltreated Children, Part I : Diagnosis and Assessment », στο TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE, Sage Publications.
- APA (American Psychiatric Association), (2000), DSM – IV Text Revision, Washington, DC.
- Arendt H., (2000), « Περί Βίας », Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- Bandura Al., (1971), « Social Learning Theory », General Learning Press, New York.
- Banning A., (1989), « Mother-son incest: Confronting a prejudice », στο Child Abuse & Neglect, 13, Elsevier.
- Beck – Sander Al., (1995), «Childhood Abuse in Adult Offenders: The Role of Control in Perpetuating Cycles of Abuse », στο Journal of Forensic Psychiatry, Routledge.
- Bowlby J., (1990), « A secure base : Parent - child attachment and healthy human development », Basic Books, USA.
- Brennan F. J., (επιμ. Κουρδούσης Π.), (2009), « Ψυχολογία : Ιστορία και Συστήματα », Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα.
- Cicchetti D., Carlson V., (1989), « Child maltreatment : Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect », Cambridge University Press, New York.
- Courtois C. A., (1979), « INCEST EXPERIENCE AND ITS AFTERMATH » στο Victimology, Vol. 4, USA.
- Coxe R., Holmes W., (2002), « A study of the cycle of abuse among child molesters», στο Journal of Child Sexual Abuse, Vol. 10, Routledge.
- Craissati J., McClurg G., (1996), « The Challenge Project : Perpetrators of child sexual abuse in South East London », στο Child Abuse & Neglect, Vol. 20, No. 11, Elsevier, USA.

- Durkheim Ém., (1997), « The Division of Labour in Society », Free Press, New York.
- Egeland B., Jacobvitz D., Sroufe Al. L., (1988), «Breaking the Cycle of Abuse » στο Child Development, Vol. 59.
- Elliott M., (1995), « Child Sexual Abuse Prevention : What Offenders Tell Us », στο Child Abuse & Neglect, Vol. 19, No.5, Elsevier, USA.
- Eloir J., Ducro C., Nandrino Jean – Louis, (2019), « Determining Sexual Offenders Profiles From Life Trajectories » , στο Sexual Abuse, Sage Pub.
- Eysenck H. J., (revised ed. 1977), « Crime and Personality », Routledge and Kegan Paul, London and Henley.
- Faller C. K., (1987), « Women who sexually abuse children », Violence and Victims, Vol. 2, No. 4, Springer Publishing Company.
- Faller C. K., (1989), « Why sexual abuse ? An exploration of the intergenerational hypothesis », στο Child Abuse and Neglect, Vol. 13, Pergamon Press, USA.
- Farrington D., (2015), « Cross-national comparative research on criminal careers, risk factors, crime and punishment », στο European Journal of Criminology, Vol. 12(4), Sage.
- Felson R., Lane J. K., (2009), «Social Learning, Sexual and Physical Abuse, and Adult Crime » στο Aggressive Behavior ,Vol. 35.
- Ferguson C. J., Meehan D. C. , (2005), « An analysis of females convicted of sex crimes in the state of Florida », Journal of Child Sexual Abuse.
- Ferraro M. M., Casey Eog., (2005), « Investigating Child Exploitation and Pornography : The Internet, the Law and Forensic Science », Elsevier Academic Press, USA.
- Finlay J. C., (2006), « Violence and revolutionary subjectivity », European Journal of Political Theory, vol. 5, Sage Publications.
- Finkelhor D., (1983), «The dark side of families : current family violence research», Sage, Newbury Park, California.
- Finkelhor D., (1981), « Sexually victimized children », Free Press, New York.
- Fraley C. R., Shaver R. P., (2000), « Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions », στο Review of General Psychology, Vol 4.

- Freund K., Kuban M., (1994), « The basis of the abused abuser theory of Pedophilia : A further elaboration on an earlier study », στο Archives of Sexual Behavior, Vol. 23, Plenum Publishing Corporations.
- Galtung J., Hoivik T., (1971), « Structural and Direct Violence : A note on Operationalization », Journal of Peace Research, vol. 8, Oslo.
- Glasser M., Kolvin I., Campbell D., Glasser A., Leitch I., Farrelly S., (2001), « Cycle of child sexual abuse : links between being a victim and becoming a perpetrator », στο British Journal of Psychiatry.
- Grady D. M., Levenson S. J., Bolder T., (2017), «Linking Adverse Childhood Effects and Attachment: A Theory of Etiology for Sexual Offending », στο TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE, Sage Publications.
- Groth N., (1979), «Men who rape : The Psychology of the Offender», Plenum Press, New York.
- Groth A. N., Hobson W. F., & Gary T. S., (1982), « The child molester: Clinical observations », Journal of Social Work & Human Sexuality, 1 (1 – 2), New York.
- Hogg A. M., Vaughan M. G., (2010), (επιμ. Χαντζή Αλ.), «Κοινωνική Ψυχολογία», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Howells K., Cook M., (1981), « Adult sexual interest in children », Academic Press, London.
- Itzin C., (2000), « Home truths about child sexual abuse : influencing policy and practice », Routledge, London.
- Janoff-Bulman R., McPherson F. C., (1997), « The impact of trauma on meaning: From meaningless world to meaningful life », στο Power M. J., Brewin C. R. (Eds.), « The transformation of meaning in psychological therapies: Integrating theory and practice », John Wiley & Sons Inc, New York.
- Jean – Louis Pardinielli, Guy Gimenez, Gerard Pirlot, Pascale Bertagne, (2008), (επιμ.) Παπαχριστόπουλος Ν., «Κλινικές δομές : Νευρώσεις, ψυχώσεις, διαστροφές», Opportuna, Πάτρα.
- Jennings G. W., Zgoba M. K., Maschi T., Reingle M. J., (2014), « An Empirical Assessment of the Overlap Between Sexual Victimization and Sex Offending », στο International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Vol. 58(12), Sage Publications.
- Jespersen As. F., Lalumière L. M., Seto C. M., (2009), « Sexual abuse history among adult sex offenders and non – sex offenders : A meta – analysis », στο Child Abuse and Neglect, Vol. 33, Elsevier.

- Kelley S. J., Brant R., Waterman J., (1993), « Sexual abuse of children in day care centers », στο Child Abuse & Neglect, 17, Elsevier.
- Kemper S. T., Kistner A. J., (2007), « Offense History and Recidivism in Three Victim – age – based Groups of Juvenile Sex Offenders », στο Sexual Abuse, vol. 19, Springer.
- Kwako L., Noll J., Putnam F., Trickett P., (2010), « Child sexual abuse and attachment : An intergenerational perspective », στο Clinical Child Psychology and Psychiatry, Vol. 15, Sage Publications.
- Leach C., Stewart An., Smallbone S., (2016), « Testing the sexually abused – sexual abuser hypothesis : A prospective longitudinal birth cohort study », στο Child Abuse and Neglect, Vol. 51, Elsevier.
- Léauté J. , (χ.χ.) , « Η ανθρώπινη βία », Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Leifer M., Kilbane T., Kalick S., (2004), «Vulnerability or Resilience to Intergenerational Sexual Abuse: The Role of Maternal Factors », στο CHILD MALTREATMENT, Vol. 9, No. 1, Sage Publications.
- Lev – Wiesel R., (2006), « Intergenerational Transmission of sexual abuse? Motherhood in the shadow of incest », στο Journal of Child Sexual Abuse, Vol. 15, Routledge.
- Loeber R., Farrington D., (1998), « Serious & violent juvenile offenders : risk factors and successful interventions », Sage Publications, Thousand Oaks, California.
- Lorenz K., (1963), « On Aggression », Methuen Publishing, Austria.
- McLaughlin E., Muncie J., (2001), «The Sage Dictionary of Criminology», SAGE Publications, London.
- McQueen D., Kennedy R., Itzin C., Sinason V., Maxted F., (2008), « Psychoanalytic Psychotherapy after child abuse : The treatment of Adults and Children who have experienced sexual abuse, violence, and neglect in childhood », Karnac Books, London.
- Miller L. D., (2010), « An application of the theory of planned behavior to the proximal and distal etiology of sexual offending », στο Trauma, Violence & Abuse, Vol. 11, Sage Publications.
- Moroge S., Paul F., Milan C., Perez S., Pilard M., (2014), « Eclairages historiques, épidémiologiques et psychopathologiques concernant l’inceste: entre crime et pathologie? » [Epidemiologic, psychopathologic and historic lighting about incest: between crime and pathology?], στο Annales Médico-Psychologiques, Vol. 172.

- Murray J., Farrington P. D., (2010), « Risk Factors for Conduct Disorder and Delinquency : Key Findings from Longitudinal Studies », στο The Canadian Journal of Psychiatry, vol. 55.
- O'Brien M., Bera W., (1986), «Adolescent Sexual Offenders: A Descriptive Typology », στο Preventing Sexual Abuse, Vol 4, USA.
- Pagelow M. D., (1984), « Family Violence », Praeger, New York.
- Paolucci Od. El., Genuis M. L., Violato C., (2001), « A Meta - Analysis of the published research on the effects of child sexual abuse », στο The Journal of Psychology, 135 : 1, σ. 17 – 36.
- Patterson G. R., DeBaryshe B. D., Ramsey E., (1990), « A developmental perspective on antisocial behavior » στο American Psychologist, Vol. 44.
- Piquero Al. R., (2007) , « Key issues in criminal career research : new analyses of the cambridge study in delinquent development », Cambridge University Press, New York.
- Rafter H. N., (2006), « H. J. Eysenck in Fagin's kitchen : the return to biological theory in 20th – century criminology », στο HISTORY OF THE HUMAN SCIENCES, Vol. 19 No. 14, Sage publications.
- Ray Wyre, Paedophile characteristics and pattens of behaviour : Developing and using a typology, στο «Home Truths about Child Sexual Abuse : influencing policy and practice a reader», (2000), (επιμ.) Itzin C., Routledge, London.
- Raymond N. C., Coleman E., Ohlerking F., Christenson G., Miner M., (1999), «Psychiatric comorbidity in pedophilic sex offenders, στο American Journal of Psychiatry», Vol. 125.
- Robertiello G., Terry J. K., (2007), « Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies », στο Aggression and Violent Behavior 12, Elsevier.
- Romano El., R. V. de Luca, (1997), « Exploring the Relationship Between Childhood Sexual Abuse and Adult Sexual Perpetration », στο Journal of Family Violence, Vol. 12, No. 1, Plenum Publishing Corp.
- Ryan G., (2005), «Preventing Violence and Trauma in the Next Generation », Vol. 20, Kempe Center, University of Colorado School of Medicine.
- Simon L. M. J., Sales B., Kaskniak A., Kahn M., (1992), « Characteristics of child molesters: Implications for the fixated–regressed dichotomy », στο Journal of Interpersonal Violence, Vol. 7.

- Shon L. C. J., Shon P. C., (2018), « Empiricising and Substantiating Alfred Adler's Theory of Child Molestation » στο Journal of Humanistic Psychology, Sage Publications.
- Smallbone S. W., Dadds M. R., (1998), « Childhood attachment and adult attachment in incarcerated adult male sex offenders » στο Journal of Interpersonal Violence, Vol 13.
- Smith J. A., (1999), « Towards a relational self: Social engagement during pregnancy and psychological preparation for motherhood » στο British Journal of Social Psychology, Vol. 38.
- Tosti G., (1897), «The Sociological Theories of Gabriel Tarde », στο Political Science Quarterly, Vol. 12, No. 3, Εκδόσεις Academy of Political Science.
- Tsopelas C., Tsetsou S., Douzenis Ath., (2011), « Review on female sexual offenders: Findings about profile and personality », International Journal of Law and Psychiatry.
- Vandiver M. D., Kercher G., (2004) , «Offender and Victim Characteristics of Registered Female Sexual Offenders in Texas: A Proposed Typology of Female Sexual Offenders », Sexual Abuse : A Journal of Research and Treatment, Vol. 16, Issue 2.
- Ventus D., Antfolk J., Sallo B., (2017), « The associations between abuse characteristics in child sexual abuse : a meta – analysis », στο Journal of Sexual Aggression, Vol. 23.
- Weinberg S. K., (1995), « Incest behavior », Citadel Press, New York.
- W.H.O., (1999), Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, Geneva.
- Wilmshurst L., (επιμ. Μπεζεβέγκης Ηλ.), (2011), « Εξελικτική Ψυχοπαθολογία : Μια αναπτυξιακή προσέγγιση », Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Zuravin S., McMillen C., DePanfilis D., Risley – Curtiss C., (1996), « The Intergenerational Cycle of Child Maltreatment: Continuity Versus Discontinuity », στο Journal of Interpersonal Violence, Vol. 11.

Ηλεκτρονικές πηγές

- Bandura A., (1978), « Social Learning Theory of Aggression », στο Journal of Communication, σ. 1 – 18, online στο <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1460-2466.1978.tb01621.x> .
- Briere J., (1988), « The Long - Term Clinical Correlates of Childhood Sexual Victimization », online στο <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1988.tb50874.x> .
- Thomas D., Leicht C., Hughes C., Madigan Am., Dowell K., (2002), «Emerging Practices in the Prevention of Child Abuse and Neglect », Dept. of Health and Human Services, U.S.A., https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/emerging_practices_report.pdf .
- Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Συνήγορος του Παιδιού, <http://www.0-18.gr/gia-megaloydsdsp> .
- Κουράκης Ν., (2012), « Η ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ (άρθρο 348^Α ΠΚ) : Τα όρια μιας δικαιοκρατικής και εφικτής ποινικής καταστολής της », Ανάτυπο από την « ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ », Τεύχος 1, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 14, <http://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/pdfbio/pronografia%20anilikon.pdf> .
- « Παιδική κακοποίηση κακοποίηση : Στατιστικά στοιχεία του οργανισμού Το Χαμόγελο του Παιδιού », στο Social Policy. gr, <http://socialpolicy.gr/2015/11/παιδική-κακοποίηση-στατιστικά-στοιχ.html> .
- ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, Πηγή : « ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ », ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ, <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikis/ΠΟΙΝΙΚΟΣ%20ΚΩΔΙΚΑΣ.html> .

Σημείωση : Τελευταία προσπέλαση ηλεκτρονικών πηγών, στις 21/5/2019.